

**Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta**

**ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ**

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia ja Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia.

Esityksen mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelujen järjestäminen siirrettäisiin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia muutettaisiin siten, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijaan sovittelupalvelujen järjestämisestä vastaisi Oikeuspalveluvirasto. Voimassa olevat sopimukset nykyisten sovittelupalvelujen tuottajien kanssa siirtyisivät Oikeuspalveluvirastolle. Sovittelun edellytykset säilyisivät ennallaan ja sovittelijoina toimisivat edelleen vapaaehtoiset sovittelijat. Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminta siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle.

Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia muutettaisiin Oikeuspalveluvirastolle osoitettujen tuottavuussäästöjen toteuttamiseksi. Lakia muutettaisiin siten, että talous- ja velkaneuvontatehtävät siirrettäisiin oikeusaputoimistoista erillisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Muutoksella tehostetaan talous- ja velkaneuvonnan palveluja. Lisäksi tehtäisiin muita pienempiä viraston toimintaedellytyksiä parantavia säännösmuutoksia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

---

## SISÄLLYS

|                                                                                                |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ .....                                                          | 1  |
| PERUSTELUT .....                                                                               | 4  |
| 1 Asian tausta ja valmistelu .....                                                             | 4  |
| 1.1 Tausta .....                                                                               | 4  |
| 1.2 Valmistelu .....                                                                           | 4  |
| 2 Nykytila ja sen arviointi .....                                                              | 5  |
| 2.1 Nykytila .....                                                                             | 5  |
| 2.1.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu .....                                                 | 5  |
| 2.1.1.1 Sovittelupalvelut .....                                                                | 5  |
| 2.1.1.2 Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta .....                                         | 6  |
| 2.1.2 Oikeuspalveluvirasto .....                                                               | 7  |
| 2.2 Nykytilan arviointi .....                                                                  | 8  |
| 2.2.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua ohjaava ministeriö ja sovittelun organisointi .....  | 8  |
| 2.2.2 Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta .....                                           | 10 |
| 2.2.3 Laki Oikeuspalveluvirastosta .....                                                       | 10 |
| 3 Tavoitteet .....                                                                             | 12 |
| 4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset .....                                                       | 12 |
| 4.1 Keskeiset ehdotukset .....                                                                 | 12 |
| 4.2 Pääasialliset vaikutukset .....                                                            | 13 |
| 4.2.1 Taloudelliset vaikutukset .....                                                          | 13 |
| 4.2.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen .....                                                  | 13 |
| 4.2.1.2 Vaikutukset yrityksiin .....                                                           | 14 |
| 4.2.1.3 Muut taloudelliset vaikutukset .....                                                   | 14 |
| 4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan .....                                               | 14 |
| 4.2.2.1 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos .....                                                 | 14 |
| 4.2.2.2 Sovittelupalveluntuottajien toiminta ja sovittelualoitteita tekevät viranomaiset ..... | 15 |
| 4.2.2.3 Oikeuspalveluvirasto .....                                                             | 16 |
| 4.2.2.4 Vaikutus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoon .....                        | 18 |
| 4.2.2.5 Vaikutukset sosiaali- ja terveysministeriöön ja oikeusministeriöön .....               | 18 |
| 4.2.2.6 Vaikutukset henkilöstöön .....                                                         | 19 |
| 4.2.2.7 Tietosuojavaikutukset .....                                                            | 20 |
| 4.2.2.8 Vaikutukset tiedonhallintaan .....                                                     | 20 |
| 4.2.3 Muut ihmisiin kohdistuvat vaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset .....             | 22 |
| 4.2.3.1 Sovittelun asiakkaat .....                                                             | 22 |
| 4.2.3.2 Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat .....                                              | 23 |
| 4.2.3.3 Oikeusavun asiakkaat .....                                                             | 24 |
| 4.2.3.4 Edunvalvonnan asiakkaat .....                                                          | 25 |
| 4.2.3.5 Kielelliset vaikutukset .....                                                          | 25 |
| 4.2.3.6 Vaikutukset eri ihmisryhmiin sekä ihmis- ja perusoikeuksiin .....                      | 26 |
| 5 Muut toteuttamisvaihtoehdot .....                                                            | 26 |
| 5.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua koskevat vaihtoehdot ja niiden vaikutukset .....       | 26 |
| 5.1.1 Johdanto .....                                                                           | 26 |
| 5.1.2 Sovittelupalvelut Oikeuspalveluviraston omana toimintana .....                           | 27 |
| 5.1.3 Oikeusministeriön hallinnonalalla toimivat muut viranomaiset .....                       | 27 |

|                                                                                               |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 5.1.4 Itsenäinen sovitteluvirasto .....                                                       | 27 |
| 5.1.5 Valtakunnallinen järjestö palveluntuottajana .....                                      | 28 |
| 5.2 Oikeuspalveluviraston rakenne.....                                                        | 28 |
| 5.3 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot .....                          | 28 |
| 6 Lausuntopalaute.....                                                                        | 29 |
| 7 Säännöskohtaiset perustelut.....                                                            | 30 |
| 7.1 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta.....                            | 30 |
| 7.2 Laki Oikeuspalveluvirastosta.....                                                         | 41 |
| 8 Lakia alemman asteinen sääntely .....                                                       | 44 |
| 9 Voimaantulo .....                                                                           | 45 |
| 10 Toimeenpano ja seuranta.....                                                               | 45 |
| 11 Suhde muihin esityksiin .....                                                              | 45 |
| 12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....                                            | 45 |
| 12.1 Henkilötietojen suoja .....                                                              | 45 |
| 12.2 Ahvenanmaan asema .....                                                                  | 48 |
| 12.3 Julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle .....                     | 48 |
| LAKIEHDOTUKSET .....                                                                          | 50 |
| 1. Laki kosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta .....   | 50 |
| 2. Laki oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta .....                              | 55 |
| LIITE .....                                                                                   | 58 |
| RINNAKKAISTEKSTIT .....                                                                       | 58 |
| 1. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta ..... | 58 |
| 2. Laki oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta.....                               | 66 |

## **PERUSTELUT**

### **1 Asian tausta ja valmistelu**

#### **1.1 Tausta**

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminta siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Vuosien 2026–2029 julkisen talouden suunnitelman mukaan siirto toteutetaan vuoden 2027 alusta lukien.

Muutoksen taustalla on oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2020 asettama hanke (VN 2750/2020), jossa selvitettiin mahdollisuuksia siirtää rikos- ja riita-asioiden sovittelu oikeusministeriön hallinnonalalle. Hanke päättyi helmikuussa 2021.

Hankkeen ohjausryhmän raportti ”Rikosasoiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle” (OM. Selvityksiä ja ohjeita 2021:10) ja lausuntoyhteenveto ohjausryhmän esityksestä (OM. Mietintöjä ja lausuntoja 2021:19)) on julkaistu oikeusministeriön julkaisusarjassa.

Ohjausryhmä esitti, että rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Sovittelupalvelut liitettäisiin oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteyteen tuolloin valmisteilla olleeseen valtakunnalliseen oikeusapu- ja edunvalvontavirastoon. Virasto on sittemmin perustettu 1.1.2025 lukien Oikeuspalveluvirasto-nimisenä.

Esitys koskee sovittelun siirtämisen lisäksi myös Oikeuspalveluviraston organisaatorakennetta. Valtion talouden heikentyessä valtion virastoille on osoitettu tuottavuustavoitteet, jotka niiden tulee saavuttaa. Oikeuspalveluviraston toimintamenoja on tästä syystä vähennetty 4,69 miljoonalla eurolla osana valtionhallinnon tuottavuusohjelmaa (Oikeusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma VN /11907/2024-OM-18). Lisäksi vuoden 2026 talousarvioesityksessä lisätoimintamenoa säästöjä on kohdennettu Oikeuspalveluvirastolle pysyvästi 1,28 milj. euroa. Säästötavoitteiden johdosta Oikeuspalveluvirasto on esittänyt oikeusministeriölle Oikeuspalveluviraston organisaatioon liittyviä säädösmuutoksia (Oikeuspalveluviraston kirje oikeusministeriölle VN/29336/2025). Oikeusministeriö on käynnistänyt lainmuutoshankkeen viraston ehdotusten pohjalta.

#### **1.2 Valmistelu**

Esitys on sovittelua koskevien muutosten osalta valmisteltu oikeusministeriössä osana rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä varten asetettua hanketta (VN/26572/2023). Hallituksen esitystä koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa [valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella OM147:00/2023](https://valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnuksella/OM147:00/2023).

Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia koskevat muutokset on valmisteltu oikeusministeriössä virkamiestyönä. Valmisteluaineisto on luettavissa yllä mainitulla sivulla.

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 8 §:n 2 momentin mukainen tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi on tehty yhteistyössä Oikeuspalveluviraston ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Hallituksen esityksen luonnos on ollut lausunnolla julkisessa lausuntopalvelussa ajalla 30.10.-5.12.2027. Lausunto pyydettiin 64 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausunto saatiin 47 lausunnonantajalta. Lausuntopalaute on käsitelty tarkemmin kohdassa 6 Lausuntopalaute.

## **2 Nykytila ja sen arviointi**

### **2.1 Nykytila**

#### **2.1.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu**

##### **2.1.1.1 Sovittelupalvelut**

Rikos- ja riita-asioiden sovittelusta säädetään laissa rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) (jäljempänä sovittelulaki).

Rikos- ja riita-asioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus sovittelijan tuella käsitellä rikosta. Sovittelussa osapuolet voivat kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä uhrille aiheutunutta haittaa sekä pyrkiä sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. Sovittelu voi kohdistua myös eräisiin riita-asioihin. Laissa säädetään yleisistä edellytyksistä, joilla rikos- tai riita-asia voidaan sovittaa.

Sovittelua koskevan aloitteen voivat lain mukaan tehdä osapuolet itse taikka poliisi-, syyttäjä- tai muu viranomainen. Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistua, että sovittelun edellytykset ovat voimassa ja arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Palvelujen järjestäminen kuuluu Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi lain mukaan tuottaa palvelun tekemällä sopimuksen palvelun tuottamisesta julkisen palveluntuottajan kuten kunnan tai hyvinvointialueen kanssa tai yksityisen palveluntuottajan kanssa. Ellei palveluja saada jollain alueella tuotettua palveluntuottajan kanssa tehdyllä sopimuksella, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

Sovittelua toteutetaan alueellisesti sovittelutoimistoissa, joissa sovittelutoiminnasta vastaa sovittelutoiminnan vastuhenkilö. Vastuuhenkilön tehtäviin kuuluu toiminnan suunnittelu ja kehittäminen toimiston alueella. Toimistoissa toimii lain mukaan lisäksi sovittelun ohjaajia, jotka ohjaavat ja valvovat vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaa. Sovittelijoilla tulee olla lain edellyttämä koulutus. Sovittelijat hoitavat yksittäiset sovittelutehtävät sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisina. Vapaaehtoiset sovittelijat eivät ole virka- tai työsuhteessa palveluntuottajaan.

Sovittelutoimistoja on vuonna 2026 yhteensä 17. Palveluntuottajat ovat hyvinvointialueita (4 kpl), kuntia (6 kpl) ja yhdistyksiä (7 kpl). Sovittelutoimistoissa on palkattua henkilökuntaa noin 90. Toimistojen henkilöstömäärä vaihtelee kahdesta yhdeksään henkilöön. Vapaaehtoisia sovittelijoita on laskentatavasta riippuen noin 1 200–1 500.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa sovittelutoiminnan sopimushallinnasta, kehittämisestä ja ohjauksesta vastaa kehittämispäällikkö ja erityisasiantuntija. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin

laitos ylläpitää ja kehittää sovittelijoiden käytössä olevaa asiakastieto-ohjelmaa (Sopu), johon on vuosittain ollut käytettävissä noin yhtä henkilötyövuotta vastaava resurssi.

Sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista vastaa valtio. Lain mukaan valtion varoista vahvistettava korvauksen yhteismäärä vahvistetaan vuosittain sellaiseksi, että se vastaa niitä kustannuksia, joiden arvioidaan keskimäärin aiheutuvan sovittelutoimistojen ylläpitämisestä, palvelujen asianmukaisesta tuottamisesta sekä sovittelutoimintaan osallistuvien koulutuksesta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa korvausten jakamisesta palveluntuottajille asukasluvun, alueen pinta-alan ja rikollisuustilanteen perusteella.

Sovittelutoimintaan on osoitettu vuodelle 2026 valtion budjetissa 7,6 miljoonan euron määräraha momentilla 33.60.64 *Valtion korvaus rikosasioiden sovittelun järjestämisen kustannuksiin*.

Sovitteluun ohjatuista asioista vuonna 2024 oli valtaosa, eli noin 96 % rikosasioita ja loput riita-asioita. Rikosasioista suurimmat ryhmät ovat väkivaltarikokset (n. 55 %), anastukset (n. 13 %), omaisuuden vahingoittaminen (11 %) ja kunnianloukkaukset (n. 7 %). Tilastotiedot perustuvat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemaan tilastoraporttiin THL 53/2025.

Väkivaltarikoksiin sisältyy myös lähisuhdeväkivaltaan liittyvät rikokset. Vuoden 2025 alusta lukien on tullut voimaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muutos (966/2024), jonka mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Sovittelun kieltö ei kuitenkaan koske asianomistajarikoksia eikä eräitä muita tapauksia. Muutoksen johdosta väkivaltarikosten määrän arvioidaan vähenevän. Käytettävissä ei ole vielä tilastotietoa siitä, miten voimaan tullut lainmuutos on vaikuttanut aloitteiden määrään.

#### 2.1.1.2 Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta

Sovittelulain mukaan sovittelutoiminnan valtakunnallista ohjausta, seurantaa ja kehittämistä varten sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta. Neuvottelukunnan toimikausi on kolme vuotta. Neuvottelukunnan tehtävistä säädetään tarkemmin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (267/2006).

Asetuksen mukaan neuvottelukunnan tehtävänä on muun muassa seurata ja arvioida sovittelun kehitystä ja tutkimusta ja tehdä kehittämis ehdotuksia, edistää yhteistyötä sovittelun kehittämisessä eri hallinnonalojen ja järjestöjen kanssa, edistää lain yhdenmukaisten käytäntöjen toteutumista, tehdä sisällöllisiä linjauksia sovittelutoimintaan sekä seurata kansainvälistä kehitystä ja osallistua siihen. Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään 14 muuta jäsentä, joilla on henkilökohtaiset varajäsenet. Asetuksen mukaan neuvottelukunnassa on sosiaalishallinnon, oikeushallinnon, tuomioistuinlaitoksen, syyttäjätöimen, poliisihallinnon sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen edustus. Muut jäsenet edustavat sovittelupalveluja tuottavia tahoja, sovittelun alalla toimivia järjestöjä ja sovittelijoita. Neuvottelukunta on asetettu ajalle 1.8.2025-31.7.2028.

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnasta on ennen sovittelulain voimaantuloa säädetty samannimisellä valtioneuvoston asetuksella (165/2003), joka tuli voimaan 1.3.2003.

## 2.1.2 Oikeuspalveluvirasto

Oikeuspalveluvirasto on aloittanut toimintansa vuoden 2025 alusta lukien. Sen tehtävänä on Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (1133/2023) mukaan järjestää oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Tehtävät siirtyivät Oikeuspalveluvirastolle kuudelta oikeusapu- ja edunvalvontapiiriltä. Lisäksi virastolle siirtyi keskushallinnon tehtäviä oikeusministeriöstä. Muutoksessa oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot ja niiden tehtävät säilyivät ennallaan.

Oikeusaputoimistot tuottavat oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja ja edunvalvontatoimistot yleisen edunvalvonnan palveluja. Ahvenanmaalla on yhdistetty oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Viraston keskushallinnon tehtävänä on huolehtia viraston kehittämisestä, hallinnosta ja tukipalveluista. Viraston toiminnan yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle.

Oikeuspalveluvirastosta annetun valtioneuvoston asetuksen (584/2024) mukaan oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja on 22 kappaletta. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella (637/2024), jonka mukaan virastolla on noin 160 toimipaikkaa. Niistä noin 40 %:iin on sijoitettu henkilökuntaa.

Oikeuspalveluviraston henkilöstöä on vuotta 2025 koskevan tulossopimuksen mukaan yhteensä noin 1 330, joista keskushallintoon kuuluu 62, oikeusapuun 403, talous- ja velkaneuvontaan 227 ja edunvalvontaan 627 virkaa.

Asiamääriä on esitelty taulukossa 1. Tiedot perustuvat oikeusministeriön kirjanpitoyksikön tilinpäätökseen vuodelta 2024. Oikeusapuasioita on käsitelty vuosina 2022–2024 vuosittain noin 40 800–43 600. Talous- ja velkaneuvonnassa on käsitelty vuosittain noin 30 000–33 000 asiaa. Edunvalvonnan päämiehiä on ollut noin 43 700–45 600.

Taulukko 1

| <b>Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien päämiehet ja käsitellyt asiat</b> | <b>2022</b> | <b>2023</b> | <b>2024</b> |
|------------------------------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| Edunvalvonnan päämiehet (sis. ostopalvelut n. 10 %)                    | 43 725      | 43 743      | 45 621      |
| Oikeusavussa käsitellyt asiat                                          | 41 585      | 43 614      | 40 821      |
| Talous- ja velkaneuvonnassa käsitellyt asiat                           | 30 008      | 32 760      | 33 163      |

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstömääriä vuosina 2022–2024 on kuvattu taulukossa 2. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstöresurssit ovat vuonna 2024 olleet 1 263 henkilötyövuotta. Siitä edunvalvonnan tehtäviin on kohdistunut noin 633, oikeusavun 411 ja talous- ja velkaneuvonnan tehtäviin 219 henkilötyövuotta.

| <b>Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstön jakautuminen (sisältää hallinto henkilöstön)</b> | <b>2022 (htv)</b> | <b>2023 (htv)</b> | <b>2024 (htv)</b> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| Edunvalvonta                                                                                      | 591               | 606               | 633               |

|                          |       |       |       |
|--------------------------|-------|-------|-------|
| Oikeusapu                | 386   | 404   | 411   |
| Talous- ja velkaneuvonta | 193   | 206   | 219   |
| Yhteensä                 | 1 170 | 1 216 | 1 263 |

## 2.2 Nykytilan arviointi

### 2.2.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua ohjaava ministeriö ja sovittelun organisointi

Laki rikosasioiden- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta tuli voimaan vuonna 2006. Tuolloin sovittelupalvelun tuottamista koskevista sopimuksista vastasivat ensin lääninhallitukset ja vuoden 2010 alusta lukien aluehallintovirastot. Sovittelun organisointia yksinkertaistettiin vuoden 2016 alusta lukien siten, että järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2016 lukien aluehallintovirastoilta Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle.

Ennen sovittelulain voimaantuloa palvelujen järjestäminen perustui kuntien vapaaehtoisesti järjestämään toimintaan. Toimintaa kehitettiin muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön asettamissa työryhmissä (Rikos- ja riita-asioiden sovittelun kehittämistyöryhmän muistio, 14:1995, Rikos- ja riita-asioiden seurantatyöryhmän muistio 31:1997, Rikos- ja riita-asioiden sovittelun arviointi- ja seurantatyöryhmän muistio 20:2000). Käytännön kehittämistyötä teki sosiaali- ja terveysministeriön alainen sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), joka julkaisi muun muassa Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan oppaan (Stakesin oppaita 1999/35). Sovittelutoiminnan tukemiseksi ja kehittämiseksi asetettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen vuonna 2003 rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka toiminnasta säädettiin valtioneuvoston asetuksella rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnasta (165/2003).

Sovittelulain valmistelun yhteydessä (HE 93/2005) arvioitiin, että sovittelutoiminta sivuaa useamman ministeriön tehtäviä, mutta keskeisimmin sen katsottiin liittyvän oikeusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan. Oikeusministeriön hallinnonalalle sovittelun todettiin sopivan siitä syystä, että sovittelun oikeudelliset vaikutukset ilmenevät pääasiassa rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Esityksessä päädyttiin kuitenkin ehdottamaan sosiaali- ja terveysministeriötä, koska Suomessa sovittelun todettiin olevan alusta alkaen läheisessä yhteydessä sosiaalityöhön, syrjäytymisen ehkäisyyn ja erityisesti lastensuojeluun. Päävastuu sovittelutoiminnan valtakunnallisesta kehittämisestä on alusta lähtien ollut sosiaali- ja terveysministeriöllä.

Sovittelun organisoimista koskevan lain muutoksen valmistelun yhteydessä vuonna 2014 arvioitiin edelleen, tulisiko sovittelun kuulua oikeusministeriön hallinnonalalle (HE 329/2014 vp). Kysymys oli noussut esille saadussa palautteessa. Palautteessa nähtiin, että sovittelu on ennen kaikkea osa oikeusjärjestelmää ja, että sovittelun tuottama säästö näkyy eniten syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksessa eli oikeusministeriön hallinnonalalla. Muutosta ei kuitenkaan pidetty tuolloin tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon sovittelun sosiaalinen merkitys sekä luonne ennen kaikkea yhteisöllisenä konfliktinratkaisukeinona. Näiden piirteiden arvioitiin voivan heikentyä, jos sovittelu kytkettäisiin läheiseksi osaksi rikosoikeusjärjestelmää.

Hallinnonalaa ja palvelujen organisointia on arvioitu uudelleen vuosina 2020–2021 oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa hankkeessa, jonka tehtävänä oli

selvittää mahdollisuuksia siirtää rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelu oikeusministeriön hallinnonalalle. Hanke liittyi pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan, jonka tavoitteena oli sovittelun käytön vahvistaminen oikeudenkäyntien määrän vähentämiseksi sekä tehostaa rikosten ehkäisyä ja lyhentää oikeusprosessien käsittelyaikoja. Hankkeeseen liittyi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta tilattu selvitys, jossa tarkasteltiin, minkälaisia organisatorisia ja muita järjestelyjä tarvittaisiin, jos rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalle (Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle. THL. [Työpaperi 31:2020](#)).

Hankkeen ohjausryhmä ehdotti raportissaan, että sovittelu siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalle ja että sovitteluhenkilöstö siirtyisi valtion virkamiehiksi (Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. OM: [Selvityksiä ja ohjeita 2021:10](#)).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän selvityksen ja hankkeen ohjausryhmän mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelua voidaan pitää osana poliisin ja syyttäjien keinovalikoimaa ja siten osana kriminaalipolitiikkaa ja rikoksentorjuntaa. Sovittelulla voidaan edistää rikosprosessin joutuisuutta. Lisäksi rikos- ja riita-asioiden sovittelusta saatava hyöty kohdistuu erityisesti oikeusministeriön hallinnonalalle. Myös kansainvälisesti oikeusministeriötä pidetään tavallisempana vastuutahona sovitteluasioissa kuin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala. Ohjausryhmän raportista saaduissa lausunnoissa ehdotusta sovittelun siirrosta oikeusministeriön hallinnonalalle kannatettiin laajasti. Siirron nähtiin muun muassa vahvistavan sovittelun yhteyttä rikoksentorjuntaan, rikosten uusimisen ehkäisemiseen ja uhrin oikeuksien turvaamiseen. Lisäksi nähtiin luontevana, että rikos- ja riita-asioiden sovittelua kehitettäisiin yhdessä tuomioistuinsovittelun kanssa.

Oikeusministeriön hallinnonalalla sovittelun rooli osana oikeusjärjestelmää on sittemmin vakiintunut. Sovittelun rooli on vahvistunut erityisesti tuomioistuimissa, joissa sovitteluun liittyvää lainsäädäntöä ja käytäntöjä on kehitetty merkittävästi 2010-luvulla. Samalla sovittelumäärät tuomioistuimissa ovat lisääntyneet. Tämä käy ilmi muun muassa oikeusministeriön työryhmän raportista ”Sovittelun tilanne ja kehittämistarpeet oikeusministeriön hallinnonalalla – Sovittelutoimintaa edistävän työryhmän suositukset”. OM. [Mietintöjä ja lausuntoja 2023:18](#)). Työryhmä esitti suosituksenaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirretään oikeusministeriön hallinnonalalle oikeusapupalvelujen yhteyteen.

Sovittelun siirtoa oikeusministeriön hallinnon alalle on kannatettu myös oikeudenhoidon selonteossa (Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta. [VN julkaisu 2022:67](#)). Myös lakivaliokunta on kannattanut selonteosta antamassaan mietinnössä toiminnan ohjauksen siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle (LaVM 31/2022). Valiokunta katsoi, että sovittelutoiminnan edistämistä eri aloilla voidaan pitää lähtökohtaisesti kannatettavana pyrkimyksenä, sillä se on oikeudenkäyntiä edullisempaa ja nopeampaa. Myös osapuolet ovat useammin tyytyväisempiä sovintoon päättyvään asiaan. Voidaan arvioida, että sovittelutoiminnan siirto oikeusministeriön hallinnonalalle parantaa entisestään mahdollisuuksia kehittää sovittelutoimintaa myös suhteessa tuomioistuinten toimintaan ja tehtäviin.

Oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön asettaman hankkeen ohjausryhmän loppuraportissa ehdotettiin, että oikeusministeriön hallinnonalalla sovittelun järjestämisvastuu siirrettäisiin tuolloin valmisteilla olleeseen Oikeuspalveluvirastoon.

Ohjausryhmä katsoi, että nykyiseen sopimus pohjaiseen tuottamistapaan liittyy eräitä ongelmia kuten epäyhtenäiset toimintatavat eri puolilla maata. Ongelmien ratkaisemiseksi ehdotettiin,

että virasto järjestäisi palvelut ns. omana toimintana, jolloin sovittelutoimistojen henkilöstö olisi siirtynyt Oikeuspalveluviraston palvelukseen. Tässä esityksessä tuottamistapaa ei ehdoteta muutettavaksi, vaan tarkoituksena on pyrkiä ohjaamaan ja kehittämään toimintaa edelleen sopimus pohjaisena ja hankkimaan kokemusta sovittelutoiminnasta oikeusministeriön hallinnonalalla. Valtiollistaminen edellyttäisi myös lisärahoituksen ohjaamista toimintaan, mikä nykyisessä valtion taloudellisessa tilanteessa ei olisi tarkoituksenmukaista.

Esityksen valmistelun yhteydessä on lisäksi noussut esille tarve ajanmukaistaa eräitä sovittelulain säännöksiä, jotka liittyvät tiedonsaantiin, tietosuojaan ja tehtävien antamiseen yksityisille palveluntuottajille.

## 2.2.2 Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta

Valtioneuvoston asetus rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnasta (165/2003) tuli voimaan 1.3.2003. Tuolloin rikos- ja riita-asioiden sovittelusta ei ollut laintasoisia säännöksiä, vaan toiminta perustui kuntien vapaaehtoisesti järjestämään toimintaan. Koska sovittelulla katsottiin olevan yhtymäkohtia useampaan hallinnonalaan ja viranomaiseen, neuvottelukunta tarvittiin valtakunnallista yhteistyötä varten. Sen keskeisimpänä tehtävänä oli toimia keskustelufoorumina rikosasioiden sovittelun kehittämisessä.

Kun sovittelulaki tuli voimaan 1.1.2006, siihen sisältyi säännös neuvottelukunnasta. Neuvottelukunnan asettamisesta säädettiin tarkemmin lain nojalla rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (267/2006). Rikosasioiden neuvottelukunnalla on ollut ja on edelleen merkittävä rooli sovittelutoiminnan valtakunnallisessa kehittämisessä. Sen rooli oli erityisen merkityksellinen, kun sovittelupalvelujen järjestämisvelvollisuus kuului kuudelle eri aluehallintoviranomaiselle.

Neuvottelukunnan tarkoituksena on lain mukaan sovittelutoiminnan ohjaus, seuranta ja kehittäminen. Toisaalta ohjauksen, seurannan ja kehittämisen on katsottu sisältyvän sovittelun järjestämistehtäviin (HE 329/2014 vp, s. 10-11). Neuvottelukunnan ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävät ja vastuut saattavat tästä syystä jäädä epäselviksi ja niiden roolien selkiyttäminen säädösten valmistelemisen yhteydessä. Lisäksi neuvottelukuntaa koskevaa lainsäädäntöä on tarve keventää siirtämällä osa säännöksistä annettavaksi valtioneuvoston asetuksella.

## 2.2.3 Laki Oikeuspalveluvirastosta

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan viraston rakenteeseen kuuluu keskushallinto ja asiakaspalveluja tarjoavat oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot. Oikeusaputoimistoissa hoidetaan oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja ja edunvalvontatoimistoissa yleisen edunvalvonnan palveluja. Lain nojalla annetun Oikeuspalveluvirastosta annetun asetuksen mukaan oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja kumpiakin on 22. Lisäksi Ahvenanmaalla on yhdistetty oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Lain mukaan niiden kuntakohtaisista alueista säädetään niin ikään valtioneuvoston asetuksella.

Oikeuspalveluviraston toimintamenoja on vähennetty pysyvästi 4,69 miljoonalla eurolla osana valtionhallinnon tuottavuusohjelmaa (Oikeusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma VN /11907/2024-OM-18). Lisäksi vuoden 2026 talousarvioesityksessä toimintamenoja säästetään on kohdennettu Oikeuspalveluvirastolle pysyvästi 1,28 milj. euroa. Tuottavuusohjelma pyritään toteuttamaan siten, että tehdyt säästöt vaikuttaisivat mahdollisimman vähän oikeudenhoidon selonteon mukaisiin tavoitteisiin.

Oikeuspalveluvirasto on arvioinut tuottavuustavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavia toimenpiteitä, joista suuri osa on toteutettavissa ilman säädösmuutoksia. Eräiltä osin tuottavuussäästöjen saavuttamisen on arvioitu kuitenkin edellyttävän myös viraston toimistorakennetta koskevia säädösmuutoksia.

Oikeuspalveluvirasto on katsonut, että talous- ja velkaneuvonnan ja oikeusavun palveluiden hoitaminen samassa toimistossa rajoittaa talous- ja velkaneuvonnan kehittämistä. Taustalla on muun muassa julkisia oikeusavustajia koskevat esteellisyysäännökset, jotka on huomioitava myös samassa toimistossa toimivassa talous- ja velkaneuvonnassa. Nykyisessä tilanteessa se vaikeuttaa muun muassa valtakunnallisten palvelujen järjestämistä, henkilöstöresurssien tehokasta käyttöä sekä talous- ja velkaneuvonnan valtakunnallista ohjaamista viraston sisällä.

Voimassa olevien säännösten mukaan talous- ja velkaneuvonnan käytännön työtä johtaa julkinen oikeusavustaja. Isommissa, yli 10 henkilön toimistoissa, talous- ja velkaneuvonnan esimiehenä toimii yksikkövastaava. Johtamisrakenne on pirstaloitunut, mikä osaltaan hankaloittaa talous- ja velkaneuvonnan toiminnon systemaattista kehittämistyötä. Johtamisrakenteen uudistaminen mahdollistaisi resurssien tehokkaamman käytön ja nopeamman päätöksenteon sekä toiminnan kehittämisen työntekijälähtöisemmin.

Oikeusministeriön teettämän selvityksen ([Kokonaistarkastelu velkaantumisasielmistä. OM Selvityksiä ja ohjeita 2025:1](#)) mukaan kotitalouksien velkaantuminen on kasvava ongelma, joka vaikuttaa myös kansantalouteen ja se näkyy erilaisin tavoin. Velkaantumisen taustalla voi olla esimerkiksi työttömyys, mikä vähentää valtion saamia verotuloja ja kasvattaa kotitalouksille maksettavien valtion tukien ja etuuksien määrää. Jos velkaantumisen taustalla on sairastuminen tai muu kriisi, julkisen sektorin menot kasvavat esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta. Velkaantuneet kotitaloudet joutuvat käyttämään enemmän tuloistaan velanhoitoon, jolloin kulutus vähenee ja vaikuttaa tätä kautta mm. välillisten verojen kertymään. Kulutuksen väheneminen hidastaa talouskasvua pitkällä aikavälillä. Tehokkaalla talous- ja velkaneuvonnalla säästöt yhteiskunnalle muodostuvat sosiaalitoimeen ja työttömyydenhoitoon.

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan Ahvenanmaalla on oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto, jonka tehtävänä on oikeusavun, yleisen edunvalvonnan ja talous- ja velkaneuvonnan palvelujen järjestäminen. Toimistoa johtaa Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan johtava julkinen oikeusavustaja. Toimiston johtamisjärjestelyt ovat käytännössä osoittautuneet ongelmalliseksi, kun johtavan julkisen oikeusavustajan virkaa ei ole saatu viime vuosina täytettyä. Johtamisjärjestelyjen sujuvoittamiseksi on arvioitu mahdollisuutta, että johtajana voisi toimia vaihtoehtoisesti johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja sen mukaan kuin Oikeuspalveluvirasto määräisi. Muutos edellyttää lain muuttamista.

Yksityisten oikeudenkäyntiavustajien palkkioista tehdyn selvityksen (OM julkaisuja 2025:27) mukaan julkisten oikeusavustajien hoitamat asiamäärät ovat vähentyneet muun muassa rikosasioissa, kun vastaavasti yksityisten avustajien hoitamat asiat ovat kasvaneet merkittävästi. Yhtenä keinona yksityisten avustajien palkkiokustannusten hillitsemiseksi on selvityksessä esitetty, että Oikeuspalveluviraston resursseja kohdistettaisiin aiempaa enemmän rikosasioiden hoitamiseen. Myös Oikeudenhoidon selonteossa on otettu tavoitteeksi oikeusavun asiakasmäärän kasvattaminen. Tämä on huomioitu myös Oikeuspalveluviraston ja oikeusministeriön tulossopimuksessa vuosille 2025-2029. Oikeuspalveluviraston arvion mukaan asiakasmäärää voidaan lisätä viraston ja oikeusaputoimistojen toimintatapoja kehittämällä. Muutos edellyttää kuitenkin myös asiakkaan ohjaamista koskevaa lainmuutosta.

Oikeuspalveluvirasto on lisäksi esittänyt, että oikeusaputoimistojen toimintamahdollisuuksia muiden viranomaisten kanssa yhteisissä toimitiloissa selkiinnytettäisiin. Oikeusaputoimistojen sijoittamista yhteisiin toimitiloihin on vaikeuttanut epäselvyys asianajajien tapaohjeiden tulkinnasta sen osalta, kuinka laajalle esteellisyystarkastukset tulee ulottaa silloin, kun oikeusaputoimisto sijaitsee yhteisissä tiloissa. Riskinä on, että oikeusaputoimistojen sijoittaminen samoihin toimitiloihin muiden viranomaisten kanssa aiheuttaisi lisäkustannuksia, jos yhteiskäyttöisiä tiloja ei voitaisi hyödyntää.

Sovittelun siirron edellyttämien säädösmuutosten lisäksi Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia on edellä mainituista syistä tarve muuttaa myös viraston rakennetta koskevien muutosten osalta.

### **3 Tavoitteet**

Esityksen tavoitteena on parantaa edellytyksiä sovittelun käytön lisäämiseksi, kun sovittelupalvelut ovat selkeämmin osa oikeusjärjestelmää ja rikoksen torjuntaa. Sovittelun ohjauksen siirtyminen oikeusministeriöön vastaa myös paremmin kansainvälistä käytäntöä.

Lisäksi tavoitteena on Oikeuspalveluviraston toimintaedellytysten parantaminen erityisesti talous- ja velkaneuvonnan palveluiden osalta sekä parantaa viraston mahdollisuuksia saavuttaa sille osoitetut tuottavuustavoitteet.

### **4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset**

#### **4.1 Keskeiset ehdotukset**

Esityksessä ehdotetaan, että vastuu rikos- ja riita-asioiden sovittelun järjestämisestä siirretään Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle. Sovittelulakiin tehtäisiin siirron edellyttämät välttämättömät muutokset. Palvelut järjestettäisiin edelleen hankkimalla ne palveluntuottajilta. Myös sovittelutoiminnalle laissa säädetty tehtävät säilyisivät ennallaan ja sovittelut toteutettaisiin vapaaehtoisten sovittelijoiden avulla. Rikosasioiden sovittelun neuvottelukuntaa koskeva säännös ajanmukaistettaisiin ja lakiin tehtäisiin muita pienempiä muun muassa tiedonsaantiin ja tietosuojaan liittyviä täsmennyksiä. Esitys sisältää siirtymäsäännökset, joiden mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta siirtyisi kaksi henkilöä Oikeuspalveluvirastoon. Lisäksi säädettäisiin, että voimassa olevat sopimukset sovittelupalvelun tuottamisesta siirtyisivät Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta lain nojalla Oikeuspalveluvirastolle.

Oikeuspalveluvirastosta annettuun lakiin tehtäisiin sovittelun siirron edellyttämien teknisten muutosten lisäksi Oikeuspalveluviraston rakenteeseen liittyviä muutoksia. Talous- ja velkaneuvonta irrotettaisiin oikeusaputoimistoista ja palvelut annettaisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoista. Muutoksen jälkeen virastossa olisi oikeusaputoimistoja, edunvalvontatoimistoja ja talous- ja velkaneuvontatoimistoja.

Oikeusaputoimistojen esteellisyysarviointia koskevia säännöksiä ehdotetaan selkeytettäväksi, jotta toimistojen toimitilojen sijainti valtion yhteisissä toimitiloissa olisi mahdollista ilman lisäkustannuksia. Myös oikeusaputoimistojen mahdollisuutta ohjata asiakas toiseen toimistoon laajennettaisiin.

## 4.2 Pääasialliset vaikutukset

### 4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

#### 4.2.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia valtion vuoden 2026 talousarvioon.

Voimassa olevan lain mukaan sovittelupalvelujen järjestämisvastuu on sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivalla Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminnan siirto oikeusministeriön hallinnonalalle edellyttää määräraha siirtoja. Kehyspäättöksessä vuosille 2026–2029 on siirretty vuoden 2027 alusta lukien 7,1 miljoonaa euroa momentilta 33.60.64 *Valtion korvaus rikosasioiden sovittelun järjestämisen kustannuksiin* oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25.15.01 *Oikeuspalveluviraston toimintamenot*. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintamenoista 33.03.04 on siirretty 200 000 euroa Oikeuspalveluviraston toimintamenoihin vuoden 2027 alusta lukien. Sovittelutoiminta säilyy esityksen mukaan edelleen sovittelutoimistoilla, joten palveluntuottajille maksettavat korvaukset on eriytettävä viraston toimintamenoista ja siirtomenojen osuus momentilta 33.60.64 siirretyistä määrärahoista tulee siirtää uudelle siirtomenomomentille.

Vuonna 2026 valtion talousarviossa sovittelutoimintaan varattu määräraha on 7,6 miljoonaa euroa. Tästä 7,45 miljoonaa euroa on arvioitu kohdentuvan sovittelulain mukaisen valtion korvauksen maksamiseen sovittelun järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi ja 150 000 euroa sovittelun tietojärjestelmän kehittämiseen ja ylläpitoon liittyvien menojen maksamiseen.

Suomen valtiontalouden tasapainottaminen ja julkisen talouden kestävyystavoitteen tukeminen edellyttää Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti valtionhallinnon tuottavuusohjelman toteuttamista, jonka osalta ministeriöt ovat julkaisseet hallinnonalakohtaiset tuottavuusohjelmat syksyllä 2024 (<https://vm.fi/valtionhallinnon-tuottavuusohjelma>). Tuottavuuden parantaminen ja Oikeuspalveluviraston selviytyminen pienemmällä määrärahalla edellyttävät sekä menosäästöjä että prosessien kehittämistä. Jotta säästöjen vaikutukset Oikeuspalveluvirastossa hoidettavien asioiden määriin voidaan minimoida, tuottavuuden kehittäminen edellyttää myös osin säädösmuutoksia.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirrolla ei ole välittömiä vaikutuksia tuottavuuden parantumiseen, mutta muilla samassa yhteydessä ehdotettavilla säädösmuutoksilla tähän pyritään. Esityksessä ehdotettavien säädösmuutosten tuottavuutta parantavat taloudelliset vaikutukset kohdistuvat valtion talousarviossa Oikeuspalveluviraston toimintamenomomentille 25.15.01 ja yksityisten avustajien korvausten arviomääräramomentille 25.15.50. Uusia muutoksia talousarvioon ei esitetä, sillä säästöt vastaavat toimintamenojen jo tehtyihin leikkauksiin ja arviomäärärahan arvion ylittävään kasvuun.

Talous- ja velkaneuvonnan eriyttäminen oikeusaputoimistoista mahdollistaisi talous- ja velkaneuvonnan työn organisoinnin yhdenmukaisesti johdettuihin tarkoituksenmukaisempiin kokoonpanoihin ja tasaamaan resurssit valtakunnallisesti käyttöön. Arvion mukaan tästä syntyisi noin kuuden henkilötyövuoden säästö, jolloin muutoksella voidaan vastata 0,4 miljoonan euron säästötarpeeseen.

Esityksessä ehdotetaan, että oikeusavun esteellisyssäännöksiä selkiinnytettäisiin niiltä osin kuin oikeusaputoimisto toimii samoissa toimitiloissa muiden viranomaisten kanssa.

Esteellisyystarkastuksista luopuminen vapauttaisi henkilöstön työaikaa ydintehtävien hoitamiseen. Mahdollisuus keskittyä ydintehtävien tekemiseen voi johtaa parempaan työn laatuun ja korkeampaan tuottavuuteen. Toimitilojen esteellisuuden täsmentäminen mahdollistaa myös sen, että Oikeuspalveluvirasto voi sijoittaa toimintojaan valtion yhteisiin työympäristöihin, eikä näiden osalta tarvittaisi lisäinvestointeja erillisiin toimitilaratkaisuihin. Siirtyminen valtion yhteisiin toimintaympäristöihin tehostaa työnteon ja asioinnin sujuvuutta.

Oikeusministeriö on julkaissut selvityksen yksityisten oikeusavustajien palkkioista ([OM. Selvityksiä ja ohjeita 2025:27](#)). Julkaisun mukaan vuosina 2013–2024 yksityisten avustajien hoitamien asioiden määrä kasvoi lähes kolmanneksella. Vuonna 2024 he hoitivat yhteensä 37 941 asiaa, joista rikosasioita oli 28 889, siviiliasioita 4 546, hallintotuomioistuinasioita 3 412 ja muita kuin tuomioistuinasioita (ns. ulkoprosessuaalisia asioita) 1 094. Valtion varoista yksityisille oikeusavustajille maksettiin vuonna 2024 rikosasioiden hoitamisesta noin 52,4 miljoonaa euroa, siviiliasioden hoitamisesta 8,8 miljoonaa euroa, hallintotuomioistuinasioista 3,2 miljoonaa euroa ja ulkoprosessuaalisista asioista noin 1,2 miljoonaa euroa.

Esityksessä ehdotetaan, että esteellisyystilanteissa ja muissa laissa säädetyissä tilanteissa asiakas voidaan ohjata toiseen oikeusaputoimistoon hyödyntämällä nykyistä paremmin etäasioinnin mahdollisuuksia. Arvion mukaan tämä mahdollistaisi sen, että ulkoprosessuaalisten asioiden osalta yksityisille avustajille ohjatut asiat voisivat puolittua. Noin 550 asian hoitaminen julkisen oikeusavustajan toimesta voisi vähentää yksityisten oikeusavustajien palkkioiden määrää 0,9 miljoonaa eurolla.

#### 4.2.1.2 Vaikutukset yrityksiin

Esityksellä on taloudellisia vaikutuksia yksityisiin oikeudenkäyntiavustajiin, joita ovat asianajajat ja luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) nojalla luvan saaneet lakimiehet. Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi oikeusaputoimistojen mahdollisuutta ohjata asiakkaita nykyistä laajemmin toiseen toimistoon ennen kuin asiakas ohjataan yksityisen oikeudenkäyntiavustajan puoleen. Tämän arvioidaan vähentävän ulkoprosessuaalisten asioiden ohjaamista yksityisille oikeudenkäyntiavustajille noin 550 asialla ja vähentävän siten yksityisille oikeudenkäyntiavustajille maksettavia palkkioita noin 0,9 miljoonalla eurolla.

#### 4.2.1.3 Muut taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei arvioida olevan taloudellisia vaikutuksia kotitalouksiin taikka sovittelupalveluja tuottaviin kuntiin, hyvinvointialueisiin tai yksityisiin palveluntuottajiin.

#### 4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

##### 4.2.2.1 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävä sovittelun järjestämisestä vastaavana viranomaisena päättyisi esityksen johdosta. Viraston tehtäviin on kuulunut muun muassa palvelun tuottajia koskevien sopimusten hallinta ja valvonta, valtionapuviranomaisena toimiminen sekä sovittelun kehittäminen kuten sovittelutoimistojen kouluttaminen ja ohjeiden antaminen. Tehtäviä varten viraston palveluksessa on kaksi henkilöä. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää ja kehittää sovittelutoimistojen käytössä olevaa asiakastietojärjestelmää, jonka edellyttämiin henkilöstökuluihin Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on voinut käyttää enintään yhden henkilötöyövuoden tarpeen mukaan.

Sovitteluun liittyvät tehtävät siirtyisivät esityksen johdosta Oikeuspalveluvirastolle. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että sovittelun ohjaamiseen liittyviä tehtäviä hoitavat kaksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työntekijää siirtyvät Oikeuspalveluviraston palvelukseen.

Esityksen siirtymäsäännösten mukaan sovittelutoimistojen käytössä oleva tietojärjestelmä siirtyisi Oikeuspalveluvirastolle lain voimaan tullessa. Jos tietojärjestelmän siirtoa ei ole mahdollista toteuttaa hankintaan liittyvistä syistä heti lain voimaan tullessa, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos olisi kuitenkin asiakaspalvelun turvaamiseksi Oikeuspalveluviraston vaatimuksesta velvollinen edelleen kohtuullista korvausta vastaan huolehtimaan järjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä, kuitenkin enintään 31.12.2028 saakka.

#### 4.2.2.2 Sovittelupalveluntuottajien toiminta ja sovittelualoitteita tekevät viranomaiset

##### *Palveluntuottajat ja sovittelutoimistot*

Sovittelupalveluja tuottaa 17 palveluntuottajaa, joista suurin osa on julkisyhteisöjä eli kuntia (4) ja hyvinvointialueita (6). Lisäksi on 7 järjestöä. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia sovittelutoimistojen tehtäviin eikä palveluntuottajille maksettaviin korvauksiin. Siirtymäsäännösten mukaan voimassa olevat sopimukset siirtyisivät Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle, joten lain voimaan tullessa palveluja tuottavat palveluntuottajat jatkaisivat toimintaansa.

Järjestämisvastuun siirtyessä Oikeuspalveluvirastolle sovittelutoimistoihin vaikuttavat muutokset liittyvät muun muassa koulutusjärjestelyihin, tietojärjestelmän ylläpitoon ja kehittämiseen sekä yhteydenpitotapoihin. Lisäksi pidemmällä aikavälillä se, millaisia asioita Oikeuspalveluvirasto painottaa sopimusohjauksessa ja valvonnassa, voi vaikuttaa palveluntuottajien toimintaan. Muutosta valmistellaan oikeusministeriön asettamassa hankkeessa, jossa on mukana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Oikeuspalveluviraston ja sekä palveluntuottajien ja sovittelijoiden edustus. Hanketta koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa [valtioneuvosto.fi/hankkeet](https://valtioneuvosto.fi/hankkeet) tunnuksella [OM147:00/2023](#).

Sovittelutoimistojen toimintaan vaikuttavat lisäksi tiedonsaantia koskevien säännösten muutokset, joiden tarkoituksena on selkiinnyttää sovittelutoimistojen oikeutta saada tietoja sovittelualoitteita tekeviltä ja muilta tahoilta. Lakiin ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan sovittelutoimistoilla on oikeus saada sovittelualoitteen tehneiltä viranomaisilta välttämättömiä tietoja sovittelun edellytysten arviointia varten. Muutoksen arvioidaan vaikuttavan siihen, että esimerkiksi kouluilta saattaa tulla aiempaa enemmän aloitteita. Lisäksi tiedonsaantia koskevien muutosten arvioidaan edellyttävän yhteisten toimintatapojen luomista sovittelualoitteita tekevien viranomaisten kanssa.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti säännökset rikosoikeudellisen virkavastuun soveltamisesta sovittelijoihin ja palveluntuottajien henkilöstöön heidän hoitaessaan sovitteluun liittyviä tehtäviä. Muutosta on kuvattu tarkemmin 1 lakiehdotuksen 21 a §:n säännöskohtaisissa perusteluissa. Vaikutusten palveluntuottajien henkilöstöön arvioidaan jäävän vähäisiksi, koska rikoslain 40 luvun yleiset virkarikoksia koskevat säännökset koskevat ilman erityissäännöstäänkin muun muassa julkisen vallan käyttöä koskevia tehtäviä.

##### *Sovittelijat*

Palveluntuottajilta saatujen tietojen mukaan vapaaehtoisia, vähintään yhden tapauksen vuodessa sovittelevia aktiivisia sovittelijoita, on noin 1200. Vuonna 2024 sovitteluun ohjattiin keskimäärin noin 12 asiaa sovittelijaa kohti.

Sovittelijoiden valinta ja koulutus sekä ohjaus ja valvonta kuuluvat 17 sovittelutoimistoille. Esityksellä ei arvioida olevan suoraan merkittäviä vaikutuksia sovittelijoihin. Edellä kohdassa ”Palveluntuottajat ja sovittelutoimistot” esitetty muutos rikosoikeudellisen virkavastuun ulottamisesta sovitteluhenkilöstöön koskisi myös vapaaehtoisia sovittelijoita. Muutoksella ei arvioida olevan merkittävää vaikutusta sovittelijoihin tai sovittelijoiden halukkuuteen ryhtyä vapaaehtoissovittelijaksi. Sovittelijoiden velvollisuudet ja tehtävät eivät muutu muutoksen johdosta. Vapaaehtoisten sovittelijoiden rekrytoinnin yhteydessä jo tuodaan esiin, että sovittelussa on kysymys vaativasta vapaaehtoistyöstä. Koulutuksessa on tähänkin saakka korostettu laajasti sovittelijan vastuuta puolueettomasta toiminnasta sekä salassapidosta ja vaitiolovelvollisuudesta. Sovittelijoista tehdyt kantelut ovat myös olleet harvinaisia. Muutos edellyttää kuitenkin, että virkavastuukysymykset sisällytetään jatkossa sovittelijoiden koulutukseen.

#### *Sovittelualoitteita tekevät viranomaiset*

Sovittelualoitteita tehtiin vuonna 2024 yhteensä 14 546 asiassa. Suurimman osan aloitteista teki poliisi (90 %). Syyttäjien osuus aloitteista oli 9,4 %. Muita aloitteen tekijöitä kuten koulu, sosiaalitoimi ja osapuolet oli noin 0,5 %.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia säännöksiin, jotka koskevat aloitteen tekemisen edellytyksiä tai sovitteluun otettavia asioita. Myös alueellisesti sovittelualoitteita tekevien yhteistyötahot eivät muutu, koska palveluntuottajat jatkavat toimintaansa. Sen sijaan valtakunnallinen yhteistyötaho muuttuisi, mikä edellyttää uusien yhteistyömallien luomista Oikeuspalveluviraston ja aloitteita tekevien viranomaisten kesken.

#### 4.2.2.3 Oikeuspalveluvirasto

##### *Keskushallinto*

Oikeuspalveluviraston keskushallinnolle tulisi uutena tehtävänä velvollisuus järjestää sovittelupalveluja. Tehtäviin sisältyy sopimushallinnan lisäksi palvelujen ohjaus, seuranta ja kehittäminen. Virasto vastaa muun muassa sovittelutoimistojen täydennyskoulutuksesta, valtakunnallisen tietojärjestelmän ylläpitämisestä ja kehittämisestä sekä valtakunnallisesta viestinnästä. Virasto toimisi muun muassa valtionavustuslain tarkoittamana valtionapuviranomaisena. Tehtävien mukana keskushallintoon siirtyisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta kaksi henkilöä.

Oikeuspalveluvirastosta annettuun lakiin ehdotettavat talous- ja velkaneuvontaa koskevat muutokset selkiyttävät keskusviraston tehtävää talous- ja velkaneuvontapalveluiden ohjaamisessa ja kehittämisessä. Viraston on myös mahdollista kehittää muun muassa talous- ja velkaneuvonnan valtakunnallisia palveluprosesseja. Talous- ja velkaneuvonnan siirtyminen omiin toimistoihinsa edellyttää myös talous- ja velkaneuvonnan tietojärjestelmään eräitä muutoksia, joista keskushallinto vastaa. Lisäksi taloushallinnon järjestelmiin tulee tehdä toimistorakennetta koskevat muutokset.

##### *Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot*

Oikeusaputoimistoissa on henkilökuntaa yhteensä noin 630, joista talous- ja velkaneuvonnan virkoja on noin 225. Talous- ja velkaneuvonnan siirtyminen erillisiin toimistoihin tarkoittaisi oikeusaputoimistojen henkilöstömäärän vähenemistä vastaavalla määrällä. Oikeusaputoimistoihin jäisi noin 405 virkaa. Tämän johdosta oikeusaputoimistojen keskimääräinen koko pienenesi.

Oikeusapu- ja talous- ja velkaneuvonnan henkilökunta työskentelee harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta samoissa toimitiloissa. Talous- ja velkaneuvonnalla on ollut mahdollisuus saada julkisilta oikeusavustajilta tarvittaessa tulkinta-apua muun muassa oikeudellisiin asiakirjoihin, kuten perukirjoihin, osituksiin tai perinnönjakosopimuksiin samoin kuin oikeusavun henkilökunnalla talous- ja velkaneuvonnan muun muassa kirjanpitoaineiston tulkintaan. Lisäksi oikeusapu- ja talous- ja velkaneuvonta jakavat toimiston asiakaspalvelupäivystystä monessa toimipisteessä päivystäen vuorollaan etupäivystäjänä toisen toimialan päivystäjän ollessa takapäivystäjä. Oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan henkilökunnalla ei kuitenkaan ole pääsyä toistensa asianhallintajärjestelmiin nykyiselläänkään, joten toimipaikkatilanteen pysyessä nykyisellään ei edellä kuvattuihin käytännön yhteistyön muotoihin tarvitse tulla muutoksia.

Oikeusaputoimistojen johtavien julkisten oikeusavustajien tehtävät kohdistuisivat muutoksen johdosta ainoastaan oikeusapupalveluihin, minkä arvioidaan tehostavan johtamistehtävien hoitamista.

Esityksessä ehdotetaan, että virastossa toimisi talous- ja velkaneuvontaa varten talous- ja velkaneuvontatoimistoja. Uusien toimistojen määristä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella ja niiden toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella. Esityksessä ehdotettavat muutokset eivät välttämättä edellytä muutoksia oikeusaputoimistojen tai edunvalvontatoimistojen alueisiin tai määriin. Ne eivät myöskään edellytä fyysisiä muuttoa. Erillisen asetusvalmistelun yhteydessä arvioidaan tarkemmin, millaisia muutoksia toimistoja ja toimipaikkoja koskeviin asetuksiin on tarve tehdä ja millaiset vaikutukset mahdollisilla muutoksilla on.

Talous- ja velkaneuvonnan siirtyminen pois oikeusaputoimistoista vaikuttaa toimiston työprosesseihin siten, että esteellisyystarkastuksia ei ole enää tarpeen tehdä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaisiin nähden. Tämä yksinkertaistaa oikeusavun että talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden vastaanottamista ja vähentää esteellisyys tarkastamisesta oikeusavussa ja talous- ja velkaneuvonnassa aiheutuvaa työtä. Asiakkaan esteellisyystarkastukset tapahtuvat osittain automaattisesti, mutta ne edellyttävät myös tapauskohtaista arviointia. Talous- ja velkaneuvontaan tulevien uusien asiakkaiden osalta tällainen arviointi tulee tilastotietojen perusteella tehtäväksi oikeusavussa noin 250–400 kertaa vuodessa. Oikeusapuun tulevien asiakkaiden osalta vastaavaa tilastotietoa ei ole käytettävissä. Jos arvioidaan, että oikeusavussa tehtäisiin esteellisyys selvityksiä suuremman asiakasmäärän vuoksi 500–800/vuosi, arviointeja tehtäisiin yhteensä noin 750–1200/vuosi. Arviointiin käytettävä työaika vaihtelee tapauksesta riippuen, mutta voidaan arvioida, että keskimäärin tarvittava aika olisi noin 15 minuuttia. Edellä esitetyn laskelman perusteella säästynyt työaika oikeusavussa olisi 25–40 työpäivää vuodessa, jos talous- ja velkaneuvonta siirtyisi pois oikeusaputoimistoista. Myös talous- ja velkaneuvonnassa työmäärän arvioidaan pienenevän. Esteellisyystarkastus toteutuu talous- ja velkaneuvonnassa kuitenkin suurimmaksi osaksi automaattisesti, joten esteellisyystarkastuksista aiheutuva työmäärä jää talous- ja velkaneuvonnassa pienemmäksi kuin oikeusaputoimistoissa.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi säännösmuutosta, jonka mukaisesti esteellisyystarkastuksista myös oikeusavun ja edunvalvonnan asiakkaiden välillä voitaisiin luopua. Tämä muutos koskisi

niitä oikeusaputoimistoja, joissa tehdään esteellisyystarkastuksia edunvalvontaan nähden siitä syystä, että edunvalvontatoimisto ja oikeusaputoimisto sijaitsevat samoissa toimitiloissa. Mahdollisen säästön arvioidaan olevan edunvalvontatoimistoille tehdyn kyselyn perusteella vähintään 40 henkilötyöpäivää vuodessa. Myös oikeusaputoimistoissa edunvalvonnan esteellisyystarkastuksiin käytettävä työaika pienenee. Koska esteellisyystarkastus edunvalvontaan nähden ei kuitenkaan koske kaikkia toimistoja, arvioidaan, että ajan säästö olisi puolet pienempi kuin talous- ja velkaneuvonnan osalta eli noin 15–20 työpäivää vuodessa.

#### 4.2.2.4 Vaikutus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoon

Ahvenanmaan itsehallintolain ([1144/1991](#)) 27 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella valtakunnalla on lainsäädäntövalta valtion viranomaisen organisointia koskevissa asioissa.

Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston henkilöstöön kuuluu tammikuussa 2026 yksi oikeusapusihteeri, yksi edunvalvontasihteeri sekä kaksi yhdistelmätehtävää hoitavaa yleistä edunvalvojaa ja talous- ja velkaneuvojaa. Koska toimistoon ei ole saatu rekrytoitua johtavaa julkista oikeusavustajaa eikä julkista oikeusavustajaa, julkisen oikeusavustajan palvelut on annettu Varsinais-Suomen oikeusaputoimistosta käsin. Toimistossa oli vuoden 2024 lopussa 180 edunvalvonnan asiakasta ja vuoden 2024 aikana 29 talous- ja velkaneuvonnan asiakasta. Oikeusavun asioita oli 2.

Voimassa olevan Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan Ahvenanmaalla on oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto, jonka tehtävänä on oikeusapu-, edunvalvonta- ja talous- ja velkaneuvontapalveluiden antaminen. Talous- ja velkaneuvonnan irrottaminen oikeusaputoimistoista ei vaikuttaisi Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston toimintaan, koska vähäisen asiamäärän vuoksi on tarkoituksenmukaista, että palvelut tuotetaan edelleen yhdistetystä toimistosta.

Voimassa olevan lain mukaan Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja. Toimistossa tuotetaan kuitenkin oikeusavun lisäksi myös talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että johtajana voisi toimia vaihtoehtoisesti johtava julkinen oikeusavustaja, johtava talous- ja velkaneuvoja tai johtava yleinen edunvalvoja Oikeuspalveluviraston harkinnan mukaan. Virasto määräisi johtajasta työjärjestyksessään. Muutoksen tavoitteena olisi helpottaa toimiston johtamisjärjestelyjä, koska johtavan julkisen oikeusavustajan rekrytoiminen on viime vuosina osoittautunut vaikeaksi.

Täyttäessään virkoja Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa Oikeuspalveluviraston tulee Ahvenanmaan itsehallintolain 30 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti antaa erityistä merkitystä maakunnan olojen tuntemukselle tai sille, että asianomainen asuu maakunnassa.

Ahvenanmaan toimipaikassa virkakieli on edelleen ruotsi Ahvenanmaan itsehallintolain 36 §:n 1 momentin mukaisesti. Ahvenanmaalla toimivan henkilöstön kielitaitoa koskevat Ahvenanmaan maakunnassa valtion palveluksessa olevilta vaadittavasta kielitaidosta annettua valtioneuvoston asetusta (1218/2007).

#### 4.2.2.5 Vaikutukset sosiaali- ja terveysministeriöön ja oikeusministeriöön

Rikos- ja riita-asioden sovittelu siirtyy sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriölle. Samalla sovitteluun liittyvät säädösvalmistelutehtävät, strateginen valmistelu sekä tulohjaus siirtyvät oikeusministeriölle. Sovittelulain nojalla sosiaali- ja

terveysministeriön yhteydessä on toiminut rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta. Esityksen johdosta neuvottelukunta toimisi oikeusministeriön yhteydessä.

#### 4.2.2.6 Vaikutukset henkilöstöön

##### *Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen henkilöstö*

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella sovitteluun liittyviä tehtäviä varten on kehittämispäällikön ja erityisasiantuntijan päätoimiset tehtävät. Lisäksi sovittelutoimistojen käytössä on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä ja kehittämä tietojärjestelmä, johon liittyvistä tehtävistä huolehtii yhteisesti tiimi, eikä tehtävä ole erikseen nimetty tietylle asiantuntijalle. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on sovitteluun liittyen hallinnollisia tehtäviä, joihin osallistuvat myös esimerkiksi talousasioiden ja juridiikan asiantuntijat osana omia tehtäviään.

Ehdotettavien siirtymäsäännösten johdosta sovittelutehtäviä päätoimisesti hoitavat kehittämispäällikkö ja erityisasiantuntija siirtyvät tehtäviensä mukana Oikeuspalveluvirastoon. Jos henkilö on määräaikaisessa palvelussuhteessa, hän siirtyy Oikeuspalveluvirastoon määräaikaiseen virkasuhteeseen palvelussuhteensa keston ajaksi

Säännös on tarpeen, koska sovittelun asiantuntijat toimivat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella työsuhteisissa tehtävissä, jolloin virkamieslain säännökset valtionhallinnon toimintojen uudelleen järjestelyistä eivät ilman erityissääntelyä tulisi sovellettaviksi. Sovittelun asiantuntijat siirtyisivät Oikeuspalveluvirastoon virkasuhteeseen. Heidän palvelussuhteensa katsottaisiin siihen liittyvien etuuksien määräytymisen kannalta jatkuneen valtiolla yhdenjaksoisena. Henkilö voitaisiin siirtää ilman hänen suostumustaan, jos tehtävä siirretään hänen työssäkäyntialueellaan tai työssäkäyntialueelleen. Työssäkäyntialueella tarkoitetaan työvoimapalvelujen järjestämisestä annetun lain (380/2023) 10 §:ssä tarkoitettua aluetta.

Yhteistoimintamenettelystä muutoksen toteuttamisen yhteydessä säädetään yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetussa laissa ([1233/2013](#)). Oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Oikeuspalveluviraston henkilöstöä edustavien järjestöjen edustajat ovat sopineet, että hankkeessa ei ole sen laajuus ja laatu huomioon otettuna tarvetta lain 6 luvussa tarkoitettuihin poikkihallinnollisiin toimenpiteisiin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos huolehtii yhteistoiminnasta oman henkilöstönsä osalta ja Oikeuspalveluvirasto oman henkilöstönsä osalta. Lisäksi täytäntöönpanohanketta koskevan asettamispäätöksen mukaan hankkeessa tulee kuulla henkilöstöjärjestöjä.

Oikeuspalveluviraston keskushallinnon palkkauksesta on sovittu oikeuslaitoksen yleistä sopimusalaan koskevassa tarkentavassa virkaehtosopimuksessa, 10.12.2024 (Y-sopimus). Sopimuskaudelle 2025–2028 tehdyn valtion virka- ja työehtosopimuksen liitteessä, 30.4.2025, on sovittu, että jos henkilö siirtyy lain nojalla valtionhallinnon virastosta toiseen, eikä uudessa ja vanhassa virastossa ole sovellettavana samaa palkkausjärjestelmää, henkilöllä on oikeus 24 kuukauden ajan vähintään siihen kuukausipalkkaan, johon hänellä oli oikeus aiemmassa virastossa.

##### *Oikeuspalveluviraston henkilöstö*

Sovittelun järjestämisvastuun siirtyminen keskushallinnon tehtäväksi aiheuttaa muutoksia osalle keskushallinnon virkamiehistä. Tehtävänkuvat saattavat muuttua muun muassa

viestintää, talous- ja henkilöstöhallintoa, koulutusta ja tietojärjestelmää koskevia tehtäviä hoitavilla virkamiehillä.

Talous ja velkaneuvonnan siirtyminen erilleen oikeusaputoimistoista vaikuttaa paitsi talous ja velkaneuvontaan myös oikeusaputoimistojen henkilökuntaan. Oikeusaputoimistojen henkilöstömäärä vähenee 225 viralla, kun talous- ja velkaneuvonnan henkilöstö siirtyisi perustettaviin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Oikeusaputoimistoihin jäisi edelleen 405 oikeusavun virkaa.

Muutoksella ei ole vaikutuksia talous- ja velkaneuvojen, julkisten oikeusavustajien tai oikeusapusihteerien palvelusuhteen ehtoihin. Sen sijaan muutos vaikuttaisi toimiston johtamistehtäviä hoitaviin johtaviin julkisiin oikeusavustajiin, joiden palkkaus määräytyy osittain toimiston henkilöstömäärän perusteella. Lisäksi kymmenessä toimistossa yksi talous- ja velkaneuvoja on määrätty talous- ja velkaneuvonnan yksikkövastaavaksi. Koska esityksessä ehdotetaan, että talous- ja velkaneuvontatoimistojen johtajana toimisi johtava talous- ja velkaneuvoja, yksikkövastaavien tehtävät nykymuotoisina päättyisivät. Kaksi yksikkövastaavaa on määrätty toistaiseksi ja loput 8 määräajaksi. Määräajat päättyvät viimeistään 31.12.2026. Muutos johtaisi siten kahden yksikkövastaavan tehtävien uudelleen järjestelyihin. Johtavan talous- ja velkaneuvojan virat olisivat uusia ja tehtävän palkkauksen määrittely edellyttää sopimusneuvotteluja ja muutoksia tarkentavaan virkaehtosopimukseen.

Talous- ja velkaneuvontatoimistojen määrästä, nimistä ja alueista säädettäisiin Oikeuspalveluvirastosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa, johon tarvittavat muutokset valmistellaan erillisessä hankkeessa. Henkilöstön siirtymistä ja toimistojen johtorakennetta koskevat muutokset valmistellaan asetusvalmistelun yhteydessä ja henkilöstöä koskeviin muutoksiin sovelletaan valtionhallinnon henkilöstön muutostilanteita koskevia säädöksiä ja periaatteita. Toimistojen toimipaikoista säädetään Oikeuspalveluviraston toimipaikoista annetussa asetuksessa. Siihen tarvittavat muutokset valmistellaan niin ikään erillisessä hankkeessa.

#### 4.2.2.7 Tietosuojavaikutukset

Sovittelulain tietojensaantioikeutta koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi, jotta ne vastaisivat paremmin tietosuojasäännöksiä ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä. Lisäksi julkisuuslain soveltamista koskevia säännöksiä täsmennettäisiin. Esityksessä ehdotettavat muutokset on kuvattu tarkemmin 1 lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (15, 16 ja 20 §).

Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että talous- ja velkaneuvonta siirretään perustettaviin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Muutoksen johdosta oikeusaputoimistoissa ei ole tarvetta tarkistaa esteellisyyttä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaisiin nähden. Lisäksi esteellisyydestä tarkastuksista luovuttaisiin myös niiden edunvalvontatoimistojen osalta, jotka sijaitsevat samoissa toimitiloissa oikeusaputoimistoissa. Muutoksen johdosta asiakkuustietoja käsitteleviä aiempaa harvemmat henkilöt ja tietosuojaja paranisi talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden osalta.

#### 4.2.2.8 Vaikutukset tiedonhallintaan

##### *Sovittelu*

Esityksen johdosta on tehty julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 8 §:n 2 momentin mukainen tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi yhteistyössä Oikeuspalveluviraston ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Sovittelun järjestämisvastuu siirtyisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle. Sovittelun tiedonhallintamalli on vahvistettu Kansallisarkistossa. Uudistuksen jälkeen sovittelutoiminto sisällytetään Oikeuspalveluviraston tiedonhallintamalliin, joka valmistellaan sovittelun siirtoa koskevan siirtohankkeen yhteydessä.

Merkittävin tiedonhallintaan liittyvä muutos koskee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämää ja ylläpitämää, sovittelutoimistojen käytössä olevaa, Sotu-asiakastietojärjestelmää, joka siirtyisi muutoksen vuoksi Oikeuspalveluviraston vastuulle. Muutos ei aiheuta muutoksia salassa pidettäviin tai turvaluokiteltaviin tietoihin. Asiakastietojärjestelmässä ei ole rajapintoja muihin järjestelmiin.

Sovittelutoimistojen tehtävät ja vastuut säilyisivät tiedonhallinnan osalta muutoksessa ennallaan. Palveluntuottajien asiakastietovarantoihin ei aiheutuisi muutoksia muutoin kuin tietojärjestelmän ylläpitäjän osalta. Sovittelutoimistot vastaisivat rekisterinpitäjänä edelleen sinne tuottamastaan tietoaaineistosta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitosta ja palveluntuottajia voidaan pitää Sotu-järjestelmän osalta yhteisrekisterinpitäjinä. Muutoksen jälkeen Oikeuspalveluvirasto tulisi sovittelutoiminnon järjestämiseen liittyvissä asioissa yhteisrekisterinpitäjäksi sovittelutoimistojen kanssa. Oikeuspalveluviraston yhteisrekisterinpitäjyys koskisi Oikeuspalveluviraston omistajuuteen siirtyvää Sotu-tietojärjestelmää ja sen sisältämiä tietoja. Oikeuspalveluvirasto vastaisi Sotu-tietojärjestelmien teknisestä toiminnasta, tietojärjestelmän käytettävyydestä sekä tietojen eheydestä, muuttumattomuudesta, suojaamisesta ja säilyttämisestä.

Sovittelutoimistot vastaisivat yhteisrekisterinpitäjinä muista rekisterinpitäjän tehtävistä ja toimisivat rekisteröidyn yhteyspisteinä. Oikeuspalveluviraston ja palveluntuottajien vastuun jakautumisesta rekisterinpidon osalta on tarkoitus sopia tarkemmin Oikeuspalveluviraston ja palveluntuottajien kesken.

Esityksen siirtymäsäännösten mukaan Sotu-tietojärjestelmän omistusoikeus ja siihen liittyvät vastuut siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle. Oikeusministeriön hallinnonalalla tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä huolehtii Oikeusrekisterikeskus siitä annetun lain (625/2012) mukaisesti yhteistyössä hallinnonalan virastojen kanssa. Tietojärjestelmiin kuten Sotu-asiakastietojärjestelmään liittyvistä tehtävistä sovitaan Oikeuspalveluviraston ja Oikeusrekisterikeskuksen kesken tehdyssä palvelusopimuksessa.

Sotu-tietojärjestelmän kilpailutus valmistellaan sovittelun siirtämistä koskevassa hankkeessa. Järjestelmän ylläpito on tarkoitus hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta. Tavoitteena on, että tietojärjestelmä siirtyy Oikeuspalveluviraston vastuulle samanaikaisesti kuin sovittelun järjestämisvastuu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi kuitenkin velvollisuus huolehtia järjestelmästä muutoksen jälkeenkin kahden vuoden siirtymäajan, jos palvelujen jatkuvuuden turvaaminen edellyttää ja jos Oikeuspalveluvirasto sitä vaatii. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulisi siirtymäaikana huolehtia järjestelmän välttämättömästä ylläpidosta. Säännös on tarpeen palvelujen turvaamiseksi, jotta voidaan varautua hankintaprosessiin liittyviin mahdollisiin viiveisiin esimerkiksi valitusten johdosta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella sovitteluun liittyvät vireillä olevat asiat ja niihin liittyvät asiakirjat siirtyisivät tehtävien mukana Oikeuspalveluvirastolle, jossa hallinnon asiakirjat säilytetään Hilda-asianhallintajärjestelmässä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on tilastolain (280/2004) 2 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu tilastoviranomainen, joka on julkaissut vuosittain Suomen virallisen tilaston rikos- ja riita-asioiden sovittelusta. Oikeuspalveluvirastolla ei ole vastaavaa tilastoviranomaisen roolia, vaan se arvioi itse, miten se toteuttaa sovittelutoiminnan asianmukaisen seurannan.

#### *Oikeuspalveluviraston rakenteelliset muutokset*

Oikeuspalveluvirastosta annettuun lakiin ehdotettavien muutosten johdosta talous- ja velkaneuvonnan palvelut siirtyisivät omiksi toimistoikseen. Tämän vuoksi Oikeuspalveluviraston tiedonhallintamallia tulee päivittää tiedonhallinnan toimintaprosessien, tietovarantojen ja tiedonhallinnan vastuiden osalta. Tiedonhallintaan liittyvät vastuut siirtyisivät oikeusavun toimialajohtajalta talous- ja velkaneuvonnan toimialajohtajalle ja johtavalta julkiselta oikeusavustajalta johtavalle talous- ja velkaneuvojalle.

Oikeusavulla ja talous- ja velkaneuvonnalla on erilliset tietojärjestelmät, joiden osalta muutoksen johdosta poistettaisiin esteellisyydestä tarkastuksen edellyttämä yhteys.

#### 4.2.3 Muut ihmisiin kohdistuvat vaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset

##### 4.2.3.1 Sovittelun asiakkaat

Sovittelun asiakkaat ovat rikoksesta epäiltyjä ja asianomistajia sekä riita-asioiden osapuolia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tilastotietojen perusteella voidaan arvioida, että vuonna 2024 rikosasian osapuolia oli noin 30 000 ja riita-asioiden osapuolia noin 1 100. Sovitteluun ohjattiin lisäksi noin 1 400 oikeushenkilöä. Merkittävä osa sovittelun asiakkaista on nuoria henkilöitä. Vuonna 2024 kaikista sovitteluun ohjatuista epäillyistä 42 % oli alle 21-vuotiaita ja noin 17 % oli alle 15-vuotiaita. Suurin osa (73 %) sovitteluun ohjatuista epäillyistä oli sukupuoleltaan miehiä. Asianomistajissa sukupuolijakauma oli merkittävästi tasaisempi.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia sovittelun edellytyksiin tai menettelyyn eivätkä asiakkaille palveluja tuottavat palveluntuottajat muutu esityksen johdosta. Siksi arvioidaan, että esityksen suorat vaikutukset asiakkaisiin ovat vähäisiä.

Esityksessä ehdotetaan selkiytettäväksi sovittelutoimistojen tiedonsaantia koskevia säännöksiä. Muutoksen tavoitteena on muun muassa edistää sitä, että koulujen on aiempaa selkeämpää tehdä sovittelualoitteita. Tämän arvioidaan lisäävän jossain määrin alaikäisten ja nuorten ohjautumista sovitteluun. Tiedonsaantisäännösten selkeyttämisen arvioidaan parantavan sovittelun asiakkaiden tietosuojaa.

Koska asiakkaat asioivat pääasiassa sovittelupalveluja järjestävien palveluntuottajien ja sovittelijoiden kanssa, järjestämisvastuussa olevan viraston vaihtumisen vaikutukset asiakkaisiin ovat vähäiset. Asiakkaille viraston muuttuminen näkyy muun muassa siinä, että valtakunnallisesta viestinnästä vastaisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirasto. Lisäksi palveluntuottajia koskevat hallintokantelut käsiteltäisiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirastossa. Hallintokantelujen määrä on ollut vuosittain erittäin vähäinen.

Pitkällä aikavälillä muutoksella saattaa olla myös muita asiakasvaikutuksia, jotka riippuvat Oikeuspalveluviraston mahdollisista toimenpiteistä sovittelupalveluntuottajien ohjaamisessa.

#### 4.2.3.2 Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat

Esityksessä ehdotetaan, että talous- ja velkaneuvontapalvelut siirretään oikeusaputoimistoista erillisiin talous- ja velkaneuvontatoimistoihin. Talous- ja velkaneuvontaan tuli vuonna 2024 noin 29 500 uutta asiaa ja siellä käsiteltiin 28 500 asiaa. Asiakasmäärä on ollut viime vuosina kasvava. Asiakkaat saavat palvelua 22 oikeusaputoimistosta ja Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistosta. Asiakkaat voivat ottaa yhteyttä talous- ja velkaneuvojiin puhelimitse ja sähköisen asioinnin kautta. Vuonna 2024 asiakkaista noin 49 % tuli asiakkaaksi sähköisen asioinnin kautta ja 46 % ottamalla yhteyttä puhelimitse.

Käyntiasiointi on suhteellisen vähäistä. Ajanvarauksia käyntiasiointia varten oli talous- ja velkaneuvonnan asianhallintaohjelmasta saadun tiedon perusteella vuonna 2024 noin 5 300. Ilman ajanvarausta tapahtuneiden käyntien määrä oli vuonna 2024 tehdyn 6 viikon seurannan perusteella vähäistä. Tuona aikana ilman ajanvarausta tapahtuneita käyntejä oli yli 10 vain 9 toimipaikassa.

Lisäksi asiakkaita tavataan videoyhteyksien välityksellä. Vuonna 2024 videoyhteyksiä käytettiin asiakasjärjestelmästä saadun tiedon mukaan asiakastapaamisissa 135 kertaa. Tilastointiin liittyy kuitenkin epävarmuuksia, mistä syystä lukua voidaan pitää vain suuntaa antavana. Asiakkaille annetaan lisäksi anonyymiä chat-neuvontaa.

Talous- ja velkaneuvonnan erottamisen oikeusapupalveluista arvioidaan yksinkertaistavan ja nopeuttavan asiakkaan pääsyä asiakkaaksi. Koska uusille asiakkaille tehtävistä esteellisyystarkastuksista voidaan luopua, talous- ja velkaneuvonnan asiakkaaksi tuleminen yksinkertaistuu ja nopeutuu. Tämä koskee kaikkia uusia asiakkaita, joita on vuosittain 15–16 000. Lisäksi talous- ja velkaneuvonnan asiakasjärjestelmästä saadun tilastotiedon mukaan talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista on ohjattu oikeusavusta johtuvan esteellisyyden vuoksi toiseen toimistoon vuosittain noin 100–200 asiakasta. Muutoksen johdosta heidät voidaan ottaa sen toimiston asiakkaaksi, johon he ovat hakeutuneet, eivätkä he joudu siirtymään toiseen toimistoon.

Esteellisyystarkistusten poistuminen mahdollistaisi myös talous- ja velkaneuvonnan henkilöstöresurssien joustavamman käytön yli toimistorajojen. Asiakkaiden käyttöön voitaisiin luoda esimerkiksi valtakunnallinen puhelinpalvelu. Tällöin asiakkailla on mahdollisuus päästä asiakkaaksi nykyistä nopeammin. Toimistorakennetta koskevalla muutoksella ei arvioida olevan vaikutusta asiakasmäärään, mutta sen arvioidaan nopeuttavan asiakkaaksi pääsyä ja asioiden hoitamista asiakasmäärien kasvaessa muista syistä.

Muutoksen johdosta Oikeuspalveluvirastosta annettua valtioneuvoston asetusta muutettaisiin siten, että talous- ja velkaneuvontatoimistoille määriteltäisiin asetuksessa omat toimialuerajat. Toimistojen alueita koskevat muutokset valmistellaan asetuksen valmistelun yhteydessä. Muutosten on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti lain muutoksen kanssa.

Talous- ja velkaneuvontatoimistojen perustamisella ja toimistojen määrällä ei ole vaikutusta asiakkaiden käyntiasiointiin. Tämä johtuu siitä, että toimistot ovat alueellisia hallinnollisia yksiköitä, joista monilla on useampi kuin yksi toimipaikka eikä muutos edellytä muutoksia toimipaikkojen sijaintiin tai määrään. Oikeuspalveluvirastossa kuitenkin valmistellaan talous- ja velkaneuvontatoimistojen perustamisesta erillisenä hankkeena oikeusministeriön ja Oikeuspalveluviraston tulossopimuksen mukaisesti ehdotusta Oikeuspalveluviraston

toimipaikkaverkoston kehittämiseksi, mikä saattaa johtaa Oikeuspalveluviraston toimipaikoista annetun oikeusministeriön asetuksen muutoksiin.

Asetusmuutosten vaikutukset asiakkaisiin arvioidaan asetusvalmistelun yhteydessä.

#### 4.2.3.3 Oikeusavun asiakkaat

Oikeusaputoimistoissa käsiteltiin oikeusministeriön tilinpäätöskertomuksen mukaan vuonna 2024 noin 41 000 asiaa. Esityksellä arvioidaan olevan oikeusavun asiakkaille vähäisiä vaikutuksia.

Asiakkaille syntyvien esteellisyystilanteiden arvioidaan vähenevän sekä talous- ja velkaneuvontaa koskevien muutosten että toimitiloja koskevan säännösmuutoksen vuoksi. Asiakkaat saisivat palvelut aiempaa useammin siitä toimistosta, johon he ovat hakeutuneet, mistä syystä he pääsisivät palvelujen piiriin aiempaa nopeammin. Lisäksi asiakaspalvelutilanne nopeutuu, kun esteellisyystarkastuksen piiriin kuuluvien henkilöiden määrä vähenee.

Oikeusavun asiakkaita ohjattiin oikeusaputoimistoista esteellisyyden vuoksi joko toiseen toimistoon tai yksityisen avustajan puoleen yhteensä noin 2 400 kertaa. Tieto perustuu vuonna 2023 oikeusaputoimistolle tehtyyn kyselyyn ja sitä voidaan pitää vain suuntaa antavana. Saatujen tietojen perusteella ei voida tarkasti arvioida, kuinka paljon esteellisyystilanteet vähenisivät, koska luku sisältää kaikki esteellisyystilanteet eikä erittelyjä siitä, johtuiko esteellisyys oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan vai edunvalvonnan asiakkuuksista ole käytettävissä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että asiakkaiden ohjaamista toiseen oikeusaputoimistoon laajennetaan niissä tapauksissa, joissa asia koskee muita kuin tuomioistuinasioita (ns. ulkoprosessuaalisia asioita). Niitä ovat esimerkiksi kauppakirjan tai perukirjan laatiminen. Julkisten oikeusavustajien hoitamista asioista oli vuonna 2024 ulkoprosessuaalisia asioita 45 %. Tuomioistuinasioita oli noin 18 % ja puhelinneuvontaa 37 %.

Oikeusapulain mukaan asiakkaalla on oikeus valita avustajansa silloin, kun on kysymys tuomioistuimessa hoidettavasta asiasta. Avustajana voi siten toimia julkinen oikeusavustaja tai yksityinen avustaja asiakkaan valinnan mukaan. Sen sijaan, kun on kysymys ns. ulkoprosessuaalisesta asiasta, avustajana toimii oikeusapulain mukaan julkinen oikeusavustaja. Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 14 §:n 2 momentissa tästä on säädetty poikkeuksia niitä tilanteita varten, joissa oikeusaputoimisto ei voi ottaa asiaa hoitaakseen esimerkiksi esteellisyyden vuoksi. Ennen kuin asiakas ohjataan yksityisen avustajan puoleen, asiakas ohjataan lainkohdan mukaan lähimpään toimistoon, jos se sijaitsee kohtuullisen asiointimatkan päässä.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakas voitaisiin ohjata myös muuhun kuin lähimpään ja kohtuullisen asiointimatkan etäisyydellä sijaitsevaan toimistoon. Koska kaikkia asioita ei voida hoitaa etäyhteyksin eikä kaikilla asiakkailla ole mahdollisuutta käyttää etäyhteyksiä, edellytyksenä olisi, että etäyhteyksien käyttäminen on asiakkaalle mahdollista. Tästä syystä oikeusaputoimiston tulisi arvioida asiakkaan tilanne ennen ohjaamista toiseen toimistoon.

Esityksen arvioidaan vähäisessä määrin rajaavan asiakkaiden oikeutta valita avustajakseen yksityinen avustaja. Muutos ei kuitenkaan koskisi tuomioistuimessa hoidettavia asioita, mistä syytä esityksellä ei olisi vaikutusta oikeuteen valita avustaja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten mukaisesti.

Esitetyn muutoksen merkitys asiakkaille jäisi käytännössä hyvin vähäiseksi, koska Oikeuspalveluviraston arvion mukaan suurin osa asioista, noin 70–80 %, hoidetaan käytännössä puhelimitse. Myös videoyhteyden käyttäminen on mahdollista. Etäyhteyksien käyttäminen on lisääntynyt viime vuosina merkittävästi, mistä syystä toimiston sijainnin merkitys on vähentynyt. Oikeuspalveluviraston toimintatapoja on myös pyritty kehittämään siten, että asiakkaalle tarjotaan aiempaa useammin mahdollisuutta asioida halutessaan myös kauempana sijaitsevassa toimistossa.

Julkiset oikeusavustajat hoitivat ulkoprosessuaalisia asioita vuonna 2024 noin 18 500 ja yksityiset avustajat noin 1 100 (Selvitys yksityisten oikeudenkäyntiavustajien palkkiosta. OM 2025:25). Vuonna 2023 oikeusaputoimistoilta kerättyjen tietojen mukaan asiakkaita ohjattiin toiseen toimistoon noin 2 100 kertaa. Kyselystä ei käynyt ilmi, kuinka monta asiakasta oli ohjattu yksityisen avustajan puoleen. Koska yksityiset avustajat olivat vuonna 2024 hoitaneet noin 1 100 asiaa, voidaan arvioida, että ohjaukset yksityisille avustajille vähenisivät joka tapauksessa alle 1 000:lla, arviolta 550:lla. Määrää vähentää myös se, että, ohjausta edellyttävien esteellisyystilanteiden arvioidaan vähenevän.

Lisäksi asioiminen yksityisten avustajien kanssa selkiintyisi asiakkaille, koska ohjaus yksityiselle avustajalle tulisi tehdä kirjallisesti.

#### 4.2.3.4 Edunvalvonnan asiakkaat

Edunvalvontatoimistoissa oli vuoden 2024 lopussa noin 41 700 asiakasta. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia edunvalvontatoimistoihin, mutta oikeusavun esteellisyttä koskeviin säännöksiin esitetään muutosta, jonka johdosta samassa toimitilassa toimivien oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen esteellisyystarkastuksista voidaan luopua.

Edunvalvontatoimistoille Oikeuspalveluviraston syksyllä 2025 tekemän kyselyn perusteella voidaan arvioida, että esteellisyystarkastuksia tehdään noin puolessa oikeusaputoimistojen kanssa samassa toimitilassa toimivassa edunvalvontatoimistossa. Koska vastauksia ei saatu kaikilta toimistoilta, arviota voidaan pitää vain suuntaa antavana.

Esteellisyystarkastus tehdään kaikille uusille edunvalvonnan asiakkaille ja, jos esteellisyys havaitaan, asiakkaan asioiden hoitaminen siirretään toiseen toimistoon. Kyselyn perusteella esteellisyystarkastuksia tehdään vuosittain ainakin 2 700 ja asiakas joudutaan siirtämään vähintään 130 kertaa vuodessa toiseen toimistoon esteellisyysyhteyden syntymisen vuoksi.

Jos esteellisyystarkastuksia ei ole tarpeen tehdä, edunvalvonnan asiakkaiden asioiden hoitaminen voidaan käynnistää nopeammin ja asiakkaan edunvalvonta voidaan hoitaa lähimmästä edunvalvontatoimistosta käsin.

#### 4.2.3.5 Kielelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole vaikutusta sovittelun kielellisiin palveluihin. Siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että voimassa olevat sopimukset sovittelupalveluntuottajien kanssa siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle sellaisenaan. Kielilakia (423/2003) sovelletaan sovittelupalveluja tuottaviin hyvinvointialueisiin ja kuntiin kielilain 3 §:n nojalla ja muihin palveluntuottajiin lain 25 §:n nojalla.

Myöskään Oikeuspalveluviraston organisaatorakennetta koskevilla ehdotuksilla ei arvioida olevan kielellisiä vaikutuksia. Ahvenanmaan toimistoa koskevia muutoksia on selvitetty tarkemmin kohdassa 4.2.2.4. Vaikutus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoon.

Toimistojen alueista säädetään erikseen valtioneuvoston asetuksella, johon tehtävät muutokset valmistellaan ja kielelliset vaikutukset arvioidaan erikseen asetusvalmistelun yhteydessä.

#### 4.2.3.6 Vaikutukset eri ihmisryhmiin sekä ihmis- ja perusoikeuksiin

Esityksellä ei arvioida olevan välittömiä vaikutuksia eri ihmisryhmiin. Sovittelutoimistojen tiedonsaantioikeutta koskevien säännösten arvioidaan jossain määrin lisäävän opetusviranomaisten tekemiä sovittelualoitteita, jolloin esitys voi parantaa lasten ja nuorten pääsyä sovittelun piiriin.

Esityksellä ei arvioida olevan sukupuolivaikutuksia, vaan oikeusavun, edunvalvonnan, talous- ja velkaneuvonnan sekä sovittelun asiakkaisiin kohdistuvat vähäisten vaikutusten arvioidaan olevan samanlaiset riippumatta asiakkaan sukupuolesta.

Esityksellä ei arvioida olevan myöskään vaikutusta palvelujen yhdenvertaiseen saatavuuteen. Oikeusavun asiakkaiden ohjausta koskeva muutos voi kohdistua myös henkilöihin, joilla ei ole mahdollisuutta hoitaa asiaansa kauempana sijaitsevassa oikeusaputoimistossa. Esitykseen sisältyy näissä tilanteissa mahdollisuus ohjata asiakas yksityisen avustajan puoleen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus halutessaan puolustautua valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Oikeusavun asiakkaan ohjausta koskeva muutos rajaa vähäisessä määrin asiakkaan oikeutta valita yksityinen avustaja verrattuna voimassa oleviin säännöksiin. Muutoksella ei ole kuitenkaan vaikutusta ihmisoikeuksien kannalta, koska rajausta koskee vain asioita, joita ei käsitellä oikeudenkäynnissä.

## 5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

### 5.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelua koskevat vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

#### 5.1.1 Johdanto

Esityksessä ehdotetaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminto siirretään sosiaali- ja terveysministeriöltä oikeusministeriölle. Hallinnonalojen soveltuvuutta sovittelua ohjaavaksi ministeriöksi on selvitetty tarkemmin kappaleessa 2.2.1. Rikos- ja riita-asioiden sovittelua ohjaava ministeriö ja sovittelun organisointi. Esityksessä ehdotetaan myös, että palvelujen järjestämisestä oikeusministeriön hallinnonalalla vastaisi Oikeuspalveluvirasto. Palvelut järjestettäisiin edelleen voimassa olevien säännösten mukaisesti hankkimalla ne palveluntuottajilta.

Mahdollisia muita tapoja järjestää sovittelupalveluja on arvioitu sosiaali- ja terveysministeriön Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta tilaamassa selvityksessä ”Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle” (THL. Työpaperi nro 31/2020). Selvityksessä esiin tuotuja vaihtoehtoja on edelleen arvioitu oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön asettaman sovittelun siirtoa arvioivan hankkeen ohjausryhmän raportissa ”Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle” (OM. Selvityksiä ja ohjeita 2021:10). Alla on esitelty keskeisimmät mainituissa yhteyksissä esiin tuodut vaihtoehdot palvelujen järjestämisestä oikeusministeriön hallinnonalalla.

### 5.1.2 Sovittelupalvelut Oikeuspalveluviraston omana toimintana

Ohjausryhmä ehdotti, että muutoksen yhteydessä sovitteluhenkilöstö siirtyisi Oikeuspalveluviraston palvelukseen eikä palveluja hankittaisi enää toimeksiantoperusteisesti. Esityksen taustalla oli voimassa olevaan järjestämistapaan liittyvät ongelmat. Palvelua tuottavat erilaiset ja kokoiset palveluntuottajat, joilla on erilaiset hallinto- ja henkilöstörakenteet. Siitä johtuen käytännöt ja palvelun saatavuus saattavat vaihdella eri puolilla maata. Samoin henkilöstön asema voi olla erilainen riippuen palveluntuottajasta. Ratkaisuna näihin ongelmiin pidettiin palvelujen siirtämistä valtion omaksi toiminnaksi. Vaihtoehto ei sisälly tähän esitykseen kohdassa Nykytilan arviointi (2.2.1.) esitettyjen syiden vuoksi.

### 5.1.3 Oikeusministeriön hallinnonalalla toimivat muut viranomaiset

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä selvityksessä arvioitiin, sopisiko sovittelutoiminnan järjestäminen Rikosseuraamuslaitoksen (RISE), Syyttäjälaitoksen tai Tuomioistuinviraston tehtäväksi. Syyttäjälaitoksen tehtävänä on huolehtia rikosvastuun toteuttamisesta ja Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävänä on puolestaan rangaistusten täytäntöönpano. Selvityksessä katsottiin, että molempien viranomaisten toiminta kohdistuu rikoksentehtävään. Koska sovittelussa tulisi toteutua niin sanottu tasapainomalli, jossa kumpaakin sovittelun osapuolta pidetään tasavertaisena, nämä vaihtoehdot jätettiin jatkotarkastelusta pois. Lisäksi sovittelupalvelu sisältää myös riita-asiat, jotka eivät kuulu Rikosseuraamuslaitoksen tehtäväkuvaan.

Tuomioistuinvirasto on keskusvirasto, jonka tehtävänä on huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Sekä Tuomioistuinviraston että sovittelutoiminnan tehtävä kohdistuu konfliktin ratkaisuun. Selvityksessä katsottiin kuitenkin, että rikos- ja riita-asioiden sovittelu ei sopisi luontevasti Tuomioistuinvirastoon tuomioistuimien korostuneen riippumattomuuden vuoksi ja siksi, että rikos- ja riita-asioiden sovittelussa on keskeisesti kysymys juuri tuomioistuimien ulkopuolisesta konfliktinratkaisusta.

### 5.1.4 Itsenäinen sovitteluvirasto

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä päädyttiin suosittelemaan, että sovittelun järjestämistä varten perustettaisiin itsenäinen sovitteluvirasto oikeusministeriön hallinnonalalle. Virasto olisi osa Oikeushallinnon erityisviranomaset- virastoa, jonka valmistelu oli selvityksen kirjoittamisen aikana meneillään. Oikeushallinnon erityisviranomaiset – virasto on aloittanut toimintansa vuoden 2025 alusta lukien ja se muodostuu 11 itsenäisestä viranomaisesta ja niille hallintopalveluja tuottavasta yksiköstä. Virastosta säädetään laissa Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virastosta (24/2024). Uuteen virastoon kuuluvat muun muassa Kuluttajariitalautakunta, Tasa-arvovaltuutettu ja Konkurssiasiamies.

Itsenäisen viraston etuna selvityksessä pidettiin viraston itsenäistä asemaa, joka tukisi sovittelun identiteettiä ja restoratiivisen oikeuden kehittämistä. Ohjausryhmän raportista pyydettyssä lausuntopalautteissa tätä vaihtoehtoa myös pidettiin parempana vaihtoehtona kuin oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen siirtämistä. Tätä näkemystä kannattivat erityisesti sovittelutoimistojen edustajat. Ohjausryhmä katsoi kuitenkin, että sovittelun järjestäminen ns. yhden toimijan mallilla, jossa sovitteluhenkilöstö on suoraan valtion palveluksessa, toteutuu realistisemmin oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä, jossa on olemassa valmiina rakenteet alueellisen toiminnan järjestämiseksi. Toiminnan järjestäminen virastossa, jolla on yksi toimiala, on selkeämpi, mutta alueellisen toiminnan järjestäminen noin 100 henkilön virastossa, jossa alueellista rakennetta ei ole, olisi ongelmallista. Lisäksi ohjausryhmä katsoi,

että tulevassa oikeusapu-, edunvalvonta ja talous- ja velkaneuvontaorganisaatiossa, palveluja on kyetty antamaan kunkin palvelun erityispiirteet huomioon ottaen. Tämän katsottiin olevan mahdollista myös sovittelupalvelujen osalta.

#### 5.1.5 Valtakunnallinen järjestö palveluntuottajana

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä arvioitiin, voisiko Rikosuhripäivystys (RIKU) toimia palveluntuottajana. Rikosuhripäivystys tarjoaa tukipalveluja rikoksen uhreille, heidän läheisilleen ja rikosasiassa todistaville. Selvityksen mukaan toiminnalla on yhteisiä elementtejä sovittelun kanssa. Näitä ovat esimerkiksi se, että asiakastyö perustuu vapaaehtoisten ja ammattihenkilöstön yhteistyöhön ja että toimitilaverkosto kattaa koko maan. Selvityksessä on kuitenkin katsottu, että koska palvelu kohdistuu selkeästi uhreihin, sovittelun sijoittaminen Rikosuhripäivystykseen ei olisi luontevaa, koska sovittelussa tulisi pyrkiä tasapainoon uhrin ja epäillyn osalta. Selvityksestä kävi myös ilmi, että Rikosuhripäivystyksessä on osittain samoja ongelmia epäyhtenäisyyteen liittyviä ongelmia, joihin sovittelussakin pyritään löytämään ratkaisua.

#### 5.2 Oikeuspalveluviraston rakenne

Esityksessä ehdotetaan muutoksia Oikeuspalveluviraston rakenteeseen virastolle osoitettujen säästötavoitteiden toteuttamiseksi ja toimintaedellytysten parantamiseksi. Vaihtoehtona olisi, että Oikeuspalveluviraston rakennetta koskevia säädosmuutoksia ei tehtäisi. Tällöin kappaleessa 2.2.3. kuvattuja ongelmia ei saataisi ratkaisuja eikä virastolle osoitettuja säästövaatimuksia saavutettua.

#### 5.3 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Sovittelupalveluja koskevia kansainvälisiä käytäntöjä on kuvattu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä selvityksessä (Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle. THL:n työpaperi 31/2020).

Sen mukaan sovittelun toteutustavat vaihtelevat eri maissa. Joissakin maissa painotetaan enemmän uhrin asemaa ja joissakin tekijän näkökulmaa. Suomessa on pidetty tärkeänä, että sovittelu palvelee molempia osapuolia.

Kansainvälisessä tarkastelussa sovittelu kuuluu pääsääntöisesti oikeusministeriön alaisuuteen ja sovittelulla on vahva kytkentä rikosoikeusjärjestelmään. Palveluntuottajina voi olla esimerkiksi poliisi (Englanti ja Irlanti) tai kriminaalihuoltolaitos (Itävalta, Tsekki ja Unkari). Useissa maissa palveluja tuottavat erilaiset järjestöt. Uhrilähtöisen sovittelutoiminnan maissa palveluja tuottavat samat järjestöt, joilla on uhrien palveluihin liittyvää toimintaa (Portugali). Myös kunnat voivat vastata palvelujen tuottamisesta kuten Espanjassa.

Suomen sovitteluorganisaatiolla on merkittävimmin yhtymäkohtia Norjan sovittelujärjestelmään. Norjassa rikosasioiden sovittelu on toiminut oikeuden ja yleisen turvallisuuden ministeriön alaisuudessa vuodesta 1991 lukien. Sitä ennen, sovittelutoiminnan alkuvaiheessa, se kuului sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Sovitteluviranomaisella (Konfliktrådet) on keskushallinto ja 12 alueellista toimistoa. Organisaatioon kuuluu noin 140 kokopäiväistä työntekijää ja noin 450 paikallista sovittelijaa. Sovitteluviranomaiselle kuuluu myös rikosentorjuntaan liittyviä tehtäviä. Sovitteluviranomainen toimii oikeuden ja yleisen turvallisuuden ministeriön rikosentorjuntaosaston alaisuudessa.

Euroopan neuvosto, Yhdistyneet Kansakunnat ja Euroopan unioni ovat käsitelleet sovittelua koskevia kysymyksiä useissa eri asiayhteyksissä. Niiden osalta voidaan yleisesti todeta, että sovittelulla nähdään rooli osana rikosoikeusjärjestelmää sen restoratiivisen oikeuden erityispiirteet säilyttäen. Ne eivät kuitenkaan ole antaneet suosituksia siitä, millä hallinnonalalle sovittelun järjestäminen kuuluisi tai minkä organisaation sitä tulisi järjestää. Eräät kansainväliset suositukset ottavat kantaa erityisesti lähisuhdeväkivallan sovittelua koskeviin kysymyksiin.

## **6 Lausuntopalaute**

Esitysluonnos on ollut lausunnolla julkisessa lausuntopalvelussa ajalla 30.10.- 5.12.2025. Lausuntoa pyydettiin 64 taholta ja lausunto saatiin 47 lausunnonantajalta. Lausuntotiivistelmä on julkaistu tammikuussa 2026 (OM.Mietintöjä ja lausuntoja 2026:1).

Lausunnon antoi yhteensä 47 lausunnonantajaa. Lausunto saatiin 17 palveluntuottajalta ja sovittelutoimistolta, Sosiaali- ja terveysministeriöltä, Sisäministeriöltä, Valtiovarainministeriöltä, Opetus- ja kulttuuriministeriöltä, Ahvenanmaan maakunnalta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta, Oikeuspalveluvirastolta, Syyttäjälaitokselta, Rikosseuraamuslaitokselta, Valviralta, Poliisihallitukselta, Opetushallitukselta, Suomen Asianajajilta, Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnalta, Rikoksentorjuntaneuvostolta, Takuusäätiöltä sekä henkilöstöjärjestöiltä ja rikosasioiden sovittelualan järjestöiltä.

Valtaosa lausunnonantajista otti kantaa rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtoon. Lausunnoissa kannatettiin laajasti sovittelun siirtoa oikeusministeriön hallinnonalalle. Useat lausunnonantajat katsoivat, että sovittelu sopii paremmin oikeusministeriön hallinnonalalle, koska sitä voidaan pitää osana rikoksentorjuntaa ja kriminaalipolitiikkaa. Moni lausunnonantaja katsoi kuitenkin, että parempi vaihtoehto olisi ollut sovittelupalvelujen valtiollistaminen ja että jatkossa tavoitteena tulisi olla, että sovitteluhenkilöstö siirtyisi Oikeuspalveluviraston palvelukseen.

Vaikutusarviointia pidettiin yleisesti kattavana. Valtiovarainministeriö nosti esille, että perusteluissa tulisi käydä selkeämmin ilmi, onko valmistelussa noudatettu yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun lain 6 luvun poikkihallinnollista yhteistoimintamenettelyä. Perusteluja on näiltä osin täydennetty.

Lausunnoissa kannatettiin laajasti lain soveltamisalaa (1 §), sovittelupalvelujen järjestämistä (7 §), sovittelun valvontaa (7a §), sovittelutoimistojen tiedonsaantioikeutta (15, 16 ja 25 §) sekä julkisuuslain soveltamista (20 §) koskevia ehdotuksia.

Luonnoksen mukaan rikosasioiden sovittelun neuvottelukuntaa koskevaa säädöstasoa kevennettäisiin. Muun muassa nimestä, asettamisesta ja toimikaudesta säädettäisiin lain sijasta valtioneuvoston asetuksella. Säädöstason keventämistä ilmoittavat kannattavansa monet lausunnonantajat. Sen sijaan valtaosa asiaan kantaa ottaneista katsoi, että rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan asettamisesta tulisi säätää edelleen lain tasolla. Tällä kannalla olivat muun muassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Syyttäjälaitos, Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, Rikoksentorjuntaneuvosto, Rikoksettoman elämän tukisäätiö RETS sekä useat sovittelutoimistot ja palveluntuottajat. Neuvottelukunnan toiminta nähtiin merkittävänä ja hyvänä yhteistyörakenteena ja säännöksen säilyttämisen lain tasolla nähtiin korostavan sen välttämättömyyttä. Ehdotusta ilmoitti kannattavansa muutama lausunnonantaja muun muassa sosiaali- ja terveysministeriö ja Rikosuhripäivystys. Jatkovalmistelussa on arvioitu, että yhteistyö eri tahojen välillä on edelleen välttämätöntä, mutta yhteistyön muoto ei välttämättä edellytä laintasoista sääntelyä ja on tarkoituksenmukaista, että yhteistyötä koskevat säännökset ovat joustavia. Tästä syystä lausunnolla ollutta ehdotusta ei ole tässä esityksessä muutettu.

Luonnoksen mukaan lakiin lisättäisiin uusi pykälä, jonka mukaan palveluntuottajan palveluksessa olevat henkilöt ja sovittelijat olisivat rikosoikeudellisesti virkavastuussa. Monet lausunnonantajat kuten Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Rikosasioiden neuvottelukunta, Rikoksentorjuntaneuvosto ja useat palveluntuottajat ja sovittelutoimistot katsoivat, että säännöstä tulisi vielä arvioida ja sen perusteluja tulisi selventää. Epäselvänä pidettiin muun muassa sitä, koskeeko rikosvastuu myös muita velvollisuuksia kuin salassapitoa. Yksi lausunnonantaja katsoi, että pykälän nimi ei kuvaa sen sisältöä oikein. Toisaalta osa lausunnonantajista katsoi, että muutos parantaa asiakkaiden oikeusturvaa. Jatkovalmistelussa on arvioitu, että säännös on edelleen tarpeen. Pykälän nimi on muutettu ja esityksen perusteluja on lausuntopalautteen johdosta täydennetty.

Sovittelulakiin ehdotettiin muun muassa henkilöstöä, tietojärjestelmää ja sopimusten siirtymistä koskevia siirtymäsäännöksiä. Lausunnonantajat suhtautuivat yleisesti myönteisesti ehdotuksiin. Valtiovarainministeriö suositteli, että henkilöstön siirtymistä koskevia siirtymäsäännöksiä yksinkertaistettaisiin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos katsoi, että virastoa koskevia tietojärjestelmään liittyviä velvollisuuksia tulisi rajata. Siirtymäsäännöksiä ja niiden perusteluja on muutettu saadun lausuntopalautteen johdosta.

Oikeuspalveluvirastoa koskeviin ehdotuksiin otti kantaa muutama lausunnonantaja. Yleisesti muutoksiin suhtauduttiin myönteisesti. Talous- ja velkaneuvonnan eriyttämistä oikeusaputoimistoista kannattivat Oikeuspalveluvirasto, Takuusäätiö ry ja Sovittelu ry/Kymin-Saimaan sovittelutoimisto. Myös oikeusaputoimistojen esteellisyttä ja asiakkaan ohjaamista koskeviin säännöksiin suhtauduttiin myönteisesti.

Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston johtamista koskevien säännösten muuttamista kannattivat Ahvenanmaan maakuntahallitus ja Oikeuspalveluvirasto. Julkiset oikeusavustajat ry katsoi, että oikeusapupäätösten osalta saattaa olla ongelmallista, jos johtajalla ei ole julkisen oikeusavustajan kelpoisuutta. Se katsoi myös, että ehdotuksessa ei ole oikeusohjetta, jos oikeusapusihteeri joutuu ohjaamaan oikeusapupäätöstä koskevan asian julkiselle oikeusavustajalle. Lausuntopalautteen johdosta säännösehdotusta ja sen perusteluja on täsmennetty.

Lisäksi esitykseen on tehty muita tarkistuksia ja täsmennyksiä.

Lausuntopalautteessa esitettiin lisäksi säädösmuutostarpeita, jotka edellyttäisivät perusteellisempaa säädösvalmistelua kuin mihin tämän esityksen yhteydessä on mahdollisuus. Esimerkiksi Oikeuspalveluvirastovirasto ehdotti, että Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto tulisi yhdistää toisiin toimistoihin Ahvenanmaan palvelujen turvaamiseksi. Ahvenanmaalla olisi toimipaikka, joka olisi edelleen henkilöstön virkapaikkana. Lisäksi useat lausunnonantajat ehdottivat sovittelulain laajempaa uudistamista.

## **7 Säännöskohtaiset perustelut**

### **7.1 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta**

**1 §. Lain soveltamisala.** Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi selvyyden vuoksi, että lakia sovelletaan myös alle 15-vuotiaaseen *rikollisesta teosta* epäiltyyn henkilöön. Voimassa olevan säännöksen sanamuodon mukaan sovittelua järjestetään *rikoksesta epäillylle* henkilölle. Koska alle 15-vuotiaasta ei voida tuomita rikoksesta, voimassa olevat säännökset saattavat jättää epäselväksi, koskeeko laki myös alle 15-vuotiaita, joita epäillään *rikollisesta teosta*. Vastaavaa käsitettä käytetään esitutkintalaissa (805/2011). Esimerkiksi esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä säädetään rikollisen teon tutkinnasta.

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa sovitteluun osallistumiselle ei ole säädetty ikärajaa eikä lain esitöiden (HE 93/2005 vp ja LaVM 13/2005 vp) perusteella ole pääteltävissä, että alle 15-vuotiaat rikollisesta teosta epäillyt henkilöt olisi ollut tarkoitus rajata lain soveltamisalan ulkopuolelle. Muutoksella ei olisi vaikutusta käytännön sovittelutoimintaan, koska alle 15-vuotiaat ovat osallistuneet vakiintuneen käytännön mukaan sovitteluun jo voimassa olevan lain aikana.

**5 §. Yleinen johto, ohjaus ja valvonta.** Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Esityksessä ehdotetaan, että rikos- ja riita-asioiden sovittelun järjestämistehtävä siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivalta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta oikeusministeriön hallinnonalalla toimivalle Oikeuspalveluvirastolle. Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 7 §:ssä säädetään, että viraston yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle. Koska sovittelu kuuluu esityksen mukaan Oikeuspalveluviraston tehtäväksi, ei ole tarpeen erikseen säätää sovittelua koskevasta oikeusministeriön tehtävästä.

**6 §. Neuvottelukunta.** Esityksessä ehdotetaan, että 6 ja 7 §:n säännöksiä neuvottelukunnasta ja palvelujen järjestämisvelvollisuudesta muutetaan neuvottelukunnan ja Oikeuspalveluviraston vastuunjaon selkiinnyttämiseksi.

Esityksen 7 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun järjestämisvelvollisuus kuuluisi Oikeuspalveluvirastolle Terveiden ja hyvinvointilaitoksen sijasta. Lisäksi 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi virke, jonka mukaan Oikeuspalveluvirastolle kuuluu osana palvelun järjestämisvelvollisuutta sovittelun ohjaaminen, seuranta ja kehittäminen. Voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaista säännöstä näiden tehtävien kuulumisesta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle. Rikosasioiden ja riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta annetun lain (680/2015) esitöissä (HE 329/2014 vp) palvelujen järjestämisvelvollisuuden on kuitenkin katsottu sisältävän muun muassa sovittelupalvelujen ohjaamisen, seurannan ja kehittämisen.

Toisaalta voimassa olevan lain 6 §:n mukaan rikosasioiden neuvottelukunnan tarkoituksena on sovittelun valtakunnallinen ohjaus, kehittäminen ja seuranta. Säännöksen taustalla ovat aiemmin voimassa olleet säännökset, joiden mukaan palvelujen järjestäminen kuului kuudelle aluehallintovirastolle. Koska järjestämisvastuu jakautui useammalle toimijalle, neuvottelukunnalla oli merkittävä rooli valtakunnallisen tason ohjauksessa ja kehittämisessä. Järjestämisvelvollisuuden siirtyessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle neuvottelukuntaa koskeva säännös jäi voimaan sellaisenaan.

Sovittelun ohjaukseen liittyvien säännösten selkeyttämiseksi ehdotetaan, että pykälään lisätään nimenomainen säännös, jonka mukaan järjestämisvelvollisuuteen kuuluu ohjaus, seuranta ja kehittäminen. Neuvottelukunnan tarkoitus puolestaan olisi yleisempi sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tukeminen ja yhteistyön edistäminen. Muutoksella ei olisi vaikutusta Oikeuspalveluvirastolle siirtyviin tehtäviin, koska kyseisten tehtävien katsottaisiin kuuluvan ilman säännöstäkin järjestämistehtävän piiriin. Muutos on tarpeen kuitenkin neuvottelukunnan ja viraston vastuiden ja tehtäväjaon selkiinnyttämiseksi säädöstasolla.

Lisäksi ehdotetaan, että neuvottelukuntaa koskevaa säännöstä ajanmukaistetaan ja muutetaan joustavammaksi. Säännös on ollut muuttamattomana voimassa sovittelulain voimaantulosta lähtien.

Sovittelutoiminnan kehittäminen ja sujuvuus edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonaloilla toimivien sovittelualoitteita tekevien viranomaisten kuten poliisin, sosiaaliviranomaisten ja koulujen sekä erilaisten palveluntuottajien ja järjestöjen välillä. Laissa säädettäisiin edelleen

neuvottelukunnasta, mutta valtioneuvoston harkittavaksi jäisi, tehdäänkö yhteistyötä neuvottelukunnan muodossa vai jollain muulla tavalla. Siksi ehdotetaan nykyistä väljempää säännöstä, jonka mukaan oikeusministeriön yhteydessä voi toimia neuvottelukunta sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tueksi ja yhteistyön edistämiseksi. Neuvottelukunta toimisi oikeusministeriön yhteydessä hallinnonalan muutoksen johdosta.

Neuvottelukuntaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi nykyistä joustavammaksi siten, että neuvottelukunnan tehtävän ja kokoonpanon lisäksi sen nimestä ja asettamisesta säädettäisiin lain sijasta valtioneuvoston asetuksella. Pykälään toisaalta lisättäisiin säännös, jonka mukaan toiminnan järjestämisestä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Valtioneuvosto on 31.7.2025 asettanut rikosasioiden neuvottelukunnan toimikaudelle 1.8.2025-31.7.2028. Esityksen siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että neuvottelukunta jatkaisi 31.7.2025 valtioneuvoston tekemän päätöksen mukaisessa kokoonpanossa toimikautensa loppuun saakka. Neuvottelukunta kuitenkin toimisi lain voimaantulosta lähtien oikeusministeriön yhteydessä.

Pykälän nimi ehdotetaan muutettavaksi, koska neuvottelukunnan nimestä päättäminen jäisi esityksen mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäväksi.

**7 §. *Palvelujen järjestämisvelvollisuus.*** Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun järjestämisvelvollisuus kuuluisi Oikeuspalveluvirastolle Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta. Perusteet muutokselle on selvitetty esityksen yleisperusteluissa.

Lisäksi pykälään lisättäisiin uusi 2 virke 6 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa esitetyn perustein.

**7 a §. *Palvelujen järjestämisen valvonta.*** Pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

Sovittelupalvelujen järjestämistä on valvonut Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira). Lain esitöiden mukaan (HE 329/2014 vp) Valviran tehtävänä on käytännössä valvoa että Terveiden ja hyvinvoinnin laitos täyttää laissa säädetyn velvollisuutensa huolehtia sovittelupalvelujen saatavuudesta ja asianmukaisesta toteuttamisesta koko maassa. Kyse on jälkikäteisestä, mahdollisiin kanteluihin perustuvasta valvonnasta ja siihen sovelletaan hallintolain 8 a luvun mukaisia säännöksiä hallintokantelusta. Valvirasta saadun tiedon mukaan säännöksen voimassaolon aikana Valviralla ei ole ollut yhtään sovittelutoiminnan järjestämisen valvontaa koskevaa kantelua käsiteltävänä.

Valviran tehtävät ovat siirtyneet 1.1.2026 lukien perustettavaan valtakunnalliseen Lupa- ja valvontavirastoon, josta säädetään laissa Lupa- ja valvontavirastosta (530/2025). Uusi Lupa- ja valvontavirasto on valtakunnallinen, monialainen valtion virasto. Viraston tehtävät koskevat sosiaali- ja terveysalaa, ympäristöasioita, työsuojelua, pelastustoimea, varautumista, koulutusta, kulttuuria ja varhaiskasvatusta sekä tiettyjen alojen yritystoimintaa.

Oikeuspalveluviraston valvonnasta ei ole erityissääntelyä, vaan sen yleinen valvonta kuuluu lain mukaan oikeusministeriölle ja valvontaan sovelletaan yleisiä hallintolain säännöksiä hallintokantelusta. Rikos- ja riita-asioiden sovittelun järjestämiseen liittyvät tehtävät ovat siinä määrin tavanomaisia valtion viranomaisen tehtäviä, että niiden johdosta ei arvioida olevan tarvetta määritellä erillistä valvontaviranomaista. Siksi esityksessä ehdotetaan, että pykälä kumotaan.

**8 §. *Palvelujen tuottaminen.*** Pykälän 1 momentin johdantokappaletta ja pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta säännökset koskevat Oikeuspalveluvirastoa. Muilta osin pykälään ei ehdoteta muutoksia.

**11 §. *Täydennyskoulutuksen järjestäminen.*** Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että koulutusta koskeva velvollisuus koskee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirastoa. Muilta osin pykälään ei ehdoteta muutoksia.

**12 §. *Valtion varoista maksettava korvaus.*** Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Valtion talousarviossa osoitetaan määräraha sovittelutoiminnalle ja valtion talousarvion tilijaottelussa määräraha kohdistetaan Oikeuspalveluvirastolle. Erillinen säännös korvauksen maksamisesta on tästä syystä tarpeeton.

Pykälän 3 ja 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökset koskevat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Oikeuspalveluvirastoa. Muilta osin pykälään ei ehdoteta muutoksia.

**12 a §. *Kustannuksia koskevan selvityksen antaminen sekä valtion varoista maksetun korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen.*** Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että palveluntuottajan on annettava selvitys kustannuksista Oikeuspalveluvirastolle Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta. Sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä käy selkeämmin esille säännöksen velvoittavuus.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että palautunutta määrärahaa voi jakaa Oikeuspalveluvirasto Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta. Lisäksi ehdotetaan, että tieto uudelleen jaetusta osuudesta toimitetaan oikeusministeriölle sosiaali- ja terveysministeriön sijasta. Vastaava tietojen toimittamista koskeva muutos ehdotetaan tehtäväksi pykälän 3 momenttiin.

Muutoin pykälän sisältöön ei ehdoteta muutoksia.

**12 b §. *Valtionavustuslain soveltaminen.*** Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että valtionapuviranomaisena pidetään Oikeuspalveluvirastoa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta.

**14 §. *Sovittelupaikka.*** Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tarkoitetun määräyksen tekee Oikeuspalveluvirasto Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta.

**15 §. *Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen.*** Esityksessä ehdotetaan, että pykälään lisätään uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin nimenomaisesti sovittelutoimiston tietojensaantioikeudesta. Toimistolla olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä välttämättömät tiedot, joita se tarvitsee 1 momentissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Näitä tehtäviä ovat sen arvioiminen, soveltuuko asia soviteltavaksi sekä sovittelun aloittamisesta päättäminen. Säännös on tarpeen sovittelutoimiston tiedonsaantioikeuden turvaamiseksi. Voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaisesti säädetty salassa pidettävää tietoa koskevasta tiedonsaantioikeudesta. Julkisuuslaista johtuvista syistä asiasta säädettäisiin nimenomaisesti ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön edellyttämällä tavalla.

Sovittelutoimistojen tarvitsemat tiedot ovat tyypillisesti sovitteluun ehdotettujen henkilöiden nimi, henkilötunnus, osoite, osapuolen asema, epäillyn rikosnimike, riita-asian kuvaus ja tapahtumapaikka. Merkittävien osa tiedoista on henkilötietoja. Osa tiedoista saattaa olla myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja kuten terveystietoja tai

valtiosääntöoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja kuten tieto epäilyistä rikosnimikkeestä. Tarvittavat tiedot myös vaihtelevat tapauskohtaisesti, mistä syystä tiedoista ei ole mahdollista ottaa yksityiskohtaista ja kattavaa luetteloa lakiin. Rikosepäilyyn liittyvät tiedot kuitenkin mainittaisiin nimenomaisesti jäljempänä selostetusta yleisen tietosuoja-asetuksen 10 artiklasta johtuen. Edellä mainituista syistä tietojensaantioikeus rajattaisiin koskemaan vain sovittelun edellytysten arvioinnin kannalta välttämättömiä tietoja.

Tiedonsaantioikeus olisi tässä vaiheessa rajallisempi kuin 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa, jossa tietoja tarvitaan sovitteluprosessin toteuttamiseksi sen jälkeen, kun asia on päätetty ottaa soviteltavaksi. Viranomainen voisi antaa tietoja 13 §:ssä tarkoitettua sovittelualoitetta tehdessään. Lisäksi sovittelutoimisto voisi tarvittaessa pyytää lain kohdan perusteella lisätietoja sovittelun edellytyksien arvioimiseksi. Tietojen maksuttomuudesta säädettäisiin edelleen lain 25 §:ssä.

Sovitteluun liittyvään henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus). Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste olisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, eli käsittely olisi tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi. Yleistä etua koskeva tehtävä, johon henkilötietojen käsittely liittyy, on riita-asian tai rikosasian sovittelu, josta säädetään laissa ja jota hoitavat julkiset tai yksityiset palveluntuottajat. Ehdotetulla tiedonsaantioikeutta koskevalla säännöksellä käytettäisiin kansallista sääntelyliikumavaraa yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti antamalla täsmällisempiä säännöksiä e alakohdan mukaisesta henkilötietojen käsittelystä.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan erityisten henkilötietoryhmien käsittely on pääsääntöisesti kiellettyä, jollei kyseeseen tule jokin artiklan 2 kohdassa säädetystä poikkeuksesta käsittelykiellolle. Sovittelun yhteydessä ei kaikissa tapauksissa käsiteltäisi tällaisia henkilötietoja. Niissä tapauksissa, joissa sovittelun yhteydessä olisi välttämätöntä käsitellä yksittäiseen erityiseen henkilötietoryhmään kuuluvia tietoja, esimerkiksi terveystietoja, käsittelyyn sovellettaisiin suoraan yleisen tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain (1050/2018) säännöksiä. Sovittelun yhteydessä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittely olisi 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaisesti tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä jäsenvaltion lainsäädännön, eli sovittelulain nojalla. Kyseinen alakohta lisäksi edellyttää, että lainsäädäntötoimi on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi. Yleisen tietosuoja-asetuksen kohtaa täydentää tässä tapauksessa tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n 1 momentin 2 kohta, jonka mukaisesti 9 artiklan 1 kohdan käsittelykieltoa ei sovelleta tietojen käsittelyyn, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä. Pykälän 2 momentissa säädetään 9 artiklan vaatimusten mukaisesti käsittelyyn liittyvistä erityisistä suojatoimenpiteistä, joiden toteuttaminen on rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän velvollisuus. Ehdotetun momentin mukaisesti erityiseen henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittelyn edellytyksenä olisi lisäksi tietojen välttämättömyys sovittelun edellytysten arvioinnin kannalta, mikä toimisi ylimääräisenä suojatoimena.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 10 artiklan mukaan rikostuomioihin ja rikoksiin tai niihin liittyviin turvaamistoimiin liittyvien henkilötietojen käsittely 6 artiklan 1 kohdan perusteella suoritetaan vain viranomaisen valvonnassa tai silloin, kun se sallitaan unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä, jossa säädetään asianmukaisista suojatoimista rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Kattavaa rikosrekisteriä pidetään vain julkisen viranomaisen valvonnassa. Ehdotettu tiedonsaantioikeutta koskeva momentti loisi sovittelutoimistoille

oikeuden käsitellä sovittelun kannalta merkityksellisiä rikosepäilyihin liittyviä henkilötietoja siltä osin kuin ne olisivat välttämättömiä sen tehtävien hoitamiseksi. Nämä tiedot mainittaisiin 10 artiklan vaatimuksesta johtuen nimenomaisesti säännöksessä. Lisäksi tietojen käsittelyoikeus perustuisi tietosuojalain 7 §:n 1 momentin 2 kohtaan. Saman pykälän 2 momentin mukaisesti tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuja suojatoimia sovellettaisiin myös rikosepäilyjä koskevien henkilötietojen käsittelyyn.

Rikosepäilyihin liittyvässä sovittelutoimistojen suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä poikettaisiin niiden keräämisen alkuperäisestä tarkoituksesta, josta säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki) 1 §:n 1 momentissa. Rikosasioiden tietosuojalain säännöksiä sovelletaan esimerkiksi poliisiin ja Syyttäjälaitokseen, jotka voisivat olla momentissa tarkoitettuja sovittelualoitteen tehneitä viranomaisia. Rikosasioiden tietosuojalain 5 §:ssä säädetään käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan lain 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilötietoja saa käsitellä muuhun kuin kyseisessä momentissa säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsittelystä säädetään laissa. Tässä tapauksessa laissa säätämisen edellytys täytyisi ehdotetulla tiedonsaantioikeutta koskevalla sääntelyllä.

Riita-asioiden osalta ehdotetuilla säännöksillä poikettaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetystä käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Ehdotetut tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset tarkoittaisivat, että sovittelutoimistot saisivat viranomaisen riita-asian käsittelyä varten keräämiä henkilötietoja oman tehtävänsä hoitamista varten. Ehdotetuilla säännösten rajauksilla siihen, että tietojen tulee olla välttämättömiä, varmistettaisiin, että momentti olisi samalla yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdan ja 23 artiklan 1 kohdan f ja i kohdan edellyttämällä tavalla välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide sovittelumenettelyn ja rekisteröityjen oikeuksien takaamiseksi. Edellä mainitut tietosuojalain 6 §:n 2 momentin säännöksissä tarkoitettut suojatoimet täyttäisivät myös tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 2 kohdan vaatimuksen suojatoimista.

**16 §.** *Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät.* Pykälän 2 kohdassa säädetään niiden tietojen hankkimisesta, jotka tarvitaan sovittelun toteuttamiseksi sen jälkeen, kun päätös asian ottamisesta sovitteluun on tehty. Esityksessä ehdotetaan, että pykälän 2 kohtaa täsmennetään siten, että tiedot voidaan hankkia salassapitosäännösten estämättä. Täsmennys on tarpeen, jotta säännöksestä nimenomaisesti ilmenee sen salassapitovelvollisuuden murtava vaikutus. Lisäksi hankittavien tietojen tulisi perustuslaista johtuvien vaatimusten huomioimiseksi rajoittua koskemaan vain niitä tietoja, jotka sovittelun toteuttamiseksi välttämättä tarvitaan. Koska sovittelussa tarvittavat tiedot vaihtelevat tapauskohtaisesti, lainkohdassa ei ole mahdollista luetella kaikkia tarvittavia tietoja. Rikosasioihin liittyvät tiedot ovat myös arkaluonteisia, ja lisäksi niihin voisi ajoittain sisältyä yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja. Tästä syystä säännökseen lisättäisiin perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti välttämättömyysedellytys.

Sovittelua varten tarvittavat tiedot voidaan saada esimerkiksi rikosilmoituksesta, lääkärinlausunnosta, vakuutusyhtiön asiakirjoista tai tuomioistuimen päätöksestä. Tyypillisesti tällainen asiakirja on esimerkiksi lääkärinlausunto aiheutuneesta vammasta. Kysymys on siten esimerkiksi tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaisesta terveystietojen käsittelystä, joka artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaisesti edellyttää ylimääräisiä suojatoimia. Tästä syystä voimassa olevan säännöksen mukainen suostumusedellytys ehdotetaan säilytettäväksi. Lisäksi henkilötietojen käsittelyä ja ylimääräisiä suojatoimia koskevat 15 §:n 2 momentin perustelut ovat merkitykselliset myös ehdotetun 16 §:n 1 momentin 2 kohdan osalta.

Lisäksi suostumusta koskevaa säännöstä täydennettäisiin lisäämällä pykälään uusi 2 momentti. Siinä olisi aineellinen viittaus, jonka mukaan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun suostumuksen edellytyksiin sovellettaisiin, mitä tietosuoja-asetuksen 7 artiklassa säädetään. Koska suostumus ei olisi henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste, vaan ylimääräinen suojatoimi, yleisen tietosuoja-asetuksen 7 artiklan mukaiset edellytykset eivät lähtökohtaisesti tulisi sovellettaviksi. Tästä johtuen aineellinen viittaus olisi tarpeen.

Ruotsinkielisen pykälän 2 momentissa sana *medgivande* ehdotetaan muutettavaksi sanaksi *samtycke*, jota on käytetty muualla voimassa olevassa laissa sekä ruotsinkielisen tietosuoja-asetuksen 7 artiklassa.

**20 §. Salassapito ja vaitiolovelvollisuus.** Pykälän 1 momentin muotoilua ehdotetaan täsmennettäväksi ja selkeytettäväksi. Esityksessä ehdotetaan, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki) soveltamisesta säädettäisiin erikseen palveluntuottajien ja vapaaehtoisten sovittelijoiden osalta. Vapaaehtoisten sovittelijoiden osalta säännöksen sisältöön ei ehdoteta muutosta.

Voimassa olevaa säännöstä ehdotetaan selkeytettäväksi siten, että julkisuuslakia ei rajattaisi palveluntuottajien osalta koskemaan pelkästään asiakirjan salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta, vaan julkisuuslakia sovellettaisiin palveluntuottajiin kokonaisuudessaan silloin, kun ne suorittavat sovittelulain mukaisia tehtäviä.

Julkisuuslaki on hallinnon yleislaki, jota sovelletaan myös ilman erityissäännöstä yksityiseen palveluntuottajaan ja viranomaiseen julkisuuslain yleisten soveltamissäännösten mukaan. Yksityiseen palveluntuottajaan sitä sovelletaan kuitenkin vain, kun se käyttää julkista valtaa. Viranomaisten osalta tällaista rajoitusta ei ole. Koska sovittelupalveluja tuottavat sekä yksityiset palveluntuottajat että viranomaiset kuten kunnat ja hyvinvointialueet, julkisuuslakia sovellettaisiin kaikkiin palveluntuottajiin samassa laajuudessa riippumatta siitä, onko palveluntuottaja yksityinen vai viranomainen. Tämä on perusteltua, koska niillä on sovittelun osalta samat laissa säädetyt tehtävät.

Vapaaehtoisten sovittelijoiden vaitiolovelvollisuudesta ja heidän hallussaan olevien asiakirjojen salassapidosta säädettäisiin edelleen asiasisällöltään samoin kuin voimassa olevassa säännöksessä. Vapaaehtoiset sovittelijat eivät ole sovittelutoimiston palveluksessa eikä sovittelijoiden laissa säädettyjen tehtävien arvioida edellyttävän julkisen vallan käyttämistä ainakaan siten, että julkisuuslaki tulisi lähtökohtaisesti soveltamisalansa perusteella sovellettavaksi vapaaehtoisen sovittelijan tehtäviin. Toisaalta vapaaehtoisten sovittelijoiden tehtävien ei myöskään arvioida edellyttävän viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain soveltamista kokonaisuudessaan, koska vapaaehtoisen sovittelijan tehtävä rajoittuu sovittelutoimiston osoittamiin yksittäisiin sovitteluihin. Tehtävä edellyttää kuitenkin luottamuksellisuutta, mistä syystä esityksessä ehdotetaan, että vapaaehtoisten sovittelijoiden sovittelutehtävään liittyvään vaitiolovelvollisuuteen ja heidän hallussaan oleviin salassa pidettäviin asiakirjoihin sovelletaan näiltä osin julkisuuslain säännöksiä.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Terveystieteiden tutkimuslaitoksen sijasta momentin 2 virkkeessä säädettäisiin tietojen antamisesta Oikeuspalveluvirastolle.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin tutkimusluvan myöntämisestä niiltä osin kuin on kysymys valtakunnallisesta sovittelutoimistojen käytössä olevan tietojärjestelmän tietokannasta.

Voimassa olevan käytännön mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kehittää ja ylläpitää asiakastietojärjestelmää, jota palveluntuottajien tulee käyttää sovitteluasiakkaita koskevien tietojen ja päätösten sekä sovitteluprosessin kulun kirjaamiseen. Palveluntuottajat ovat itsenäisiä rekisterinpitäjiä ja vastaavat tietojärjestelmässä olevien tietojen oikeellisuudesta. Palveluntuottajat myös säilyisivät edelleen itsenäisinä rekisterinpitäjinä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos saa tietojärjestelmästä tarpeelliset anonyymit tilastotiedot, mutta sillä ei ole pääsyä asiakkaiden henkilötietoihin. Sovittelutehtävien siirtyessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle myös tietojärjestelmän ylläpito ja kehittäminen siirtyvät Oikeuspalveluviraston vastuulle. Rekisterinpitovastuun jakautumista selvitetään tarkemmin kohdassa 4.2.2.8. Vaikutukset tiedonhallintaan.

Julkisuuslain 28 §:n nojalla tarvittava lupa tietojärjestelmän tietokannassa olevien tietojen käyttämiseksi tieteellisen tutkimuksen tekemiseen tulee voimassa olevien säännösten mukaan saada jokaiselta 17 palveluntuottajalta erikseen. Tämä hidastaa tutkimuksen tekemistä ja vaikuttaa tutkijoiden halukkuuteen osallistua sovittelua koskeviin tutkimushankkeisiin. Tutkimushankkeita on ollut viime vuosina muutamia ja voidaan pitää todennäköisenä, että sovittelua koskevalle tutkimustoiminnalle on tarvetta edelleen. Tutkimuslupaprosessin jouduttamiseksi ehdotetaan, että Oikeuspalveluvirasto voisi palveluntuottajien sijasta antaa luvan tietojen saamiseksi valtakunnallisen tietojärjestelmän tietovarannosta. Muiden tutkimushankkeissa tarvittavien tietojen osalta lupa tulisi edelleen pyytää palveluntuottajilta.

Tutkimuslupan antamisen edellytyksenä olisi edelleen julkisuuslain 28 §:ssä säädetty edellytykset, miltä osin ei ehdoteta muutoksia nykytilaan. Oikeuspalveluviraston tehtäviin kuuluu järjestelmän ylläpito ja kehittäminen, minkä vuoksi sillä on riittävä tuntemus tietokannassa olevien tietojen luonteesta luvan myöntämisen edellytysten arvioimiseksi. Sen, että luvan antaminen keskitettäisiin Oikeuspalveluvirastolle, ei siten arvioida aiheuttavan muutoksia asiakkaiden yksityisyyden suojaan. Kun luvan antamista koskevan arvion tekee yksi taho 17 eri palveluntuottajan sijasta, lupakäytäntö samalla yhtenäistyy.

**21 a §.** *Palveluntuottajan palveluksessa olevan henkilöstön ja sovittelijan vastuu.* Esityksessä ehdotetaan, että lakiin lisätään uusi pykälä, jossa säädetään sovittelijoiden ja palveluntuottajan palveluksessa olevien sovittelulain mukaisiin tehtäviin osallistuvien henkilöiden rikosoikeudellisesta vastuusta ja vahingonkorvausvelvollisuudesta.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että hankittaessa julkisen vallan järjestämisvastuulle kuuluvia palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta, perustuslain 124 §:n oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten noudattaminen tulee taata säännösperusteisesti. Tämä edellyttää, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla (PeVL 11/2006 vp, PeVL8/2014, PeVL16/2016 vp).

Lakivaliokunta on sovittelulakia koskeneessa mietinnössään (LaVM 13/2005, vp) todennut käsityksensä, että sovittelutoiminnan vastuuhenkilö, sovittelun ohjaaja ja sovittelija ovat rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa tarkoitettuja julkista valtaa käyttäviä henkilöitä ja että heihin voidaan soveltaa rikoslain 40 lukuun sisältyviä virkamiehiä koskevia virkarikossäännöksiä. Lainkohdan nojalla rikosvastuun piiriin kuuluu muun muassa sovittelutoimistojen laissa säädettyjen päätösten tekeminen sovittelun aloittamisesta ja keskeyttämisestä.

Sovittelijoilla on myös tehtäviä, joihin ei sisälly välttämättä julkisen vallan käyttämistä. Lain 17 §:n mukaan sovittelijan tehtävänä on muun muassa järjestää sovittelutapaamiset, sovitella puolueettomasti ja osapuolia kunnioittavasti, antaa osapuolille tietoa saatavissa olevasta oikeusavusta ja muista palveluista sekä laatia sovittelussa syntyneestä osapuolten välisestä

sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se omalla allekirjoituksellaan. Tehtäviin ei kuulu esimerkiksi ratkaista sovittelun osapuolten välistä riitaa tai syyllisyyskysymyksiä taikka tehdä muita osapuolia koskevia päätöksiä, vaan sopimuksista päättävät osapuolet itse. He voivat itse myös päättää osallistuvatko sovitteluun.

Sovittelussa on kuitenkin piirteitä, joiden vuoksi julkisen vallan vastuu sovittelusta tulee arvioitavaksi. Sovittelijan säädettyinä velvollisuutena on toimia sovittelutilanteessa puolueettomasti ja hänellä on laissa säädetty salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Sovittelijan tehtävän luonteeseen kuuluu huolehtia, että laissa säädetty sovittelun edellytykset ovat voimassa sovittelun aikanakin ja tarvittaessa saattaa sovittelutoimiston päätettäväksi sovittelun mahdollinen keskeyttäminen. Lisäksi, vaikka sovittelulaissa ei säädetä siitä, miten sovittelumenettelyssä saavutettu sovinto vaikuttaa rikosprosessiin, sovinnolla sinänsä voi olla vaikutusta rikosprosessin kulkuun. Tämä voi olla merkityksellistä seuraamuksen kannalta. Sovinnon perusteella voidaan muun muassa rajoittaa esitutkintaa tai rangaistusta voidaan lieventää (HE 130/2024 vp s.5). Sovittelun järjestäminen ja rahoittaminen on säädetty julkisen vallan tehtäväksi samoin kuin siihen liittyvä koulutus. Edellä esitettyjen seikkojen arvioidaan korostavan siinä määrin sovittelijalle kuuluvaa lakiin perustuvaa vastuuta, että osapuolten oikeusturvan takaamiseksi sovittelutehtäviä hoitavien rikosoikeudellisen vastuun tulisi ulottua myös muihin sovittelijan tehtäviin kuin julkisen vallan käyttöä koskeviin tehtäviin. Tämä koskisi sekä palveluntuottajien palveluksessa olevia henkilöitä että vapaaehtoisia sovittelijoita heidän hoitaessaan sovittelulaissa tarkoitettuja tehtäviä.

Sovittelupalvelujen toteuttaminen perustuu laajasti vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaan. Arvioidaan, että rikosvastuun ulottamisella muihinkin kuin julkisen vallan käyttöä sisältäviin tehtäviin, ei olisi merkittävää vaikutusta vapaaehtoisten halukkuuteen ryhtyä sovittelijoiksi. Sovittelijoiden vastuu tai tehtävät eivät muutu säännöksen johdosta ja sovittelutoimistot järjestävät vapaaehtoisille koulutusta, jossa sovittelijoiden velvollisuuksia ja vastuuta kuten puolueetonta toimintaa ja vaitiolo- ja salassapitovelvollisuutta on korostettu tähänkin saakka. Myös uusien vapaaehtoisten rekrytointi on moniportainen prosessi, jossa tehtävät ja vastuut käydään läpi. Kokemusten mukaan sovittelijat myös suhtautuvat tehtäväänsä vastuullisesti. Esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle saapuu sovittelijoita koskevia kanteluita erittäin harvoin, viime vuosina määrät ovat vuosittain vaihdelleet nolasta kahteen. Jatkossa järjestettävään koulutukseen on tarpeen sisällyttää myös rikosoikeudellista virkavastuuta koskevat kysymykset.

Vahingonkorvausvelvollisuuden osalta ehdotetaan, että säännökseen lisätään informatiivinen viittaus vahingonkorvauslakiin (412/1974).

**22 §. *Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely.*** Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain säätämisen jälkeen hallintolainkäyttölaki (586/1996) on kumottu oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetulla lailla (808/2019). Pykälän viittaus hallintolainkäyttölakiin muutettaisiin viittaukseksi voimassa olevaan lakiin.

**23 §. *Muutoksenhaku.*** Pykälän 1 momentti muutettaisiin informatiiviseksi säännökseksi muutoksenhausta. Sekä Oikeuspalveluviraston että sovittelutoimiston tekemien hallintopäätösten muutoksenhakuun sovelletaan suoraan muutoksenhausta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia eikä aineellinen erityissäännös muutoksenhausta ole tarpeen. Sovittelulain nojalla tehtyyn hallintopäätökseen haetaan edelleen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen eikä säännös siten muuttaisi nykytilaa. Voimassa olevassa laissa on eräitä muutoksenhakua koskevia poikkeussäännöksiä. Näitä ovat 15 b §:n 1 momentin 15 kohdan mukainen valtionapua koskeva muutoksenhaku ja 20 §:n 3 momentin mukainen julkisuuslaissa säädetty muutoksenhaku. Niihin ei tässä esityksessä ehdoteta muutoksia.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana, koska vastaava säännös sisältyy jo voimassa olevan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 107 §:n 1 momenttiin. Sen mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

**25 §. Asiakirjojen maksuttomuus.** Esityksessä ehdotetaan, että pykälän sisältö rajataan koskemaan vain oikeutta saada asiakirjat maksutta. Muutos on tarpeen muun muassa siksi, että voimassa olevan pykälän muotoilu saattaa jättää epäselväksi sen, onko kysymys samalla myös tietojensaantioikeutta koskevasta säännöksestä. Sovittelutoimistojen oikeudesta saada tietoja säädettäisiin esityksen mukaan nimenomaisesti uudessa 15 §:n 2 momentissa ja muutettavaksi ehdotettavassa 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa.

Maksuttomia asiakirjoja olisivat edelleen poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimilta saatavat 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut asiakirjat. Muutoksen johdosta maksuttomuuden piiriin tulisivat myös muut tahot, joilta saataviin tietoihin toimistoilla on oikeus. Tällaisia ovat esimerkiksi vakuutusyhtiöt. Koska kysymyksessä on varsin harvoin tarvittavat yksittäiset asiakirjat, muutoksella ei arvioida olevan vaikutuksia asiakirjoja toimittaviin tahoihin. Tarvittavat asiakirjat on käytännössä saatu maksutta jo voimassa olevan lain ajanakin.

Lisäksi maksuttomuuden piiriin kuuluisivat sovittelualoitteita tekeviltä viranomaisilta saatavat asiakirjat, joiden osalta tiedon saannista säädettäisiin uudessa 15 §:n 2 momentissa. Myöskään niiltä osin muutoksella ei arvioida olevan vaikutusta viranomaisten toimintaan, koska tiedot on käytännössä saatu maksutta jo voimassa olevan lain aikana.

Vaikka asiakirjojen maksukysymykset eivät ole osoittautuneet käytännön työssä ongelmallisiksi, pykälä on edelleen tarpeen sujuvan tiedon saannin varmistamiseksi. Myös pykälän nimi ehdotetaan muutettavaksi.

#### *Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.*

Säännösten 1 momentissa säädettäisiin lain voimaantulosta. Tarkoituksena on, että laki tulisi voimaan 1.1.2027.

Säännösten 2 momentin mukaan Oikeuspalveluvirastoon siirrettäviä tehtäviä hoitavien työsopimussuhteisten työntekijöiden asemaan sovellettaisiin valtion virkamieslain (750/1994) 5 a ja 5 c §:ää. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta Oikeuspalveluvirastoon siirtyvien työsopimussuhteisten työntekijöiden palvelussuhdelaji muuttuisi ehdotettavan säännöksen mukaan virkasuhteeksi lain voimaantullessa.

Muutos koskisi käytännössä sovittelutehtäviä päätoimisesti hoitavia kehittämispäällikköä ja erityisasiantuntijaa, jotka ovat työsopimussuhteessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos huolehtii lisäksi sovittelutoimistojen ja sovittelijoiden käytössä olevan tietojärjestelmän (Sopu) ylläpidosta ja kehittämisestä. Tietojärjestelmään liittyvistä tehtävistä huolehtii tiimi, joka vastaa myös muista Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen käytössä olevista järjestelmistä. Ylläpito- ja kehittämistehtäviin Sopu-järjestelmän osalta ei ole nimetty henkilöä, joten siirto ei koskisi näitä tehtäviä hoitavia henkilöitä.

Ehdotettava säännös on tarpeen, koska kyseisiä tehtäviä hoitavat henkilöt ovat työsopimussuhteisia eikä heihin ilman siirtymäsäännöstä tulisi sovellettavaksi valtion virkamieslain säännökset valtionhallinnon toimintojen uudelleen järjestelyistä. Tarkoituksena on turvata henkilöstön yhdenvertaisuus muutoksissa siten, että muutosturva toteutuisi valtion virkamieslain mukaisesti riippumatta palvelussuhdelajista.

Oikeuspalveluvirastossa henkilöstö toimii virkasuhteisena. Koska on tarkoituksenmukaista, että valtion organisaatiossa on vain yksi palvelussuhdelaji, esityksessä ehdotetaan, että siirtyvän henkilöstön palvelussuhdelaji muuttuisi suoraan säännöksen nojalla virkasuhteeksi ilman erillisiä toimenpiteitä. Valtion virkamieslain 5 a §:n soveltamisen johdosta henkilöstö siirtyisi valtion toimintojen uudelleenjärjestelyjen yhteydessä Oikeuspalveluvirastoon, jonne tehtävät siirtyvät. Määräaikaiseen tehtävään nimetyt henkilöt siirtyisivät virastoon määräaikaisuutensa keston ajaksi. Henkilöstö voitaisiin siirtää ilman suostumusta, jos virka siirrettäisiin henkilön työssäkäyntialueella tai työssäkäyntialueelle. Työssäkäyntialueella tarkoitetaan työvoimapalvelujen järjestämisestä annetun lain (380/2023) 10 §:ssä tarkoitettua aluetta.

Lisäksi siirtyviin henkilöihin tulisi sovellettavaksi valtion virka- ja työehtosopimuksen määräykset, jolla turvattaisiin tehtäviensä mukana siirtyvien työsopimussuhteisten työntekijöiden palvelussuhde-etuudet. Muun muassa lomaoikeuden ja lomarahaoikeuden määräämisen kannalta palvelussuhteen katsottaisiin jatkuvan yhdenjaksoisena.

Säännösten 3 momentissa säädettäisiin vireillä olevien asioiden siirtymisestä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa vireillä olevat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset oikeuksineen ja velvollisuuksineen siirtyvät lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle. Tämä koskee muun muassa palveluntuottajien kanssa tehtyjä sopimuksia sovittelupalvelujen tuottamisesta. Sopimukset siirtyvät suoraan lain nojalla Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle.

Säännösten 4 momentissa ehdotetaan selvyiden vuoksi, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudet ja velvollisuudet sovittelua koskeissa asioissa lakkaavat lain voimaan tullessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa kuitenkin kaikista velvoitteista, jotka aiheutuvat sen toiminnasta ennen tämän lain voimaantuloa.

Säännösten 5 momentissa säädettäisiin, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen omistusoikeus sovittelutoimistojen käytössä olevaan valtakunnalliseen tietojärjestelmään siirtyisi Oikeuspalveluvirastolle lain voimaan tullessa. Samalla siirtyisivät tietojärjestelmään liittyvät velvollisuudet kuten sen ylläpito ja kehittäminen.

Säännökseen ehdotetaan poikkeusta, jonka mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella säilyisi omistusoikeus ja velvollisuus huolehtia tietojärjestelmän välttämättömästä ylläpidosta korkeintaan kahden vuoden ajan, jos Oikeuspalveluvirasto vaatii sitä. Edellytyksenä vaatimukselle olisi, että palvelujen jatkuvuuden turvaaminen sitä edellyttää. Säännös on tarpeen, koska oikeushallinnossa, toisin kuin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella, järjestelmän tekninen ylläpito ja kehittäminen hankitaan toimittajalta, joka määräytyy julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016) (hankintalaki) mukaisella kilpailutuksella. Tietojärjestelmän hankinta toteutetaan osana sovittelun siirtoa koskevaa hanketta ja tavoitteena on, että tietojärjestelmä on käytössä heti lain voimaan tultua.

Hankintojen valmistelussa on kuitenkin syytä varautua myös esimerkiksi mahdollisten valitusten käsittelystä aiheutuvaan viivästykseen. Sovittelutoimistojen tehtävät edellyttävät, että tietojärjestelmän toimivuus turvataan myös muutostilanteessa. Siirtymäaikana Terveiden ja hyvinvoinnin laitos huolehtisi välttämättömistä järjestelmän ylläpitoon ja transitiioon liittyvistä tehtävistä.

Vaihtoehtona erityissääntelylle on arvioitu hankintalain 153 §:n mukaista väliaikaista järjestelyä. Sen mukainen hankinta olisi todennäköisesti suora hankinta, jolloin kustannukset saattava olla korkeammat. Väliaikaisen järjestelyn vuoksi transitiio saatettaisiin myös joutua

tekemään kahteen kertaan. Tästä aiheutuisi valtiolle ylimääräisiä kustannuksia, mikä valtion kokonaistalouden näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukainen ratkaisu.

Lisäksi hankintalaissa säädetty väliaikainen järjestely ei sovellu mahdollisiin muihin hankintatilanteista johtuviin viivästyksiin kuten siihen, että hankintayksikkö ei saa yhtään tarjouspyynnön edellytykset täyttävää tarjousta esimerkiksi muotovirheen vuoksi tai että saadut tarjoukset ovat kustannuksiltaan liian korkeita. Myös transiiovaiheeseen voi liittyä ongelmia, jotka viivästyttävät siirtoa.

Valitusasioiden käsittelyaika tuomioistuimessa vaihtelee, mutta saatujen kokemusten perusteella on syytä varautua yli vuoden käsittelyaikaan ja lisäksi tuomioistuimen päätöksen jälkeen suoritettaviin toimenpiteisiin. Tästä syystä ehdotetaan, että siirtymäaika jatkuisi enintään kaksi vuotta lain voimaan tulon jälkeen. Jos laki tulee voimaan 1.1.2027, siirtymäaika päättyisi 31.12.2028.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi oikeus saada Oikeuspalveluvirastolta kohtuullinen korvaus siirtymäaikana syntyneistä kustannuksista. Näitä olisivat esimerkiksi henkilöstö- ja palvelukustannukset kuten Valtorin käyttöpalvelukustannukset. Virastot sopisivat keskenään tarkemmin välttämättömistä tehtävistä ja kustannusten korvaamisesta.

Valmistelun aikana on arvioitu, että tarve mahdollisen siirtymäajan käytölle käy ilmi vuoden 2026 aikana tai alkuvuonna 2027.

Säännösten 6 momentin mukaan päätökseen, joka on tehty ennen lain voimaantuloa, haettaisiin muutosta lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Säännösten 7 momentissa säädettäisiin sovellettavasta laista tuomioistuimissa vireillä olevissa asioissa. Ehdotuksen mukaan lain voimaan tullessa tuomioistuimissa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Lisäksi säädettäisiin, että jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain mukaisesti.

Säännösten 8 momentissa olisi säännös rikosasioiden neuvottelukunnan toimikauden jatkumisesta. Valtioneuvosto on 31.7.2025 asettanut rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan toimikaudelle 1.8.2025-31.7.2028. Esityksessä ehdotetaan, että neuvottelukunta jatkaa toimintaansa toimikautensa loppuun saakka. Neuvottelukunta toimisi kuitenkin oikeusministeriön yhteydessä.

## **7.2 Laki Oikeuspalveluvirastosta**

**1 §. Oikeuspalveluvirasto.** Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan ja yleisen edunvalvonnan palvelujen järjestämisen lisäksi virasto järjestää rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluja. Oikeuspalveluviraston velvollisuudesta järjestää palveluja säädettäisiin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005), johon viitattaisiin uudessa 2 §:n 2 momentissa. Perustelut muutokselle on esitetty yleisperusteluissa.

Pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että virastossa on oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen lisäksi talous- ja velkaneuvontatoimistoja. Kysymys on talous- ja velkaneuvontapalvelujen siirtämisestä omiin toimistoihinsa. Perustelut ehdotettavalle muutokselle on esitetty yleisperusteluissa.

**2 §. Oikeuspalveluviraston tehtävät.** Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa olisi informatiivinen viittaus rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettuun lakiin Oikeuspalveluviraston sovitteluun liittyvistä velvollisuuksista säädettäisiin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa, jota esityksessä ehdotetaan muutettavaksi siten, että sovittelun järjestämisvelvollisuus siirtyy Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluviraston tehtäväksi.

**3 §. Palvelujen tuottaminen.** Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että talous- ja velkaneuvontapalveluja tuottavat talous- ja velkaneuvontatoimistot. Tehtävät siirtyisivät oikeusaputoimistoilta talous- ja velkaneuvontatoimistoille yleisperusteluissa esitetyillä perusteluilla.

Pykälän 2 momentin sanamuotoa muutettaisiin siten, että oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja ei lueteltaisi erikseen, vaan niiden sijasta käytettäisiin ilmaisua toimisto, joka sisältäisi myös talous- ja velkaneuvontatoimistot. Pykälään lisättäisiin selvyden vuoksi uusi momentti, jossa olisi informatiivinen viittaus siihen, että sovittelupalvelujen tuottamisesta säädetään rikosasioiden ja riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa.

**4 §. Johtaminen.** Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että talous- ja velkaneuvontatoimistoja johtaa johtava talous- ja velkaneuvoja. Vastaavat säännökset ovat voimassa olevassa laissa jo oikeusavun ja edunvalvonnan osalta. Lisäksi ehdotetaan, että Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaisi johtavan julkisen oikeusavustajan sijasta vaihtoehtoisesti johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja siten kuin viraston työjärjestyksessä määrätään. Johtavan julkisen oikeusavustajan rekrytoiminen Ahvenanmaalle on käytännössä osoittautunut vaikeaksi, mikä on vaikeuttanut toimiston johtamisjärjestelyjen asianmukaista hoitamista. Koska toimiston tehtävänä on kaikkien kolmen palvelun tuottaminen, on perusteltua, että johtajana voisi toimia myös taustaltaan muidenkin palvelujen kuin oikeusavun asiantuntija. Virasto määräisi työjärjestyksessään tarkemmin, mikä toimiston johtajan virkanimike on, perustaisi viran ja huolehtisi virkamiehen rekrytoinnista säännösten ja määräysten mukaisesti.

**9 §. Oikeuspalveluviraston virat.** Pykälän 2 momenttia muutettaisiin oikeusaputoimistojen virkojen osalta siten, että talous- ja velkaneuvonnan virat olisivat oikeusaputoimiston sijasta talous- ja velkaneuvontatoimistoissa. Momentin rakennetta muutettaisiin siten, että kaikkien toimistojen muusta henkilökunnasta olisi yksi yhteinen virke. Lisäksi Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston osalta säännöstä muutettaisiin siten, että se vastaisi 4 §:n 2 momenttiin ehdotettua muutosta.

**13 §. Julkisen oikeusavustajan esteellisyys.** Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti. Lisäys on tarpeen selvyden vuoksi, koska käytännön toiminnassa on osoittautunut olevan epäselvää, kuinka laajalle 1 momentissa tarkoitettu asianajajien esteellisyys ulottuu silloin, kun oikeusaputoimiston henkilöstö työskentelee samoissa toimitiloissa muiden valtion viranomaisten kanssa tai muiden Oikeuspalveluviraston toimistojen kuten edunvalvontatoimiston kanssa.

Oikeusaputoimistojen toimitilat sijaitsevat valtion hallinnon linjausten mukaan yhä useammin samoissa toimitiloissa muiden viranomaisten kanssa. Valtion toimitilastrategian ([Valtioneuvoston periaatepäättös 16.12.2021](#), VN/2650/2021) tavoitteena on, että valtion viranomaisten työtilat ovat kaikkien valtion virastojen ja laitosten kesken yhteiskäyttöisiä. Lisäksi osa oikeusaputoimistoista on jo useiden vuosien ajan toiminut samoissa toimitiloissa edunvalvontatoimistojen kanssa.

Oikeusaputoimistojen julkisia oikeusavustajia sitoo Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 10 §:n 1 momentin mukaan hyvä asianajajatapa, joka määräytyy muun muassa asianajajien tapaohjeiden perusteella. Asianajajien tapaohjeiden kohdan 6.5. mukaan asianajajien esteellisyttä koskevia ohjeita sovelletaan myös muihin, asianajajan kanssa samassa asianajotoimistossa työskenteleviin henkilöihin ([Suomen Asianajajaliiton valtuuskunta 23.1.2023](#)). Sama ohje koski 31.5.2023 saakka myös asianajotoimiston kanssa samassa toimistoyhteisössä toimivia asianajajia. Toimistoyhteisöksi katsotaan muun muassa samoissa toimitiloissa toimivat asianajotoimistot. Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot ovat toteuttaneet ohjeen edellyttämät esteellisyystarkastukset, jos ne ovat toimineet samoissa toimitiloissa, koska edunvalvontatoimistojen on katsottu toimivan asianajajien tapaohjeiden tarkoittamalla tavalla samassa toimistoyhteisössä oikeusaputoimistojen kanssa.

Asianajajien tapaohjeiden esteellisyttä koskeva kohta 6.5. on muutettu Suomen Asianajajaliiton valtuuskunnan 26.1.2023 antamalla päätöksellä. Muutos on tullut voimaan 1.6.2023 lukien. Uuden ohjeen mukaan esteellisyys rajoittuu asianajotoimiston omaan henkilöstöön eikä ulotu enää toimistoyhteisöihin.

Siitä, onko tapaohjeiden muutos sovellettavissa oikeusaputoimistoihin ja muihin samassa toimitilassa toimiviin toimistoihin tai valtion viranomaisiin, ei ole olemassa oikeuskäytäntöä tai ohjeistusta. Tästä on aiheutunut epäselvyyttä käytännön toiminnassa. Ongelma korostuu, kun yhä useamman toimiston toimitilat tullaan sijoittamaan muiden valtion viranomaisten kanssa samoihin tiloihin. Tilanteen selkiinnyttämiseksi ehdotetaan, että pykälään lisätään nimenomainen uusi säännös, jonka mukaan 1 momentin säännös ei estä oikeusaputoimiston henkilöstön työskentelyä samoissa tiloissa Oikeuspalveluviraston muun henkilökunnan tai muiden viranomaisten kanssa.

Asianajajaliiton hallituksen 17.3.2023 antaman tapaohjeiden muutosta koskevan kannanoton mukaan edellytyksenä on, että tapaohjeita ja asianajajia koskevaa sääntelyä noudatetaan asianmukaisesti ja että asianajosalaisuudet eivät vaarannu. Kananoton mukaan lähtökohtaisesti jokaisella toimistoyhteisöön kuuluvalla tulisi olla erilliset järjestelmät esteellisyyksien tarkastamiseksi. Tästä syystä momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan salassa pidettävät tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot tulee rajata tietoteknisillä ratkaisuilla ja muilla tarvittavilla toimenpiteillä siten, että ne ovat vain oikeusaputoimiston käytettävissä. Käytännössä oikeusaputoimistojen tietojärjestelmiin on pääsy jo nyt ainoastaan kunkin oikeusaputoimiston omalla henkilöstöllä. Oikeusaputoimistojen tulee myös muilta osin huolehtia hyvän asianajajatavan noudattamisesta ja siihen sisältyvästä asianajosalaisuudesta, mistä säädetään pykälän 1 momentissa.

**14 §. Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa.** Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että asiakkaita voitaisiin ohjata aiempaa useammin toiseen oikeusaputoimistoon ennen ohjaamista yksityisen avustajan puoleen. Oikeusapulain 8 §:n mukaan oikeusapua saava voi valita itse, kuka toimii hänen oikeusavustajanaan silloin, kun on kysymys tuomioistuimessa hoidettavasta asiasta. Sen sijaan muissa kuin tuomioistuinasioissa (ulkoprosessuaaliset asiat) avustajana toimii oikeusapulain mukaan julkinen oikeusavustaja. Ulkoprosessuaalisilla asioilla tarkoitetaan asioita, joita ei ole mahdollista saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi kuten kauppakirjan tai perukirjan laatiminen taikka hallinto- tai hallintolainkäyttöasiat, jotka käsitellään lautakunnassa tai vastaavissa elimissä.

Pykälän 2 momentissa säädetään asiakkaan ohjaamisesta ulkoprosessuaalisissa asioissa muuhun oikeusaputoimistoon tai yksityisen oikeusavustajan puoleen. Voimassa olevan säännöksen mukaan muissa kuin tuomioistuinasioissa asiakas voidaan ohjata 1 momentissa mainituissa

tilanteissa, kuten toimiston ollessa esteellinen, lähimpään toimistoon, jos asiointimatka on kohtuullinen. Muussa tapauksessa hänet ohjataan yksityiselle avustajalle.

Esityksessä ehdotetaan, että ennen yksityisen avustajan puoleen ohjaamista asiakas voitaisiin ohjata myös muuhun kuin lähimpään ja kohtuullisen asiointimatkan päässä sijaitsevaan toimistoon. Toimiston sijainnin merkitys on pienentynyt puhelin- ja videoyhteyksien käytön lisääntyessä. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että asiakas voitaisiin ohjata myös kauempana sijaitsevan toimiston asiakkaaksi. Kaikki asiat eivät kuitenkaan ole luonteeltaan sellaisia, että ne olisivat hoidettavissa etäyhteyksin. Kaikilla asiakkailla ei myöskään ole mahdollisuutta käyttää etäyhteysvälineitä. Siksi edellytyksenä olisi, että asiakkaalla on mahdollisuus hoitaa asia etäyhteyksin. Oikeusaputoimiston tulisi ennen toiseen toimistoon ohjaamista arvioida asian soveltuvuus ja asiakkaan käytännön mahdollisuudet asian hoitamiseen kauempana sijaitsevassa toimistossa.

Lisäksi momentin viimeistä virkettä täydennettäisiin siten, että yksityiselle avustajalle ohjaaminen edellyttää kirjallista muotoa. Oikeuspalveluvirastolta saadun tiedon mukaan käytännöt siinä, annetaanko ohjaus kirjallisesti vai suullisesti, vaihtelevat ja yksityiselle avustajalle on saattanut jäädä epäselväksi, milloin hän voi ottaa ulkoprosessuaalinen asian hoidettavakseen. Ehdotettavalla muutoksella pyritään selkiyttämään tätä tilannetta.

15 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti. Ehdotettavan 4 §:n 2 momentin mukaan toimiston johtajana voisi toimia muukin kuin johtava julkinen oikeusavustaja. Siksi ehdotetaan, että johtavan julkisen oikeusavustajan ratkaisuvallasta Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa kuuluisi ehdotettavalle 4 §:n 2 momentissa tarkoitettulle virkamiehelle eli johtavalle julkiselle oikeusavustajalle, johtavalle yleiselle edunvalvojalle tai johtavalle talous- ja velkaneuvojalle sen mukaan kuin viraston työjärjestyksessä määrätään. Lisäksi, jos toimistossa ei ole julkista oikeusavustajaa ja oikeusapuhakemusta koskevan asian ratkaiseminen tulisi siirtää 1 momentin nojalla julkiselle oikeusavustajalle, päätös tulisi siirtää edellä mainitulle toimiston johtamisesta vastuussa olevalle virkamiehelle.

*Voimaantulosäännös.*

Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2027.

## **8 Lakia alemman asteinen sääntely**

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain nojalla on annettu valtioneuvoston asetus rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (267/2006). Koska esityksessä ehdotetaan sovittelun järjestämisvastuun siirtämistä Oikeuspalveluvirastolle, asetusta on tarpeen päivittää järjestämistä koskevien säännösten osalta. Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutoksia rikosasioiden sovittelun neuvottelukuntaa koskeviin säännöksiin. Ehdotuksen mukaan oikeusministeriön yhteydessä voisi toimia neuvottelukunta, jonka nimestä, tehtävistä, asettamisesta, jäsenistä ja toiminnan järjestämisestä annettaisiin säännökset valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetusta koskeva valmistelu toteutetaan erillisessä säädösvalmisteluhankkeessa.

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen määräästä, nimestä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Koska esityksessä ehdotetaan, että talous- ja velkaneuvontaa varten perustetaan talous- ja velkaneuvontatoimistoja, Oikeuspalveluvirastosta annettua valtioneuvoston asetusta (548/2024) on tarpeen muuttaa talous- ja velkaneuvontatoimistojen osalta.

Oikeuspalveluviraston toimipaikoista säädetään Oikeuspalveluvirastosta annetun lain mukaan oikeusministeriön asetuksella. Esityksen johdosta oikeusministeriön asetukseen Oikeuspalveluviraston toimipaikoista (637/2024) on tarve tehdä talous- ja velkaneuvontatoimistojen perustamisesta aiheutuvat muutokset.

Oikeuspalveluvirastosta annetun valtioneuvoston asetuksen ja Oikeuspalveluviraston toimipaikoista annetun oikeusministeriön asetus valmistellaan erillisenä hankkeena.

## **9 Voimaantulo**

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2027.

## **10 Toimeenpano ja seuranta**

Oikeusministeriö on asettanut hankkeen rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämiseksi Oikeuspalveluvirastoon (OM031:00/2025). Hankkeessa on mukana muun muassa oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Oikeuspalveluviraston, sovittelutoimistojen ja sovittelijoiden edustus. Hankkeen toimikausi on 23.6.2025-28.2.2027. Hankkeen tavoitteena on valmistella ja toteuttaa sovittelun siirron edellyttämät tehtävät.

## **11 Suhde muihin esityksiin**

Esitys ei liity valtion talousarvioesitykseen eikä muihin esityksiin.

## **12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys**

### **12.1 Henkilötietojen suoja**

Esityksen 1. lakiehdotuksen 15 ja 16 § sisältävät lainmuutoksia, jotka ovat merkityksellisiä perustuslain 10 §:ssä turvattua yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta on säädettävä tarkemmin lailla. Sovitteluun liittyvään henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasäädös). Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste olisi yleisen tietosuojasäädöksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, eli käsittely olisi tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi.

Ehdotetulla uudella 15 §:n 2 momentin tiedonsaantioikeutta koskevalla säännöksellä käytettäisiin kansallista sääntelyliikkumavaraa yleisen tietosuojasäädöksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti antamalla täsmällisempiä säännöksiä e alakohtaan mukaisesta henkilötietojen käsittelystä. Kun henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena on 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, 6 artiklan 2 kohta edellyttää oikeusperusteen täydentämistä lainsäädännössä.

*Erityiset henkilötietoryhmät ja muut arkaluonteiset tiedot.* Ehdotetussa 15 §:n 2 momentissa säädettävä tiedonsaantioikeus voisi kattaa myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen sekä muutoin arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä. Perustuslakivaliokunnan mielestä arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on edelleen syytä arvioida myös aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta. (PeVL 14/2018 vp ja PeVL 15/2018 vp). Vaikka EU:n tietosuojasäädöksen soveltamisen alkamisen johdosta kansallisessa lainsäädännössä tulee tietosuojasäädöksen 9 artiklaan valitun erityisten henkilötietoryhmien käsitteen vuoksi välttää arkaluonteisten tietojen käsitteen käyttämistä sääntelyn selvyys vuoksi (ks. myös PeVL 14/2018 vp), pitää

perustuslakivaliokunta edelleen perusteltuna kuvata valtiosääntöisesti tiettyjä henkilötietoryhmiä nimenomaan arkaluonteisiksi (PeVL 15/2018 vp). Näillä tarkoitetaan laajempaa tietojoukkoa kuin vain tietosuoja-asetuksessa tarkoitetut erityiset henkilötietoryhmät (ks. tältä osin myös esim. PeVL 17/2018 vp.). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (PeVL 15/2018 vp).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 17/2016 vp, s. 2—3 ja siinä viitatus lausunnot).

Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämismääräyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmentäminen selostetun perustuslakivaliokunnan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi (ks. PeVL 15/2018 vp ja esim. PeVL 38/2016 vp).

Ehdotetussa uudessa 15 § 2 momentissa tarkoitettuun henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 9 ja 10 artiklan vaatimusten mukaisesti tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa säädettyjä erityisiä suojatoimenpiteitä, joiden toteuttaminen on rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän velvollisuus. Ehdotetun momentin mukaisesti erityiseen henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittelyn edellytyksenä olisi lisäksi tietojen välttämättömyys sovittelun edellytysten arvioinnin kannalta, mikä toimisi ylimääräisenä suojatoimena.

Ehdotettu tiedonsaantioikeutta koskeva momentti loisi sovittelutoimistoille mahdollisten erityisten henkilötietoryhmien käsittelyn ohella oikeuden käsitellä sovittelun kannalta merkityksellisiä rikosepäilyihin liittyviä henkilötietoja siltä osin kuin ne olisivat välttämättömiä sen tehtävien hoitamiseksi. Nämä tiedot mainittaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 10 artiklan vaatimuksesta johtuen nimenomaisesti säännöksessä. Yleisen tietosuoja-asetuksen 9 ja 10 artiklassa tarkoitettujen henkilötietojen käsittelyn edellytyksenä olisi tarkemmin se, että tiedot ovat välttämättömiä sovittelun edellytysten arvioimiseksi. Kokonaisuutena ehdotetut säännökset ja tietosuojalaissa säädetty suojatoimet täyttäisivät perustuslain tulkintakäytännöstä johtuvat arkaluonteisten tietojen käsittelylle asetetut vaatimukset sääntelyn lakitasaisuudesta ja tarkkarajaisuudesta.

*Käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimus.* Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn välttämättömyyden vaatimuksen ohella erityisesti käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta. Valiokunta on pitänyt mahdollisena tehdä käyttötarkoitussidonnaisuudesta vain täsmällisiä ja vähäisiä luonnehdittavia poikkeuksia. Tällainen sääntely ei myöskään saa johtaa siihen, että muu kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta muodostuu rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (ks. PeVL 37/2024 vp, kappale 14, PeVL 40/2021 vp, s. 5 kappale 15, PeVL

15/2018 vp, s. 45, PeVL 1/2018 vp, s. 4, PeVL 14/2017 vp, s. 5–6). Sallittaessa henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen on lisäksi huomioitava EU:n yleisestä tietosuoja-asetuksesta seuraavat vaatimukset, joita seuraa erityisesti tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdasta ja 23 artiklasta. Rekisteröidyn oikeuksiin puuttuvan lainsäädäntötoimenpiteen, jolla rajoitetaan käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksen soveltamista, on erityisesti oltava demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi, kuten rekisteröidyn suojeleminen tai jäsenvaltion yleiseen julkiseen etuun liittyvät tärkeät tavoitteet. Vastaavat vaatimukset sisältyvät rikosasioiden tietosuojalakiin, jolla on pantu täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680. Käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta on täsmennetty EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä (Ks. esim. tuomio 20.10.2022, C-77/21, Digi Távközlési és Szolgáltató Kft., 27 ja 29 kohta). Käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksen ohella oikeuskäytännössä on annettu merkitystä myös henkilötietojen käsittelyn minimointia koskevalle vaatimukselle. (Esim. tuomio 2.3.2023, C-268/21, Norra Stockholm Bygg, 54 ja 56 kohta).

Rikosepäilyihin liittyvässä sovittelutoimistojen suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä poikettaisiin niiden keräämisen alkuperäisestä tarkoituksesta, josta säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki) 1 §:n 1 momentissa. Rikosasioiden tietosuojalain 5 §:ssä säädetään käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan lain 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilötietoja saa käsitellä muuhun kuin kyseisessä momentissa säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsittelystä säädetään laissa. Tässä tapauksessa laissa säättämisen edellytys täyttyisi ehdotetulla tiedonsaantioikeutta koskevalla sääntelyllä. Huomioiden tietojen arkaluonteisuuden, käsittely rajattaisiin siihen, mikä on välttämätöntä sovittelun edellytysten arvioimiseksi.

Riita-asioiden osalta ehdotetuilla säännöksillä poikettaisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetystä käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksesta. Ehdotetut tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset tarkoittaisivat, että sovittelutoimistot saisivat viranomaisen riita-asian käsittelyä varten keräämiä henkilötietoja oman tehtävänsä hoitamista varten. Ehdotetuilla säännösten rajauksilla siihen, että tietojen tulee olla välttämättömiä, varmistettaisiin, että momentti olisi samalla yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdan ja 23 artiklan 1 kohdan f ja i kohdan edellyttämällä tavalla välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide sovittelumenettelyn ja rekisteröityjen oikeuksien takaamiseksi. Edellä mainitut tietosuojalain 6 §:n 2 momentin säännöksissä tarkoitettut suoja-toimet täyttäisivät myös tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 2 kohdan vaatimuksen suoja-toimista.

Lisäksi 1. lakiehdotuksen 16 §:n 1 momentin 2 kohtaa esitetään täsmennettäväksi siten, että säännöksestä ilmenee sen salassapitoa murtava vaikutus. Hankittavien tietojen tulisi lisäksi rajoittua perustuslaista johtuvien vaatimusten huomioimiseksi koskemaan vain niitä tietoja, jotka tarvitaan välttämättä sovittelun toteuttamiseksi. Kysymykseen voi tulla esimerkiksi tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaisten terveystietojen käsittely, joka artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaisesti edellyttää ylimääräisiä suoja-toimia. Tästä syystä voimassa olevan säännöksen mukainen suostumusedellytys ehdotetaan säilytettäväksi.

Ehdotettujen säännösten arvioidaan yhdessä tietosuojalain suoja-toimia koskevien säännösten kanssa täyttävän perustuslain 10 §:stä seuraavat vaatimukset.

## **12.2 Ahvenanmaan asema**

Perustuslain 120 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on itsehallinto sen mukaan kuin Ahvenanmaan itsehallintolaissa erikseen säädetään. Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella valtakunnalla on lainsäädäntövalta valtion viranomaisen organisointia koskevissa asioissa. Esityksessä ehdotetaan, että toimiston johtajana voisi toimia vaihtoehtoisesti joko johtava julkinen oikeusavustaja, johtava talous- ja velkaneuvoja tai johtava yleinen edunvalvoja siten kuin Oikeuspalveluviraston työjärjestyksessä määrätään. Koska esityksessä ehdotettavat muutokset kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövallan alaan, esityksen ei arvioida olevan ristiriidassa perustuslain 120 §:n kanssa.

## **12.3 Julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle**

Esityksen 1 lakiehdotus on merkityksellinen perustuslain 124 §:n kannalta. Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Rikos- ja riita-asioden sovittelupalveluja tuottavat voimassa olevan lain mukaan julkisten palveluntuottajien ohella myös yksityiset palveluntuottajat. Palvelujen tuottamistapaa suhteessa perustuslakiin on aiemmin arvioitu rikosasioden ja eräiden riita-asioden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 329/2014 vp, s. 16). Esityksessä ei ehdoteta muutoksia palvelun tuottamistapaan. Säännöksiä on kuitenkin tarpeen eräiltä osin täsmentää.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että hankittaessa julkisen vallan järjestämisvastuulla olevia palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten noudattaminen tulee taata säännösperusteisesti. Tämä edellyttää, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla (PeVL 11/2006 vp, PeVL8/2014, PeVL16/2016 vp).

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan viittausta hallinnon yleislakeihin ei ole perustuslain 124 §:n takia välttämätöntä sisällyttää lakiin, koska hallinnon yleislakeja sovelletaan niiden sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai yksityisen kielellistä palveluvollisuutta koskevien säännösten nojalla myös yksityisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä (esim. PeVL 23/2013 vp). Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettu laki on hallinnon yleislaki, jota sovelletaan myös ilman erityissäännöstä yksityiseen palveluntuottajaan ja viranomaiseen. Yksityiseen palveluntuottajaan sitä sovelletaan kuitenkin lain soveltamisalan mukaan vain, kun palveluntuottaja käyttää julkista valtaa. Sovittelupalvelupalvelujen tuottamiseen voidaan arvioida sisältyvän julkisen vallan käyttämisen lisäksi myös palvelutoimintaan liittyvää tosiallista hallintotoimintaa. Koska on perusteltua, että kaikkiin sovitteluun tuottaviin palveluntuottajiin sovellettaisiin julkisuuslakia samassa laajuudessa riippumatta siitä, ovatko ne yksityisiä vai julkisia palveluntuottajia, 1 lakiehdotuksen 20 §:n 1 momenttiin otettaisiin julkisuuslain osalta säännös, jonka mukaan palveluntuottajien toimintaan sovelletaan julkisuuslakia kokonaisuudessaan niiden suorittaessa sovitteluun liittyviä tehtäviä.

Vapaaehtoiset sovittelijat eivät ole sovittelutoimiston palveluksessa eikä sovittelijoiden laissa säädettyjen tehtävien arvioida edellyttävän julkisen vallan käyttämistä ainakaan siinä määrin, että julkisuuslaki tulisi lähtökohtaisesti soveltamisalansa perusteella sovellettavaksi vapaaehtoisen sovittelijan tehtäviin. Heidän osaltaan ehdotetaan säilytettäväksi voimassa oleva

säännös, jonka mukaan heidän vaitiolovelvollisuuteensa ja heidän hallussaan olevien asiakirjoihin salassapitoon sovellettaisiin edelleen julkisuuslakia.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan rikosvastuun ja vahingonkorvausvastuun osalta, että 1 lakiehdotukseen lisätään uusi 21 a §, jonka mukaan palveluntuottajien palveluksessa oleviin henkilöihin ja sovittelijoihin sovellettaisiin rikosoikeudellista virkavastuuta heidän hoitaessaan sovittelulaissa säädettyjä tehtäviä. Erityissääntelyn arvioidaan olevan tarpeen lakiehdotuksen 21 a §:n säännöskohtaisissa perusteluissa tarkemmin kuvatulla tavalla Säännöksessä olisi lisäksi informatiivinen viittaus vahingonkorvauslain soveltamisesta. Ehdotettujen säännösten arvioidaan täyttävän perustuslain 124 §:n vaatimukset.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä

*Ponsi*

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

**1.**

**Laki**

**rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*kumotaan* rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 5 ja 7 a §, 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 7 a § laissa 763/2025 sekä 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti laissa 680/2015,  
*muutetaan* 1 §:n 1 momentti, 6 ja 7 §, 8 §:n 1 momentin johdantokappale ja 2 momentti, 11 §, 12 §:n 3 ja 4 momentti, 12 a §, 12 b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti, 22 §, 23 §:n 1 momentti ja 25 §, sellaisina kuin niistä ovat 7 §, 8 §:n 1 momentin johdantokappale ja 2 momentti, 11 §, 12 §:n 4 momentti, 12 a §, 12 b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti ja 23 §:n 1 momentti laissa 680/2015 sekä 12 §:n 3 momentti laissa 966/2024 sekä *lisätään* 15 §:ään uusi 2 momentti, 16 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 680/2015, uusi 2 momentti, 20 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 680/2015, uusi 4 momentti ja lakiin uusi 21 a § seuraavasti:

1 §

*Lain soveltamisala*

Rikosasioiden sovittelulla (*sovittelu*) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. Tätä lakia sovelletaan myös alle 15-vuotiaisiin rikollisesta teosta epäiltyihin henkilöihin.

6 §

*Neuvottelukunta*

Sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tueksi ja yhteistyön edistämiseksi oikeusministeriön yhteydessä voi toimia valtioneuvoston asettama neuvottelukunta. Tarkemmat säännökset neuvottelukunnan nimestä, tehtävistä, asettamisesta, jäsenistä ja toiminnan järjestämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7 §

*Palvelujen järjestämisvelvollisuus*

Oikeuspalveluvirasto on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa. Järjestämisvelvollisuus sisältää sovittelun ohjauksen, seurannan ja kehittämisen.

## 8 §

### *Palvelujen tuottaminen*

Palvelut voidaan tuottaa siten, että Oikeuspalveluvirasto tekee:

---

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, Oikeuspalveluviraston tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

## 11 §

### *Täydennyskoulutuksen järjestäminen*

Oikeuspalveluviraston tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuville henkilöille tarkoitetun täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

## 12 §

### *Valtion varoista maksettava korvaus*

---

Oikeuspalveluvirasto maksaa korvauksen ennakkona 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuille palveluntuottajille. Jaon perusteena ovat palveluntuottajien toimialueiden asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne varainhoitovuotta edeltänyttä vuotta edeltäneen vuoden lopussa. Asukaslukuna käytetään väestötietojärjestelmän vuositilastoa, pinta-alalukuna Maanmittauslaitoksen vuositilastoa maa-alueen ja makean veden alueen pinta-alasta ja rikollisuustilanne Tilastokeskuksen vuositilastoa poliisin tietoon tulleista rikoslaisista rangaistaviksi säädettyistä rikoksista. *Varainhoitovuodella* tarkoitetaan tässä laissa sitä kalenterivuotta, jolle korvaus on myönnetty. Oikeuspalveluvirasto vahvistaa päätöksellään palveluntuottajan lopullisen korvauksen, joka on enintään sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten suuruinen.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 3 momentissa tarkoitetun korvauksen määräytymisestä sekä korvauksen maksamisesta Oikeuspalveluvirastolle 8 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa.

## 12 a §

### *Kustannuksia koskevan selvityksen antaminen sekä valtion varoista maksetun korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen*

Palveluntuottajan on annettava vuosittain Oikeuspalveluvirastolle edeltänyttä varainhoitovuotta koskeva selvitys sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä palautettava käyttämättä jäänyt osa 12 §:n 3 momentissa tarkoitetusta korvauksesta.

Oikeuspalveluvirasto voi jakaa palautunutta määrärahaa sellaisille palveluntuottajille, joiden saama korvaus on ollut aiheutuneisiin kustannuksiin nähden liian pieni. Palautuneesta määrärahasta ja sen uudelleenjaetusta osuudesta toimitetaan tieto oikeusministeriöön.

Tarkempia säännöksiä kustannuksia koskevan selvityksen sisällöstä ja antamisesta, korvauksen palauttamisesta ja uudelleen jakamisesta sekä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamisesta oikeusministeriöön voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

## 12 b §

### *Valtionavustuslain soveltaminen*

---

Edellä 1 momentissa viitatuissa säännöksissä tarkoitettuna valtionavustuksen saajana pidetään tässä laissa palveluntuottajaa ja valtionapuviranomaisena Oikeuspalveluvirastoa.

## 14 §

### *Sovittelupaikka*

---

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä 1 momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, Oikeuspalveluvirasto määrää, mikä sovittelutoimisto käsittelee aloitteen.

## 15 §

### *Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen*

---

Sovittelutoimistolla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada sovittelualoitteen tehneeltä poliisi- ja syyttäviviranomaiselta sekä muulta sovittelualoitteen tehneeltä viranomaiselta sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömät tiedot. Tiedonsaantioikeus koskee myös sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömiä rikosepäilyä koskevia tietoja.

## 16 §

### *Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät*

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

---

2) hankkia salassapitosäännösten estämättä sovittelua varten välttämättömät asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttäviviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;

---

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun suostumuksen edellytyksiin sovelletaan luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasetus) 7 artiklaa.

## 20 §

### *Salassapito ja vaitiolovelvollisuus*

Palveluntuottajaan sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) sen suorittaessa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä. Myös sovittelutehtävää koskevaan muun kuin sovittelutoimistoon palvelussuhteessa olevan sovittelijan vaitiolovelvollisuuteen ja hänen hallussaan olevan asiakirjan salassapitoon sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedon antamisesta sovitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeuteen antaa Oikeuspalveluvirastolle tieto salassa pidettävästä asiakirjasta sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ää.

Poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä säädetään luvan antajasta, luvan tietojen saamiseen valtakunnallisesta sovittelutoimistojen käytössä olevan tietojärjestelmän tietovarannosta antaa Oikeuspalveluvirasto.

## 21 a §

### *Palveluntuottajan palveluksessa olevan henkilöstön ja sovittelijan vastuu*

Sovittelijaan ja palveluntuottajan palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan tässä laissa tarkoitettuja sovittelua koskevia tehtäviä. Vahingonkorvausvelvollisuudesta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

## 22 §

### *Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely*

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa. Menettelystä hallintoriita-asiassa säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

## 23 §

### *Muutoksenhaku*

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.

## 25 §

### *Asiakirjojen maksuttomuus*

Sovittelutoimistolla on oikeus saada maksutta 15 §:n 2 momentissa ja 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut asiakirjat.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sovitteluun kuuluvat tehtävät siirtyvät tämän lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa tämän lain mukaisia Oikeuspalveluvirastoon siirrettäviä tehtäviä hoitavien työsopimussuhteisten työntekijöiden asemaan sovelletaan valtion virkamieslain (750/1994) 5 a ja 5 c §:ää. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta Oikeuspalveluvirastoon siirtyvien työsopimussuhteisten työntekijöiden palvelussuhdelaji muuttuu virkasuhteeksi lain voimaantullessa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa vireillä olevat sovitteluun kuuluvat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset sekä niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät tämän lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle, jollei sopimusten tai sitoumusten sisällöstä muuta johdu.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudet ja velvollisuudet sovittelua koskevissa asioissa lakkaavat tämän lain voimaan tullessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa kuitenkin kaikista velvoitteista, jotka aiheutuvat sen toiminnasta ennen tämä lain voimaantuloa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen omistusoikeus sovittelutoimistojen käytössä olevaan valtakunnalliseen tietojärjestelmään ja siihen liittyvät velvollisuudet siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle tämän lain voimaan tullessa. Jos kuitenkin palvelun jatkuvuuden turvaaminen edellyttää ja Oikeuspalveluvirasto vaatii, tietojärjestelmän omistusoikeus ja velvollisuus huolehtia järjestelmän välttämättömästä ylläpidosta säilyvät Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella kohtuullista korvausta vastaan lain voimaan tulon jälkeen, kuitenkin enintään kaksi vuotta.

Päätökseen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, haetaan muutosta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain mukaisesti.

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta jatkaa toimikautensa loppuun asti siinä kokoonpanossa kuin valtioneuvosto on sen 31 päivänä heinäkuuta 2025 tekemällään päätöksellä asettanut.

## 2.

# Laki

## Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*muutetaan* Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (1133/2023) 1 ja 3 §, 4 §:n 2 momentti, 9 §:n 2 momentti ja 14 §:n 2 momentti sekä  
*lisätään* 2 §:ään uusi 3 momentti, 13 §:ään uusi 3 momentti ja 15 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

### 1 §

#### *Oikeuspalveluvirasto*

Oikeuspalveluvirasto järjestää julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan ja yleisen edunvalvonnan palveluja sekä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluja. Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena on koko maa.

Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja, edunvalvontatoimistoja ja talous- ja velkaneuvontatoimistoja.

### 2 §

#### *Oikeuspalveluviraston tehtävät*

---

Oikeuspalveluviraston velvollisuudesta järjestää sovittelupalveluja säädetään rikosasioden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005).

### 3 §

#### *Palvelujen tuottaminen*

Oikeusavun palveluja tuottavat oikeusaputoimistot, yleisen edunvalvonnan palveluja edunvalvontatoimistot sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluja talous- ja velkaneuvontatoimistot. Ahvenanmaan maakunnassa mainitut palvelut tuottaa Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Oikeuspalveluvirasto voi järjestää palveluja myös hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta 5 luvun mukaisesti.

Toimistojen määrästä, nimistä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

Rikosasioden ja eräiden riita-asioiden sovittelun tuottamisesta säädetään rikosasioden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa.

### 4 §

#### *Johtaminen*

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja, edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja sekä talous- ja velkaneuvontatoimistoa johtava talous- ja velkaneuvoja. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa viraston työjärjestyksessä määrättävä johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja.

## 9 §

### *Oikeuspalveluviraston virat*

Oikeusaputoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia. Edunvalvontatoimistossa on johtava yleinen edunvalvoja ja tarvittava määrä muita yleisiä edunvalvojia. Talous- ja velkaneuvontatoimistoissa on johtava talous- ja velkaneuvoja ja tarvittava määrä muita talous- ja velkaneuvoja. Toimistoissa voi olla lisäksi muuta henkilökuntaa. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa on 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun virkamiehen lisäksi tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

## 13 §

### *Julkisen oikeusavustajan esteellisyys*

Mitä 1 momentissa säädetään julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä, ei estä oikeusaputoimiston henkilöstöä työskentelemästä yhteisissä toimitiloissa Oikeuspalveluviraston muun henkilöstön tai muiden viranomaisten kanssa. Salassa pidettävät tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot tulee rajata tietoteknisillä ratkaisuilla ja muilla tarvittavilla toimenpiteillä siten, että ne ovat vain oikeusaputoimiston käytettävissä.

## 14 §

### *Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa*

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa hakija ohjataan 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa toiseen oikeusaputoimistoon, jos oikeusaputoimisto on kohtuullisen asiointimatkan päässä tai asiakkaalla on mahdollisuus asioida etäyhteyksien avulla. Muussa tapauksessa hakija ohjataan kirjallisesti yksityisen avustajan puoleen.

## 15 §

### *Oikeusavustajan ratkaisuvaltta*

Tässä pykälässä tarkoitettua johtavan julkisen oikeusavustajan ratkaisuvalttaa ja 1 momentissa tarkoitettua julkisen oikeusavustajan ratkaisuvalttaa käyttää Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu virkamies, jos toimistossa ei ole julkista oikeusavustajaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 22.1.2026

**Pääministeri**

**Petteri Orpo**

Oikeusministeri Leena Meri

1.

**Laki**

**rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
*kumotaan* rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 5 ja 7 a §, 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti,  
sellaisina kuin niistä ovat 7 a § laissa 763/2025 sekä 12 §:n 2 momentti ja 23 §:n 2 momentti laissa 680/2015,  
*muutetaan* 1 §:n 1 momentti, 6 ja 7 §, 8 §:n 1 momentin johdantokappale ja 2 momentti, 11 §, 12 §:n 3 ja 4 momentti, 12a §, 12b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti, 22 §, 23 §:n 1 momentti ja 25 §,  
sellaisina kuin niistä ovat 7 §, 8 §:n 1 momentin johdantokappale ja 2 momentti, 11 §, 12 §:n 4 momentti, 12a §, 12b §:n 2 momentti, 14 §:n 3 momentti, 16 §:n 2 kohta, 20 §:n 1 ja 2 momentti ja 23 §:n 1 momentti laissa 680/2015 sekä 12 §:n 3 momentti laissa 966/2024 sekä  
*lisätään* 15 §:ään uusi 2 momentti, 16 §:ään, sellaisena kuin laissa 680/2015, uusi 2 momentti, 20 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 680/2015, uusi 4 momentti ja lakiin uusi 21 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

1 §

1 §

*Lain soveltamisala*

*Lain soveltamisala*

Rikosasioiden sovittelulla (sovittelu) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Rikosasioiden sovittelulla (sovittelu) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. *Tätä lakia sovelletaan myös alle 15-vuotiaisiin rikollisesta teosta epäiltyihin henkilöihin.*

5 §

(kumotaan)

*Yleinen johto, ohjaus ja valvonta*

*Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle.*

## 6 §

*Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta*

Sovittelutoiminnan valtakunnallista ohjausta, seurantaa ja kehittämistä varten sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

## 7 §

*Palvelujen järjestämisvelvollisuus*

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa.

## 7 a §

*Palvelujen järjestämisen valvonta*

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto valvoo sovittelupalvelujen järjestämistä.

## 8 §

*Palvelujen tuottaminen*

Palvelut voidaan tuottaa siten, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tekee:

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

## 11 §

## 6 §

*Neuvottelukunta*

Sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tueksi ja yhteistyön edistämiseksi oikeusministeriön yhteydessä voi toimia valtioneuvoston asettama neuvottelukunta. Tarkemmat säännökset neuvottelukunnan nimestä, tehtävistä, asettamisesta, jäsenistä ja toiminnan järjestämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

## 7 §

*Palvelujen järjestämisvelvollisuus*

Oikeuspalveluvirasto on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa. Järjestämisvelvollisuus sisältää sovittelun ohjauksen, seurannan ja kehittämisen.

(kumotaan)

## 8 §

*Palvelujen tuottaminen*

Palvelut voidaan tuottaa siten, että Oikeuspalveluvirasto tekee:

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, Oikeuspalveluviraston tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

## 11 §

## Täydennyskoulutuksen järjestäminen

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuvilla henkilöillä tarkoitettua täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

## 12 §

## Valtion varoista maksettava korvaus

Korvauksen yhteismäärä maksetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle käytettäväksi 1 momentissa tarkoitettuihin kustannuksiin.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos maksaa korvauksen enakkona 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuille palveluntuottajille. Jaon perusteena ovat palveluntuottajien toimialueiden asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne varainhoitovuotta edeltänyttä vuotta edeltäneen vuoden lopussa. Asukaslukuna käytetään väestötietojärjestelmän vuositilastoa, pinta-alalukuna Maanmittauslaitoksen vuositilastoa maa-alueen ja makean veden alueen pinta-alasta ja rikollisuuslukuna Tilastokeskuksen vuositilastoa poliisin tietoon tulleista rikoksista rangaistaviksi säädettyistä rikoksista. Varainhoitovuodella tarkoitetaan tässä laissa sitä kalenterivuotta, jolle korvaus on myönnetty. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa päätöksellään palveluntuottajan lopullisen korvauksen, joka on enintään sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten suuruinen.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 3 momentissa tarkoitettua korvauksen määräytymisestä sekä korvauksen maksamisesta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle 8 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa.

## 12 a §

## Täydennyskoulutuksen järjestäminen

Oikeuspalveluviraston tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuvilla henkilöillä tarkoitettua täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

## 12 §

## Valtion varoista maksettava korvaus

(kumotaan)

Oikeuspalveluvirasto maksaa korvauksen enakkona 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuille palveluntuottajille. Jaon perusteena ovat palveluntuottajien toimialueiden asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne varainhoitovuotta edeltänyttä vuotta edeltäneen vuoden lopussa. Asukaslukuna käytetään väestötietojärjestelmän vuositilastoa, pinta-alalukuna Maanmittauslaitoksen vuositilastoa maa-alueen ja makean veden alueen pinta-alasta ja rikollisuuslukuna Tilastokeskuksen vuositilastoa poliisin tietoon tulleista rikoksista rangaistaviksi säädettyistä rikoksista. Varainhoitovuodella tarkoitetaan tässä laissa sitä kalenterivuotta, jolle korvaus on myönnetty. Oikeuspalveluvirasto vahvistaa päätöksellään palveluntuottajan lopullisen korvauksen, joka on enintään sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten suuruinen.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 3 momentissa tarkoitettua korvauksen määräytymisestä sekä korvauksen maksamisesta Oikeuspalveluvirastolle 8 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa.

## 12 a §

*Kustannuksia koskevan selvityksen  
antaminen sekä valtion varoista maksetun  
korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen*

Palveluntuottaja antaa vuosittain Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle edeltänyttä varainhoitovuotta koskevan selvityksen sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä palauttaa käyttämättä jääneen osan 12 §:n 3 momentissa tarkoitettusta korvauksesta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voi jakaa palautunutta määrärahaa sellaisille palveluntuottajille, joiden saama korvaus on ollut aiheutuneisiin kustannuksiin nähden liian pieni. Palautuneesta määrarahasta ja sen uudelleenjaetusta osuudesta toimitetaan tieto sosiaali- ja terveysministeriöön.

Tarkempia säännöksiä kustannuksia koskevan selvityksen sisällöstä ja antamisesta, korvauksen palauttamisesta ja uudelleen jakamisesta sekä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamisesta sosiaali- ja terveysministeriöön voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

12 b §

*Valtionavustuslain soveltaminen*

Edellä 1 momentissa viitatuissa säännöksissä tarkoitettuna valtionavustuksen saajana pidetään tässä laissa palveluntuottajaa ja valtionapuviranomaisena Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta.

14 §

*Sovittelupaikka*

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä 1 momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrää, mikä sovittelutoimisto käsittelee aloitteen.

*Kustannuksia koskevan selvityksen  
antaminen sekä valtion varoista maksetun  
korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen*

Palveluntuottaja antaa vuosittain *Oikeuspalveluvirastolle* edeltänyttä varainhoitovuotta koskevan selvityksen sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä palauttaa käyttämättä jääneen osan 12 §:n 3 momentissa tarkoitettusta korvauksesta.

*Oikeuspalveluvirasto* voi jakaa palautunutta määrärahaa sellaisille palveluntuottajille, joiden saama korvaus on ollut aiheutuneisiin kustannuksiin nähden liian pieni. Palautuneesta määrarahasta ja sen uudelleenjaetusta osuudesta toimitetaan tieto *oikeusministeriöön*.

Tarkempia säännöksiä kustannuksia koskevan selvityksen sisällöstä ja antamisesta, korvauksen palauttamisesta ja uudelleen jakamisesta sekä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamisesta *oikeusministeriöön* voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

12 b §

*Valtionavustuslain soveltaminen*

Edellä 1 momentissa viitatuissa säännöksissä tarkoitettuna valtionavustuksen saajana pidetään tässä laissa palveluntuottajaa ja valtionapuviranomaisena *Oikeuspalveluvirastoa*.

14 §

*Sovittelupaikka*

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä 1 momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, *Oikeuspalveluvirasto* määrää, mikä sovittelutoimisto käsittelee aloitteen.

15 §

*Sovittelun edellytysten selvittäminen ja  
sovittelusta päättäminen*

15 §

*Sovittelun edellytysten selvittäminen ja  
sovittelusta päättäminen*

-----  
Sovittelutoimistolla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada sovittelualoitteen tehneeltä poliisi- ja syyttäväviranomaiselta sekä muulta sovittelualoitteen tehneeltä viranomaiselta sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömät tiedot Tiedonsaantioikeus koskee myös sovittelun edellytysten arvioimiseksi välttämättömiä rikosepäilyä koskevia tietoja.

16 §

*Sovittelumenettelyyn liittyvät  
sovittelutoimiston tehtävät*

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

-----  
2) hankkia sovittelua varten tarvittavat asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttäväviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;  
-----

16 §

*Sovittelumenettelyyn liittyvät  
sovittelutoimiston tehtävät*

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

-----  
2) hankkia salassapitosäännösten estämättä sovittelua varten välttämättömät asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttäväviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;  
-----

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun suostumuksen edellytyksiin sovelletaan luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasetus) 7 artiklaa.

20 §

*Salassapito ja vaitiolovelvollisuus*

Sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa olevien asiakirjojen julkisuudesta sekä sovittelutoimiston henkilöstön ja muun

20 §

*Salassapito ja vaitiolovelvollisuus*

Palveluntuottajaan sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) sen suorittaessa

sovitteluasioiden käsittelyyn osallistuvan henkilön vaitiolovelvollisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999).

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedon antamisesta sovitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeudesta antaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle tieto salassa pidettävästä asiakirjasta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ssä säädetään.

tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä. Myös sovittelutehtävää koskevaan muun kuin sovittelutoimistoon palvelussuhteessa olevan sovittelijan vaitiolovelvollisuuteen ja hänen hallussaan olevan asiakirjan salassapitoon sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedon antamisesta sovitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeuteen antaa Oikeuspalveluvirastolle tieto salassa pidettävästä asiakirjasta sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ää.

Poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä säädetään luvan antajasta, luvan tietojen saamiseen valtakunnallisesta sovittelutoimistojen käytössä olevan tietojärjestelmän tietovarannosta antaa Oikeuspalveluvirasto.

## **21 a §**

### ***Palveluntuottajan palveluksessa olevan henkilöstön ja sovittelijan vastuu***

Sovittelijaan ja palveluntuottajan palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan tässä laissa tarkoitettuja sovittelua koskevia tehtäviä. Vahingonkorvausvelvollisuudesta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

## **22 §**

*Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely*

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-

## **22 §**

*Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely*

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa. Menettelystä hallintoriita-asiassa

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

oikeudessa *siten kuin* hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

23 §

23 §

*Muutoksenhaku*

*Muutoksenhaku*

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja sovittelutoimiston tämän lain nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen *siten kuin* hallintolainkäyttölaissa säädetään, jollei muualla laissa toisin säädetä.

*Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.*

*Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus antaa siihen luvan.*

(kumotaan)

25 §

25 §

*Sovittelua varten hankittavien asiakirjojen maksuttomuus*

***Asiakirjojen maksuttomuus***

Sovittelutoimistolla on oikeus saada sovittelua varten tarvittavat asiakirjat poliisi- ja syyttäväviranomaiselta sekä tuomioistuimelta maksutta.

*Sovittelutoimistolla on oikeus saada maksutta 15 §:n 2 momentissa ja 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut asiakirjat.*

---

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20*

*Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sovitteluun kuuluvat tehtävät siirtyvät tämän lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa tämän lain mukaisia Oikeuspalveluvirastoon siirrettäviä tehtäviä hoitavien työsopimussuhteisten työntekijöiden asemaan sovelletaan valtion virkamieslain (750/1994) 5 a ja 5 c §:ää. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta Oikeuspalveluvirastoon siirtyvien työsopimussuhteisten työntekijöiden palvelussuhdelaji muuttuu virkasuhteeksi lain voimaantullessa.*

*Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa vireillä olevat sovitteluun kuuluvat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset sekä niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät tämän lain voimaan tullessa*

*Oikeuspalveluvirastolle, jollei sopimusten tai sitoumusten sisällöstä muuta johdu.*

*Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudet ja velvollisuudet sovittelua koskevissa asioissa lakkaavat tämän lain voimaan tullessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa kuitenkin kaikista velvoitteista, jotka aiheutuvat sen toiminnasta ennen tämän lain voimaantuloa.*

*Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen omistusoikeus sovittelutoimistojen käytössä olevaan valtakunnalliseen tietojärjestelmään ja siihen liittyvät velvollisuudet siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle tämän lain voimaan tullessa. Jos kuitenkin palvelun jatkuvuuden turvaaminen edellyttää ja Oikeuspalveluvirasto vaatii, tietojärjestelmän omistusoikeus ja velvollisuus huolehtia järjestelmän välttämättömästä ylläpidosta säilyvät Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella kohtuullista korvausta vastaan lain voimaan tulon jälkeen, kuitenkin enintään kaksi vuotta.*

*Päätökseen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, haetaan muutosta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.*

*Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain mukaisesti.*

*Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta jatkaa toimikautensa loppuun asti siinä kokoonpanossa kuin valtioneuvosto on sen 31 päivänä heinäkuuta 2025 tekemällään päätöksessä asettanut.*

## 2.

### Laki

#### Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti  
muutetaan Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (1133/2023) 1 ja 3 §, 4 §:n 2 momentti, 9 §:n 2 momentti ja 14 §:n 2 momentti sekä  
lisätään 2 §:ään uusi 3 momentti, 13 §:ään uusi 3 momentti ja 15 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

1 §

1 §

*Oikeuspalveluvirasto*

*Oikeuspalveluvirasto*

Oikeuspalveluvirasto järjestää julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena on koko maa.

Oikeuspalveluvirasto järjestää julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan ja yleisen edunvalvonnan palveluja sekä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluja. Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena on koko maa.

Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja

Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja, edunvalvontatoimistoja ja talous- ja velkaneuvontatoimistoja

2 §

2 §

*Oikeuspalveluviraston tehtävät*

*Oikeuspalveluviraston tehtävät*

—————  
*Oikeuspalveluviraston velvollisuudesta järjestää sovittelupalveluja säädetään rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005).*

3 §

3 §

*Palvelujen tuottaminen*

*Palvelujen tuottaminen*

Oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja Oikeuspalveluvirastossa tuottavat oikeusaputoimistot ja yleisen edunvalvonnan palveluja edunvalvontatoimistot. Ahvenanmaan maakunnassa mainitut palvelut

Oikeusavun palveluja tuottavat oikeusaputoimistot, yleisen edunvalvonnan palveluja edunvalvontatoimistot sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluja talous- ja velkaneuvontatoimistot. Ahvenanmaan

## *Voimassa oleva laki*

tuottaa Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Oikeuspalveluvirasto voi järjestää palveluja myös hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta 5 luvun mukaisesti.

Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen määrästä, nimistä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

### 4 §

#### *Johtaminen*

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja ja edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja.

### 9 §

#### *Oikeuspalveluviraston virat*

Oikeusaputoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja sekä tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia, *talous- ja velkaneuvoja ja muuta henkilökuntaa*. Edunvalvontatoimistossa on johtava yleinen edunvalvoja sekä tarvittava määrä muita yleisiä edunvalvoja ja *muuta henkilökuntaa*. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

## *Ehdotus*

maakunnassa mainitut palvelut tuottaa Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Oikeuspalveluvirasto voi järjestää palveluja myös hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta 5 luvun mukaisesti.

*Toimistojen* määrästä, nimistä ja alueista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

*Rikosasioden ja eräiden riita-asioiden sovittelun tuottamisesta säädetään rikosasioden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa.*

### 4 §

#### *Johtaminen*

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja, edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja *sekä talous- ja velkaneuvontatoimistoa johtava talous- ja velkaneuvoja*. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa *viraston työjärjestyksessä määrättävä johtava julkinen oikeusavustaja, johtava yleinen edunvalvoja tai johtava talous- ja velkaneuvoja*.

### 9 §

#### *Oikeuspalveluviraston virat*

Oikeusaputoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia. Edunvalvontatoimistossa on johtava yleinen edunvalvoja ja tarvittava määrä muita yleisiä edunvalvoja. *Talous- ja velkaneuvontatoimistoissa on johtava talous- ja velkaneuvoja ja tarvittava määrä muita talous- ja velkaneuvoja*. Toimistoissa voi olla lisäksi muuta henkilökuntaa. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa on 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun virkamiehen lisäksi tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

13 §

*Julkisen oikeusavustajan esteellisyys*

Julkisen oikeusavustajan esteellisyyteen sovelletaan, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään.

---

13 §

*Julkisen oikeusavustajan esteellisyys*

Julkisen oikeusavustajan esteellisyyteen sovelletaan, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään.

---

*Mitä 1 momentissa säädetään julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä, ei estä oikeusaputoimiston henkilöstöä työskentelemästä yhteisissä toimitiloissa Oikeuspalveluviraston muun henkilöstön tai muiden viranomaisten kanssa. Salassa pidettävät tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot tulee rajata tietoteknisillä ratkaisulla ja muilla tarvittavilla toimenpiteillä siten, että ne ovat vain oikeusaputoimiston käytettävissä.*

14 §

*Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa*

---

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa hakija ohjataan 1 momentin mukaisissa tilanteissa toiseen oikeusaputoimistoon, jos *lähin* oikeusaputoimisto on kohtuullisen asiointimatkan päässä. Muussa tapauksessa hakija ohjataan yksityisen avustajan puoleen.

14 §

*Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa*

---

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa hakija ohjataan 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa toiseen oikeusaputoimistoon, jos oikeusaputoimisto on kohtuullisen asiointimatkan päässä *tai asiakkaalla on mahdollisuus asioida etäyhteyksien avulla.* Muussa tapauksessa hakija ohjataan *kirjallisesti* yksityisen avustajan puoleen.

15 §

*Oikeusavustajan ratkaisuvalta*

---

15 §

*Oikeusavustajan ratkaisuvalta*

---

*Tässä pykälässä tarkoitettua johtavan julkisen oikeusavustajan ratkaisuvaltaa ja 1 momentissa tarkoitettua julkisen oikeusavustajan ratkaisuvaltaa käyttää Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu virkamies, jos toimistossa ei ole julkista oikeusavustajaa*

*Voimassa oleva laki*

*Ehdotus*

\_\_\_\_\_

*Tämä laki tulee voimaan päivänä    kuuta 20*

.

\_\_\_\_\_